

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
Історико-філологічний факультет

І. А. Хижняк, О. Ф. Ліпінська, А. О. Буднік

Як написати наукову статтю
та підготувати доповідь на конференцію
(навчальний посібник для студентів,
магістрантів, аспірантів)

Одеса — 2009

УДК: 378.0В.+83.34Укр+4.4Укр
БК: 74.580+74.584+83.3Укр+81.34Укр

Рекомендовано до друку Вченою радою
ПНПУ імені К. Д. Ушинського
(протокол № 2, від 29 жовтня 2009 року)

Затверджено на Вченою радою історико-філологічного факультету
ПНПУ імені К. Д. Ушинського
(протокол № 2, від 22 жовтня 2009 року)

Рецензенти:

Босак Н. Ф. — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української філології Південноукраїнського національного педагогічного університету;

Сподарець В. І. - кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології Південноукраїнського національного педагогічного університету.

У навчальному посібнику розглянуто усі етапи роботи над статтею та доповіддю на конференцію (від виникнення самої ідеї, теми, формулювання мети, завдань, визначення методів дослідження, побудови тексту, редагування та підготовки до публікації).

Для викладачів вищих та середніх навчальних закладів, аспірантів, магістрантів, студентів.

Хижняк І. А. Як написати наукову статтю та підготувати доповідь на конференцію (навчальний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів) / І. А. Хижняк, О. Ф. Ліпінська, А. О. Буднік. — Одеса, 2009 — 142 с.

© І. А. Хижняк, О. Ф. Ліпінська, А. О. Буднік

Підписано до друку
29.10.09. Формат 84x108/1/32
Папір офсетний
Гарнітура Таhoma, Georgia. Друк офсетний.
Друкованих аркушів – 2,033
Наклад 100 прим.

КП «Беляевская районная типография»
67600, Україна, Одеська обл., м. Беляївка, вул. Мира, 19
Тел. (04852) 21009, 22387

www.gender-ehu.org

Московський Центр Гендерних Досліджень (МЦГИ)
www.gender.ru

Genderstats: база даних за Гендерною статистикою
<http://genderstats.worldbank.org>

Статистичні ресурси з гендеру
www.library.wisc.edu/libraries/WomensStudies/stats.htm

Жінки Шовкового Шляху
www.women.kz

Жіночий Фонд Розвитку Організації Об'єднаних Націй у Співдружності
Незалежних Держав (ЮНІФЕМ СНД)
www.unifemcis.org

Гендерні дослідження: Центральноазіатська мережа
www.genderstudies.info

ЮНФПА — Фонд Організації Об'єднаних Націй у галузі народонаселення
www.unfpa.org/russian/about/

Центр Гендерної Політики
www.ravzana.tj

Національна комісія у справах сім'ї і гендерній політиці при Президентові
Республіки Казахстан
www.gender-family.kz

Комітет жінок Узбекистану
www.wcu.uz/ru/

Зміст

Вступ	6
Основні етапи роботи над науковою статтею	7
Вимоги ВАКу до оформлення статей	15
Методологія дослідження	16
Лінгвостилістичні особливості наукового тексту	47
Підготовка доповіді на наукову конференцію	52
Поради науковому керівникові	56
Додатки	57
Додаток А. Зразок оформлення наукової статті	57
Додаток Б. Вимоги ВАКу до оформлення наукової літератури	58
Додаток В. Зразок оформлення основних результатів наукового дослідження	66
Додаток Г. Інформаційний лист III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених	74
Додаток Г. Інформаційний лист Інтернет-конференції	78
Глосарій	80
Перелік публікацій та монографій з гендерної тематики на допомогу молодому ученому	120
Список використаних джерел	134
Гендерні дослідження в Інтернеті	138

Вступ

Виконання самостійних письмових робіт студентами, магістрантами та аспірантами є важливим етапом у підготовці висококваліфікованих спеціалістів. При цьому написання наукової статті та підготовка доповіді на конференцію є не менш складним завданням, ніж написання курсової, дипломної, магістерської роботи чи дисертаційного дослідження, оскільки передбачає використання цілеспрямованого сприйняття, обробки, закріплення, застосування знань, свідоме прагнення перетворити засвоєне в особисті переконання, неухильно керуватися ними у своїй повсякденній діяльності.

Ще більш складним завданням для молодих спеціалістів, як показала практика, є написання наукової статті та підготовка доповіді з гендерної проблематики.

Гендерна теорія є доволі молодою на Україні, оскільки досить тривалий час розглядалася як частина робітничого та соціалістичного руху. Вважається, що гендерні дослідження в Україні почали розвиватися з 90-х років ХХ століття, коли виникли перші феміністичні групи й незалежні жіночі організації, а в журналах почали з'являтися перші публікації та переклади статей з гендерних питань. Зокрема, відправним пунктом нового напрямку в українській науці та суспільному жіночому русі вважається стаття О. Іващенко, опублікована на початку 1998 року.

В Україні вже діють науково-дослідницькі центри. Наприклад, у Харкові працює Центр гендерних досліджень, а з 1999 року на його базі виходить журнал «Гендерні дослідження». У минулому році створено веб-сторінку www.GenderStudies-Ukraine.org, що функціонує німецькою та українською мовами і присвячено гендерним дослідженням в Україні.

Набирає розвиток і гендерна освіта. Вже зараз у багатьох вищих навчальних закладах України читаються спеціалізовані навчальні курси з гендерної проблематики.

Однак чимало дослідників у галузі гуманітарних наук, а також викладачів вишів практично не знайомі з гендерними теоріями. Найперші кроки щодо пізнання проблем гендерної теорії вже здійснено. Хоча гендерні дослідження все ще залишаються досить екзотичною та маргіальною галуззю української науки.

Призначення «Як написати наукову статтю та підготувати доповідь на конференцію (навчальний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів)» — допомогти студентам, магістрантам, аспірантам розібратися в алгоритмі написання наукових статей, зокрема з теми гендерних досліджень; полегшує та раціоналізує роботу студентів з літературою.

У посібнику розглянуто всі етапи роботи над статтею та доповіддю на конференцію (від виникнення самої ідеї, теми, формулювання мети, завдань, визначення методів дослідження, побудови тексту, редагування та підготовки до публікації). Крім того, наприкінці посібника подається короткий словник, який максимально полегшить опрацювання понять, безпосередньо

UNIFEM — Фонд розвитку ООН для жінок
www.unifem.org

Розділ присвячено гендерній проблемі на порталі ЮНІСЕФ
www.unicef.org/gender/

Сайт програми «Жінки будують мир»
www.womenbuildingpeace.org

Розділ присвячено гендерній проблемі на сайті Швейцарського агентства з розвитку і співпраці
www.deza.ch/...

Секретаріат Національної ради з питань жінок, сім'ї і гендерному розвитку Адміністрації Президента Киргизської Республіки
www.gender.gov.kg

Цілі розвитку тисячоліття. Мета 3: Гендер
www.un-ngls.org/MDG/Goal_3.htm

Програма соціо—економічного і гендерного аналізу ФАО (СЕІГА)
www.fao.org/WAICENT/FAOINFO/SUSTDEV/seaga/

Гендер і продовольча безпека, ФАО
www.fao.org/Gender/gender.htm

Uzbekistan Development Gateway: Gender
www.gendergateway.uz

KARAT Coalition — Регіональна коаліція жіночих НВО Європи і СНД
www.karat.org

Центральноазіатська мережа гендерних досліджень
www.genderstudies.info

Гендерна Інформаційна Мережа Південного Кавказу (GINSC)
www.ginsc.net

Азербайджанський Гендерний Інформаційний Центр
<http://gender-az.org>
Портал Open Women Line (OWL)
www.owl.ru

Центр гендерних досліджень

Гендерні дослідження в Інтернеті

Розділ присвячено гендерній проблемі на сайті Азіатського банку розвитку
www.adb.org/water/gender.asp

Gender and Water Alliance
www.genderandwateralliance.org

Gendernet: розділ присвячено гендеру на сайті Усесвітнього банку
www.worldbank.org/gender/

Гендер і розвиток
<http://topics.developmentgateway.org/gender/>

Перспективи гендера в управлінні водними ресурсами
www.gdrc.org/uem/water/gender/

Розділ присвячено гендерній проблемі на сайті CIDA
www.acdi-cida.gc.ca/equality/

Розділ присвячено гендерній проблемі на сайті IWMI
www.iwmi.cgiar.org/respages/PGW/

Розділ присвячено гендерній проблемі на сайті IRC, — Міжнародного центру по воді і санітарії
www.irc.nl/page/118/

Розділ присвячено гендерній проблемі на порталі ПРООН
www.undp.org/gender/

Розділ присвячено гендерній проблемі на порталі ЮНЕСКО
portal.unesco.org/...

Womenwatch — Розділ присвячено гендерній проблемі на порталі ООН
www.un.org/womenwatch/

WEDO — Жіноча організація з навколишнього середовища і розвитку
www.wedo.org

WECF — Жінки Європи за спільне майбутнє
www.wecf.org

Розділ присвячено гендерній проблемі на порталі Усесвітньої організації охорони здоров'я
www.who.int/health_topics/gender/en/

пов'язаних з гендерними дослідженнями. Також слід звернутися і до літератури, список якої подається окремо щодо гендерних понять і положень та основних літературознавчих та мовознавчих досліджень. Водночас опрацювання всіх названих джерел не є обов'язковим. Ми прагнули дати уявлення про ступінь розробленості тієї чи іншої проблеми у науковій літературі.

Проте не тільки молодим ученим буде корисним цей посібник, багато порад знайдуть і викладачі, що допомагають своїм вихованцям підготувати статтю та виступ на конференцію.

Застерігаємо і від догматичного сприйняття рекомендацій та порад розміщених у посібнику. На їх основі кожен молодий науковець повинен виробити власні навички та вміння формувати та чітко формулювати власні думки, погляди, спостереження, логічно будувати та komponувати науковий матеріал.

Основні етапи роботи над науковою статтею

Як свідчить досвід, вибір теми наукового дослідження досить важливий та відповідальний етап у науковій діяльності. Адже успіх наукового дослідження у значній мірі залежить від того, наскільки правильно та виважено обрано тему. Для того, щоб це зробити, дослідник, а в нашому випадку це студент, магістрант, аспірант, повинен добре орієнтуватися у таких поняттях, як об'єкт, предмет, проблема, тема дослідження. *Об'єкт дослідження* — це процес або явище, в межах якого виникають проблеми (чи проблема) для вивчення. *Предмет дослідження* — це та частина об'єкта, що безпосередньо досліджується і визначає тему дослідження. Виходить, що предмет дослідження є поняттям більш вузьким у порівнянні з об'єктом. *Проблема* — це наукове завдання, розв'язання якого має велике значення як для лінгвістики так і для літературознавства в цілому чи окремої її галузі. Вона, як правило, охоплює кілька тем. *Тема дослідження* охоплює певну галузь наукового дослідження і базується на численних дослідницьких питаннях, тобто на більш дрібних наукових завданнях.

Тільки визначившись з об'єктом і предметом дослідження, дослідник може обрати, сформулювати проблему і тему. Колектив авторів на чолі з О. А. Дудченком виокремлює три етапи у виборі проблеми: формулювання проблеми та окреслення очікуваного результату; розроблення структури проблеми, тобто виокремлення теми, підтем та дослідницьких питань; визначення актуальності, цінності проблеми для науки та практики. При виборі проблеми діють переважно наступним чином: відокремлюють відоме від невідомого; локалізують невідоме в часі та просторі; формулюють проблему і визначають, що необхідно для її дослідження.

Розібравшись із проблемами, дослідник може приступати до вибору теми. На думку багатьох учених, вибрати тему інколи більш складно, ніж здійснити саме дослідження. Так це чи ні, однак вибір теми є найвідповідальнішим етапом у діяльності дослідника, бо від теми, як свідчить

практика, залежить подальша діяльність і результат дослідження. При обранні теми дослідник повинен враховувати такі вимоги до неї. По-перше, тема повинна бути актуальною, містити елемент новизни і бути перспективною. Актуальність теми полягає у її важливості, значущості. Визначити актуальність теми теоретичного дослідження може лише досвідчений вчений відповідної галузі або науковий керівник. Це пояснюється відсутністю чітких критеріїв для встановлення рівня актуальності означених досліджень та необхідністю широкої обізнаності з проблемою. Актуальність прикладних наукових розробок визначати легше, оскільки більш актуальною буде та тема, яка забезпечує більший науковий мовознавчий чи літературознавчий ефект. Елемент новизни буде ознакою актуальності теми наукового дослідження тільки тоді, коли тема спрямована на вирішення нового завдання, коли в такій постановці ніколи не розроблялась і не розробляється на сьогодні. Наявність новизни дає досліднику підстави твердити, що він уперше отримав відповідні результати, уперше сформулював та обґрунтував теоретичні положення, уперше розробив рекомендації, упровадження яких у практику дало значний ефект, уперше увів у науковий обіг ті чи інші досі невідомі джерела, концепції, теорії тощо. Іншими словами, актуальною та новою може бути лише перспективна тема, розв'язання якої означає подальший розвиток науки. По-друге, при виборі теми дослідник повинен враховувати наявність теоретичної бази, завдяки якій він може отримати максимально повне уявлення про те, що у досліджуваній галузі науки вже зроблено і що необхідно розробити. Іншими словами, щоб обрати тему, дослідник повинен познайомитися з фундаментальною літературою з теми. Причому таке знайомство здійснюється, як правило, в ретроспективному плані, тобто від останніх за часом джерел до більш ранніх. Працюючи з теоретичними джерелами, необхідно пам'ятати, що в кожному з них, особливо в частині формулювання загальних висновків, присутній момент суб'єктивного. А це означає, що читати треба праці різних авторів, в тому числі й зарубіжних. По-третє, вибираючи тему, необхідно враховувати можливість її виконання саме в цьому вищому навчальному закладі чи науковій установі. Справа в тому, що кожна кафедра, будь-який інший науковий підрозділ, як правило, має свій профіль, кваліфікацію і компетентність. Відповідна спеціалізація наукових досліджень цілком виправдана, оскільки сприяє підвищенню теоретичного рівня досліджень, поліпшенню їх якості та піднесенню ефективності.

При виборі теми наукового дослідження варто пам'ятати про те, що в процесі подальшої роботи можливі деякі уточнення її. Причому потребу в цьому дослідник може відчувати вже на етапі складання плану дослідження. Основними факторами, що можуть спричинити необхідність уточнення теми є: отримання дослідником додаткової інформації про ступінь розробленості теми або її окремих питань; поява інформації про те, що за такою ж або подібною темою вже ведуться дослідження в інших вищих навчальних закладах чи установах, а дублювання недоцільне; зміни організаційного порядку.

42. Сачков Ю. В. Научный метод : вопросы и развитие / Ю. В. Сачков. — М. : Едиториал УРСС, 2003. — 160 с.
43. Словарь гендерных терминов / Региональная общественная организация «Восток — Запад : Женские Инновационные Проекты» / Алла Анатольевна Денисова (ред.). — М. : Информация — XXI век, 2002. — 256 с.
44. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. — М. : Наука, 1975. — 311 с.
45. Тарнашинська Л. Б. Закон піраміди : Діалоги про літературу та соціокультурний клімат довкола неї / Л. Б. Тарнашинська. — К. : Університетське вид-во «Пультари», 2001. — 264 с.
46. Троянская Е. С. Общая лингвистическая характеристика научного стиля / Е. С. Троянская // Вопросы лингвистики и методики преподавания. — М., 1981. — Вып.5. — С. 80—86.
47. Хрестоматия к курсу «Основы гендерных исследований». — М : МЦГИ — МВШСЭН — ММФ, 2001. — 368 с.
48. Яковенко С. Романтики, естети, ніцшеанці : Українська та польська літературна критика раннього модернізму / Український науковий ін—т Гарвардського ун-ту; Інститут Критики/ С. Яковенко. — К. : Критика, 2006. — 296 с.
49. Cameron D., *Feminism and Linguistic Theory?* New York: Palgrave. — 1992. — 214 p.
50. Fowler H.R., Aaron J.E. *The Little Brown Handbook*. — Harper Collins College Publishers, 1995. — 215 p.
51. Jordan R.R. *Academic Writing Course*. — Harlow: Longman, 1999. — 366 p.
52. Friedrichs J. & Pierson H.D. *What Are Science Students Expected to Write?* // *ELT Journal*/ — 1981. — Vol. XXXV. — №4. — P. 45—47.
53. Sano H. *The world's lingua—franca of science* // *English today*. — 2002. — №4. — P. 45—49.
54. Weissberg R., Buker S. *Writing Up Research. Experimental Research Report Writing for Students of English*. — Prentice Hall Inc., 1990. — 521 p.

26. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : Монографія / Н. Копистянська. — Львів, 2005. — 368 с.
27. Література. Теорія. Методологія : Пер. з польськ. С. Яковенка/ Упор. і наук. ред. Д. Уліцької. — К., 2006. — 543 с.
28. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. — К. : Академія, 1997. — 752 с.
29. Малютіна Н. П. Українська драматургія кінця ХІХ — початку ХХ століття : аспекти родо-жанрової динаміки : Монографія / Н. П. Малютіна. — О. : Астропринт, 2006. — 352 с.
30. Метс Н. А. Структура научного тексту и обучение монологической речи / Н. А. Метс, О. Д. Митрофанова, Т. Б. Одинцова. — М. : Рус.яз., 1981. — 141 с.
31. Митрофанова О. Д. Научный стиль речи : проблемы обучения / О. Д. Митрофанова. — 2—е изд., перераб. и доп. — М. : Рус.яз., 1985. — 128 с.
32. Моклиця М. Основи літературознавства. Посібник для студентів / М. В. Моклиця. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. — 192 с.
33. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства : Підруч. для філологічних спец. вищ. навч. закл. — 2. вид., зі змінами й доп. / М. К. Наєнко. — К. : Видавничий центр «Академія», 2001. — 360 с.
34. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика : Статті-розвідки / Д. С. Наливайко. — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 348 с.
35. Наукові основи методики літератури : Посібник для студ. вищих закладів освіти / Ніла Йосипівна Волошина (ред.). — К. : Ленвіт, 2002. — 344 с.
36. Общее языкознание. Методы лингвистических исследований / Отв. ред. Б. А. Серебренников. — М., 1973. — 312 с.
37. Основи теорії гендеру : Навч. посіб. / В. П. Агеєва (ред.кол.). — К. : К.І.С., 2004. — 536 с.
38. Основні напрямки наукових досліджень з педагогіки і психології в Україні // Педагогіка і психологія. — 1994. — № 1. — С. 5—33.
39. Основи педагогічних досліджень : Навч. посібник для студ. пед. спец. вищих навч. закл. / Ред. Г. Т. Кловак — Чернігів, 2003. — 259 с.
40. Остапчук И. Г. Гносеологические основы научного творчества и особенности научного текста как средства коммуникации / И. Г. Остапчук // Записки з романо-германської філології. — Одеса, 1997. — Вип.1. — С. 65—73.
41. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. — 392 с.

Звичайно, до уточнення теми треба підходити виважено, тобто вносити деякі корективи у її формулювання тільки тоді, коли для цього є вагомі підстави. Навіть коли з'ясується, що хтось іще розробляє подібну тему, не варто відразу відмовлятися від неї. Адже, як підказує досвід, двоє людей, не пов'язаних один з одним, ніколи однаково не розв'яжуть одну і ту ж проблему.

Намітьте план та етапи основних заходів подальшої роботи над темою. Для їх реалізації передбачте:

- ✓ обґрунтування теми, вибір об'єкта і визначення мети дослідження;
- ✓ добір і аналіз наукової літератури з обраної теми, розробка гіпотези;
- ✓ складання плану та структури роботи, розробка програми і методики дослідження;
- ✓ створення своєї картотеки, проведення науково-дослідницького експерименту (в пошукових експедиціях, партіях тощо);
- ✓ по можливості створення своєї експериментальної бази;
- ✓ використання інформації міжнародної мережі Internet та ін.;
- ✓ проведення дослідження і узагальнення його результатів, висновки;
- ✓ оформлення пошуково-дослідницької роботи;
- ✓ рецензування роботи, захист одержаних результатів.

Після вибору теми дослідник глибоко вивчає наявну теоретичну інформацію, в результаті чого має можливість сформулювати мету і завдання наукового дослідження. Своєрідним перехідним моментом від обрання теми до постановки мети і завдань наукового дослідження є складання плану дослідження. Перехідний характер цього процесу полягає в тому, що його можна віднести як до одного означеного етапу дослідження, так і до іншого. Справа в тому, що, складаючи план, дослідник конкретизує ті головні питання теми, на яких він має намір сконцентрувати свою увагу. Водночас пункти плану в певній мірі відображають мету і завдання наукового дослідження.

Таким чином, складання плану є важливим моментом наукової діяльності дослідника. Як свідчить досвід, кожний, хто береться здійснювати будь-яке наукове дослідження від самого початку роботи і до завершення її повинен мати план: план доповіді, план статті тощо. Оскільки на початку наукового дослідження скласти остаточний варіант плану практично неможливо, то досліднику доводиться розробляти декілька варіантів: попередній план, робочий план, остаточний план. Попередній план наукового дослідження формується, як правило, на ґрунті гіпотези, тобто на ґрунті припущення, що визріває на основі інтуїції або на попередньо розробленій версії, характеризує предмет дослідження, є достатньо гнучким щодо можливих змін та уточнень. Складається він довільно і, зазвичай, має форму плану-рубрики, що вміщує перелік розташованих у колонку рубрик, об'єднаних внутрішньою логікою досліджуваної теми.

Якщо попередній план більш наближений до етапу вибору теми, то робочий план посідає золоту середину між темою і формулюванням мети та завдань наукового дослідження. Він більш точно відображає тему дослідження та більш повно охоплює мету і завдання останнього, тобто це план, що зазнав певних уточнень у процесі подальшого опрацювання соціально-економічної інформації. В ньому більш детально розписуються всі проблеми, питання, думки до кожного пункту дослідження, джерела, на основі яких дослідник має намір розробляти відповідне питання.

Остаточний план становить собою реферативний виклад розміщених у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь напрацьований матеріал. Остаточний план, як правило, має форму плану-проспекту. Він дає певну уяву про основні положення майбутнього дослідження, принципи розкриття теми, співвідношення обсягів окремих частин тощо. Остаточний план — це практично назви розділів і параграфів разом з їх реферативним викладом. Остаточний план найменше наближений до етапу вибору теми і найбільше пов'язаний з етапом формулювання мети та завдань дослідження. Як і попередній та робочий плани, остаточний план має динамічний характер. Зберігаючи визначений науковий напрям, дослідник може розвивати ідеї та думки, що виходять за рамки, окреслені планом-проспектом.

Таким чином, остаточний план виводить дослідника на етап формулювання мети і завдань дослідження. Щоб впоратися з ним, необхідно передусім старанно вивчити, опрацювати наукову інформацію, що стосується теми дослідження. Аналіз відібраної інформації може здійснюватися у хронологічному або тематичному порядку. При хронологічному порядку аналізу дослідник критично аналізує найважливіші ідеї, факти, теорії, співставляючи одну з одною та виокремлюючи етапи в історії досліджуваного питання. При цьому дослідник не повинен обмежуватися лише згадуванням вже існуючих робіт і їх анотацією. Він повинен постійно викладати свої власні міркування та думки, бо саме так можна сформулювати ґрунт для майбутньої гіпотези наукового дослідження.

Тематичний аналіз передбачає систематизацію зібраної інформації за питаннями досліджуваної теми. Кожний із підходів має свої плюси та мінуси, а тому на практиці дуже часто вони використовуються у поєднанні.

У процесі опрацювання інформації формулюється мета дослідження. Мета повинна формулюватися коротко і максимально чітко, виражати те основне, що має намір зробити дослідник. Поряд з формулюванням загальної, основної мети можуть формулюватися і проміжні цілі. Проте вони не повинні уводити дослідника в бік від основної мети наукового дослідження.

Поряд з метою дослідник повинен сформулювати завдання, в яких конкретизується і розвивається мета дослідження. Як свідчить досвід, завдання, що їх ставить перед собою дослідник, завжди носять комплексний характер і націлені на уточнення та поглиблення знання щодо сутності, природи і структури досліджуваного об'єкта; аналіз його реального стану і

14. Гончаренко С. І. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / Ю. І. Гончаренко — К. : АПН України, 1995. — 45 с.
15. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика / В. Домбровський. — Дрогобич, 2008. — 488 с.
16. Залеська Онишкевич Л. Текст і гра. Українська модерна драма / Л. Залеська Онишкевич. — Львів, 2009. — 472 с.
17. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. — М. : Педагогика, 1982. — 160 с.
18. Иванова Л. П. Методы лингвистических исследований : Учеб. пособие для студ. филол. фак. пед. ин-тов и ун-тов / Украинский гос. педагогический ун-т им. М. П. Драгоманова. / Л. П. Иванова. — К. : ІСДО, 1995. — 88 с.
19. Использование ЭВМ в лингвистических исследованиях.— Киев : Наукова думка, 1990. — 228 с.
20. Каменская О. Л. Гендергетика — наука будущего / О.Л. Каменская // Гендер как интрига познания. — М. : Рудомино, 2002. — С. 13—19.
21. Кедров Б. М. О современной классификации наук: Основные тенденции в ее эволюции / Б. М. Кедров // Вопросы философии. — 1980. — № 10. — С. 85—103.
22. Кирилина А. В. Новый этап развития отечественной лингвистической гендерологии / А. В. Кирилина // Гендерные исследования и гендерное образование в высшей школе : Материалы международной научной конференции, Иваново, 25—26 июня 2002 г. : В 2 ч. — Ч. II. История, социология, язык, культура. — Иваново : Иван. гос. ун-т, 2002. — С. 238—242.
23. Кирилина А. В. Исследование гендера в лингвистических научных дисциплинах / А. В. Кирилина // Гендерные образование в системе высшей и средней школы: состояние и перспективы : Материалы международной научной конференции, Иваново, 24-25 июня 2003 г. — Иваново : Иван. гос. ун-т, 2003. — С. 132—138.
24. Кирилина А. В. Современное состояние гендерных исследований в российской лингвистике // Beitrage des Gender-Blocks zum XIII. Internationalen Slavistenkongress in Ljubljana 15.—21. August 2003, 2003, Munchen : Verlag Otto Sagner. — P. 113—127.
25. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : Учеб. пособие / В. А. Козакова. — К. : Вища школа, 1990. — 248 с.

237. Women's ways of knowing : the development of self, voice and mind. — 10th anniv. ed. — N.Y. : BasicBooks, 1997. — 256 p.

Список використаної літератури

1. Абалкіна Н. В. Нові підходи до розробки сучасних педагогічних досліджень / Н. В. Абалкіна, Є. П. Бережна // Рідна школа. — 1994. — № 3—4. — С. 41—43.
2. Алексеев М. П. Сравнительное литературоведение / М. П. Алексеев. — Ленинград, 1983. — 447 с.
3. Антинескул О. Л. Гендер как параметр текстообразования : Учеб. пособие по спецкурсу / О. Л. Антинескул / Пермский гос. Ун-т. — Пермь, 2001. — 168 с.
4. Антологія феміністичної філософії / За ред. Елісон М. Джагер та Айрис М. Янг; Пер. з англ. Б. Єгідис; Наук. ред. пер. О. Іващенко. — К., 2006. — 800 с.
5. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. Учеб. Пособие / И. В. Арнольд. — М. : Высшая школа, 1991. — 140 с.
6. Бабанский Ю. К. Методология и методика научного поиска / Ю. К. Бабанский // Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды. — М. : Педагогика, 1989. — С. 435—555.
7. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. К. Бабанский. — М. : Педагогика, 1982. — 189 с.
8. Баррі Пітер. Вступ до теорії : літературознавство та культурологія: [підручник] / Ольга Погинайко (пер.з англ.). — К. : Смолоскип, 2008. — 360 с.
9. Білецький О. Завдання та перспективи розвитку українського літературознавства / О. Білецький // зібрання праць: У 5т. — К., 1966.
10. Воронина О. А. Теоретико-методологические основы гендерных исследований / О. А. Воронина // Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций / Под общ. ред. О. А. Ворониной. — М. : МЦГИ — МВШСЭН — МФФ, 2001. — С. 13—106.
11. Галич О. А. Теория литературы : подуч. для студ. филол. спец. вищ. навч. закл. / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв / Олександр Андрійович Галич (наук.ред.). — Вид. 4—те, стер. — К. : Либідь, 2008. — 488 с.
12. Гвишиани Н. Б. Язык научного общения / Н. Б. Гвишиани. — М. : Высшая школа, 1986. — 286 с.
13. Голуб Ю. І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник / Ю. І. Голуб. — Запоріжжя, 2001. — 210 с.

внутрішніх суперечностей; розкриття шляхів і способів вирішення існуючої проблеми. Формулювання завдань наукового дослідження також має бути досить чітким, оскільки воно зводиться, як правило, до перерахування того, що має бути зроблено відповідно до мети.

Наукове дослідження завжди передбачає пошук і відбір теоретико-інформаційних джерел та їх опрацювання, а також оформлення результатів дослідження. Першим етапом, звичайно, є пошук інформації. Інформацію, з якою працює дослідник, прийнято поділяти на первинну і вторинну. Первинна інформація включає в себе розтиражовані видання, тобто монографії, наукові збірники, матеріали наукових конференцій та семінарів, офіційні видання нормативного, статистичного і виробничого характеру тощо, а також нерозтиражовані джерела, зокрема такі як дисертації, депоновані рукописи тощо. До вторинної інформації вноситься та, яка вже піддавалася аналітико-синтетичному і логічному осмисленню. Вона може бути розтиражована і нерозтиражована. Таким чином, вторинна інформація охоплює різноманітні інформаційні видання (наприклад, реферативні журнали, реферативні та аналітичні огляди), довідкову літературу — енциклопедії, словники, довідники, — каталоги і картотеки, бібліографічні видання.

Отримавши ті чи інші джерела інформації, дослідник починає з ними працювати. При цьому робота дослідника зводиться, як правило, до двох дій: ознайомлюючого читання джерела і творчого дослідження його змісту. На першому етапі дослідник занотовує назву джерела, авторський склад, назву видавництва і рік видання, знайомиться з анотацією, змістом і передмовою автора (якщо така є в книзі). Варто звернути увагу й на те, чи є в книзі довідково-бібліографічний апарат тощо. Досвідченому досліднику інколи достатньо такого загального ознайомлення, щоб зробити висновок: варто читати книгу чи ні.

Якщо прийнято рішення читати, то робити це доцільно двічі. Перший раз прочитати задля того, щоб зрозуміти зміст, основні ідеї та систему аргументів, що наводяться з метою обґрунтування основних ідей. При першому читанні варто якимось чином відмічати ті найважливіші висловлювання, категорії, висновки, до яких дослідник має намір повернутися. Водночас тут доцільно фіксувати свої думки, які спонтанно виникли як реакція (контраргумент, антитеза) на прочитане. Все це можна робити на полях джерела інформації, якщо це останнє належить досліднику. Якщо джерело інформації чуже, то можна скористатися закладками з паперу і на них робити нотатки. Друге читання виступає основним, оскільки саме воно є процесом творчим, дослідницьким. Його мета зрозуміти логіку джерела інформації, виокремити всі найбільш важливі положення, встановити зв'язки і взаємозалежності між ними і цим самим збагатити знання дослідника про досліджуваний об'єкт (предмет). При другому читанні запис є обов'язковим. Щоправда, здійснюватися він може по-різному. В залежності від рівня фахової підготовки, досвіду, важливості джерела

інформації, біологічних особливостей дослідника формами запису можуть бути: план, тези, резюме, конспект.

Суттєвою підмогою в підготовці публікацій стане володіння дослідником певною сумою методичних прийомів викладу наукового матеріалу.

Використовують такі методичні прийоми викладу наукового матеріалу:

- ✓ послідовний;
- ✓ цілісний (з наступною обробкою кожної частини, розділу);
- ✓ вибіркового (частини, розділи пишуться окремо за будь-якою послідовністю). Залежно від способу викладу різним буде темп і кінцевий результат.

Послідовний виклад матеріалу логічно зумовлює схему підготовки публікації формулювання задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів; групування матеріалів; редагування рукопису. Перевага цього способу полягає в тому, що виклад інформації здійснюється в логічній послідовності, що виключає повтори та пропуски.

Його недоліком є нераціональне використання часу. Поки автор не закінчив повністю черговий розділ, він не може перейти до наступного, а в цей час матеріал, що майже не потребує чистового опрацювання, чекає на свою чергу і лежить без руху.

Цілісний спосіб — це написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень і виправлень. Його перевага полягає в тому, що майже удвічі економиться час при підготовці остаточного варіанта рукопису. Разом з тим є небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовується дослідниками. По мірі готовності матеріалу над ним працюють у будь-якій зручній послідовності. Необхідно кожний розділ доводити до кінцевого результату, щоб при підготовці всієї праці їх частини були майже готові до опублікування.

Кожний дослідник вибирає для себе найпридатніший спосіб для перетворення так званого чорнового варіанта рукопису в проміжний або остаточний.

План — це фактично послідовне перерахування тих питань, що розглядаються у джерелі інформації. Він розкриває логіку джерела і може бути простим та розширеним, тобто більш детальним. Складання плану вимагає від дослідника вміння стисло і послідовно викладати свої думки.

Тези — це форма відображення основних ідей висновків, узагальнень, що містяться в кількох опрацьованих джерелах інформації. Тези складають, як правило, досвідчені дослідники. Причому робиться це переважно з метою підготовки доповіді чи статті.

Резюме — становить собою коротку оцінку опрацьованого джерела інформації, зокрема характеристику мети, основного змісту, логіки, новизни та практичного значення висновків. Резюме як форма запису прочитаного

214. Feminist frontiers II: rethinking sex, gender, and society. — N.Y. : Random House, 1989. — 490 p.
215. Feminist scholarshop. — Urbana, Chicago: Univ. of Illinois press, 1985. — 230 p. — Bibliogr. : P.203—220.
216. Fiorenza E.S. Jesus: Miriam's child, Sophia's prophet: Critical issues in feminist Christology. — N.Y. : Continuum Publ. Com., 1995. — 262 p.
217. D. M. Hughes Pimps and Predators on the Internet. Globalizing the Sexual Exploitation of Women and Children. — 1999. — 76 c.
218. English K., Stapleton A. The Human Rights handbook: a Practical Guide to Monitoring Human Rights. University of Essex, — 1995. — 378 p.
219. Feminine sexuality : Jacques Lacan and the ecole freudienne. — L. : Macmillan Press, 1982. — 187 p.
220. Greer G. The female eunuch. — L. : Flamingo, 1993. — 395 p.
221. Hardy S.B. Raising Darwin's consciousness : female sexuality and the prehistoric origins of patriarchy // Human nature. — N.Y., 1997. — V.8. — N1. — P.1—49.
222. Human rights : A continuing challenge for the Council of Europe. — 1995. — 143 p.
223. Kramarae C., Treichler P.A. A feminist dictionary. — Boston etc. : Pandora, 1985. — 588 p. — Bibliogr. : P.515—587.
224. Miller J.B. Toward a new psychology of women. — 2nd ed. — Boston : Beacon Press, 1986. — 154 p.
225. Millet K. Sexual politics. — L. : Virago Press, 1995. — 393 p.
226. Making the Harm Visible: Global Sexual Exploitation of Women and Girls. Speaking Out and Providing Services. Kingston, Rhode Island, February, — 1999. — 349 c.
227. Manual on Human Rights Reporting. — 2000. — 176 p.
228. N. Lakiza—Sachuk, K. Levchenko, etc. Information Campaign Against Trafficking in Women From Ukraine. International Organization for Migration, — 1998. — 5 p.
229. Recovering Biblical manhood and womanhood : A response to evangelical feminism. — Wheaton, Ill. : Crossway Books, 1991. — 566 p.
230. Scott J.W. Gender and the politics of history. — N.Y. : Columbia University Press, 1988. — 242 p.
231. The Health of Women and Children in Ukraine. K., — 1997. — 152 p.
232. Twenty — five human rights documents. Center for the Study of Human Rights Columbia University, — 1999. — 220 p.
233. Witherington B. Women in the earliest churches. — N.Y. : Cambridge University Press, 1988. — 300 p.
234. Women, authority and the Bible : Selected papers from the Evangelical Colloquium on Women and the Bible, held Oct. 9—11, 1984, Oak Brook, Illinois. — Downers Grove, Ill. : InterVarsity Press, 1986. — 304 p.
235. Women's Health and Human Rights. P. J. Cook. — Geneva, 1994. — 201 p.
236. Women's Human Right: step by step. Washington, D. C., — 1997. — 197 p.

197. Хоткина З. Женщина на рынке труда / З. Хоткина, Л. Ржаницына, Е. Груздева // Социальные исследования и современность. — 1992. — № 3. — С. 178—184.
198. Хоткина З. Гендерные аспекты безработицы: анализ современных тенденций и перспектив / З. Хоткина, Н. Римашевская // Социальная защита в период перехода к рыночной экономике. — М., 1993. — С. 15—22.
199. Чирикова А. Е. Социально-психологические проблемы становления женского предпринимательства / РАН. Ин-т психологи / А. Е. Чирикова, О. Н. Кричевская. — М., 1996. — 94 с.
200. Юлина Н. Феминистская ревизия философии : возможности и перспективы / Н. Юлина // Феминизм : Восток. Запад. Россия. — М., 1993. — С.226—241.
201. A case for adoption : a guide to presenting the option of adoption to young women experiencing unplanned pregnancies. — 2nd rev. ed. — Grand Rapids, Mich. : Rethary Production, 1991. — 48 p.
202. Ancient women philosophers, 600 B. C. — 500 A. D. — Dordrecht; Boston; London; D. : Kluwer Academic Publishers, 1992. — V.1. — 229 p.
203. Abramovitz M. Regulating the lives of women, social welfare policy from colonial times to the present. — Boston, MA. : South End Press, 1988. — 406 p.
204. Block M.R. Women over forty : visions and realities. — N.Y. : Springer, 1981. — 157 p.
205. Bushnell K.C. God's word to women: one hundred Bible studies on woman's place in the divine economy. — Preoria, Ill. : Bernice Menold, [S.a.]. — [398 p.]
206. Butler J. Gender trouble : feminism and the subversion of identity. — N.Y. : Routledge, 1990. — 172 p.
207. Bynum C.W. Fragmentation and redemption: essays on Gender and the human body in Medieval religion. — N.Y. : Zone Books. — 1991. — 426 p.
208. Chodorow N. The reproduction of mothering; psychoanalysis and the sociology of gender. — Berkeley, Calif. : University of California Press, 1978. — 263 p.
209. Combatting Traffick in Person: Conclusion of the Conference on Traffick in Person held from 15 — 19 November 1994 in Utrecht and Maasticht. Utrecht, — 1995. — 15 c.
210. Feminism & history. — Oxford; N.Y. : Oxford University Press, 1996. — 611 p.
211. Feminism and science. — Oxford; N.Y. : Oxford University Press, 1996. — 289 p.
212. Feminisms in the cinema / Ed. by Pietropaolo L., Testaferri A. — Bloomington; Indianapolis : Indiana Univ. Press, 1995. — 229 p.
213. Feminist frontiers: rethinking sex, gender, and society. — N.Y. : Random House, 1989. — 451 p.

використовується тоді, коли дослідник у своїй подальшій діяльності має намір давати лише загальну оцінку опрацьованого джерела інформації.

Найбільш повною, універсальною формою запису опрацьованого джерела інформації є конспект. Він містить в собі усі вище означені форми запису і становить собою короткий виклад найбільш важливих питань, що відображені у джерелі інформації. При конспектуванні дослідник має можливість (і навіть зобов'язаний) робити на полях або і в тексті свої власні судження та аргументи з приводу тих чи інших положень джерела інформації. Універсальний характер конспекту як форми запису опрацьованого джерела полягає не тільки в тому, що він охоплює всі інші форми — план, тези, резюме, а й в тому, що виступає базою для всіх видів наукової творчості — підготовки курсових, кваліфікаційних та дипломних робіт тощо.

Наукова стаття - є одним із видів публікацій, в якій подаються проміжні або прикінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців. Наукова стаття подається до редакції у завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки автору. Оптимальний обсяг наукової статті (6-12 друкованих аркушів).

Рукопис статті повинен мати повну назву роботи прізвище та ініціали автора, анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Зрозуміло, що структура та обсяг кожної із означених робіт дещо різняться між собою, а тому й вимагають різного обсягу інформації про опрацьоване джерело інформації. Проте в кожній з них, на думку вчених, повинні бути такі *основні елементи*:

1. вступ — (постановка наукової проблеми, актуальність, зв'язок із найважливішими завданнями, значення для розвитку певної галузі науки і практики - 1 абзац або 5-10 рядків);

2. останні дослідження та публікації, на які спирається автор, виділення не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття (зазвичай ця частина статті становить близько 1/3 сторінки, її можна назвати «вихідні передумови» - обсяг 5-6 друкованих сторінок);

3. формулювання мети статті (постановка завдання) - висловлюється головна ідея публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті впливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій із тем (1 абзац, або 5-10 рядків);

4. виклад змісту власного дослідження - основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, програма експерименту, аналіз отриманих результатів, особистий внесок автора в реалізацію основних висновків тощо (5-6 сторінок);

5. висновок, у якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість та перспективи (1/3 сторінки).

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.

При написанні статті автор повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати які наводяться в тексті. Посилатися слід на останні видання публікацій.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання.

Посилання в тексті на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...».

Якщо в тексті необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад:

Цитата в тексті: «...незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації» [6, 23].

Відповідний опис у переліку посилань: 6. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : Навчальний посібник М. С. Дороніна. — К. : «КМ Академія», 1998. — 192 с.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий».

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

178. Сосновский А. В. Лики любви : Очерки половой морали / А. В. Сосновский. — М. : Знание, 1992. — 208 с.
179. Социальная безопасность женщин : (По материалам науч.-практ. конф. в г.Новгороде). — М., 1997. — 120 с.
180. Социальная феминология : Межвуз. сб. науч. ст. по итогам Всерос. конф. в рамках Федер. прогр. «Женщины России» (апр., 1996 г.) / Отв. ред. Молевич Е. Ф.; Самар. гос. Ун-т; Центр гендер. исслед. — Самара : Самар. ун-т, 1997. — Вып. 1. — 123 с.
181. Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю. — К., 2000. — 184 с.
182. Соціальна робота в Україні : теорія та практика : Посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. У 2—х ч. / За заг. ред. А. Я. Ходорчук. — К., 2001. — 296 с.
183. Сучасні проблеми жінок на ринку праці та шляхи їх вирішення : Зб. наук. статей. — К., 1998. — 872 с.
184. Тишков В. А. Изучение истории семьи и статуса женщин в США / В. А. Тишков // Вопросы истории. — 1988. — №4. — С.54—67.
185. Ушакова В. К. Общественная роль женщины и идеология феминизма : (крит. анализ) : Автореф. дис. ... канд. филос. наук / АН СССР. Ин-т социол. исслед. / В. К. Ушакова. — М., 1984. — 25 с.
186. Феминизм. Восток. Запад. — М., 1989. — 469 с.
187. Феминизм : перспективы социального знания. / Отв. ред. О. А. Воронина. — М.: ИНИОН / ИФ РАН, 1992. — 319 с.
188. Феминизм : проза, мемуары, письма : Пер. с англ. / Под ред. М. Шнейр. — М. : Прогресс, Литера, 1992. — 475 с.
189. Феминистская теория и практика : Восток-Запад : Матер. междунар. науч.-практ. конф., С.-Петербург, Репино, 9-12 июня 1995 г. / Петербург. Центр гендер. Проблем ; Отв. ред. Жукова Ю. — СПб., 1996. — 318 с.
190. Феминология : методология исследования и методика преподавания : Тез. докл. Всерос. науч.-метод. конф., Иваново, 26—27 апр. 1996 г. / Отв. ред. Хасбулатова О. А.; Иванов. клуб «Деловая женщина» и др. — Иваново, 1996. — 111 с.
191. Фрейд З. Недовольство в культуре / З. Фрейд // Философские науки, 1989. — № 2. С.92—101.
192. Фридан Б. Загадка женственности : Пер. с англ. / Б. Фридан — М. : Прогресс, Литера, 1993. — 496 с.
193. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм / Пер. с англ. А. Лактионова. — М.: АСТ : АСТ МОСКВА, 2009. — 284 с.
194. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. — М. : Республика, 1992. — 432 с.
195. Фромм Э. Мужчина и женщина / Э. Фромм. — М. : АСТ, 1998. — 512 с.
196. Хорни К. Женская психология / К. Хорни. — СПб. : Вост.-Европ. Ин-т Психоанализа, 1993. — 222 с.

161. Преодоление домашнего насилия (американский опыт): Работы участников междунар. семинара «Женщины, закон и средства массовой информации». — М., 1996. — [ненум. паг.].
162. Проблемы женского движения в странах развитого капитализма : Реф. сб. / Редкол. : Слущевская И.В.(отв. ред.) и др. — М. : ИНИОН, 1978. — Вып. 1. — 172 с.
163. Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. — Х., 1999. — 210 с.
164. Проблеми розвитку демократії та забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків в Україні трансформаційного періоду : Наукова доповідь. — К., 1998. — 175 с.
165. Програма дій, адаптована на Міжнародній конференції з питань народонаселення та розвитку, Каїр, 5—13 вересня 1994 р. — К., 1997. — 178 с.
166. Реалізація державної політики щодо становища жінок : Інформаційно-метод. вісник. — К., 1998. — Вип. 1. — 50 с.
167. Рекомендації учасників парламентських слухань щодо виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К., 1995. — 71 с.
168. Репина Л. П. Гендерная история : проблемы и методы исследования / Л. П. Репина // Новая и новейшая история. — 1997. — №6. — С.41—58.
169. Репродуктивне та статеве здоров'я підлітків в Україні : ситуаційний аналіз. — К., 1999. — 92 с.
170. Рівність : проблеми гендерної дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару «Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні». — К., 1998. — 108 с.
171. Рогозин Н. П. Права человека в современном мире / Н. П. Рогозин. — Донецк. 1997. — 101 с.
172. Розуміння й використання механізму прав людини : Посібник з жіночих людських прав. — К., 1999. — 89 с.
173. Свадьбина Т. В. Современный феминизм : направления, концепции, методология / Т. В. Свадьбина // Истины и ценности на рубеже XX-XXI веков. — М., 1992. — С.215—217.
174. Сексуальні зловживання, сексуальна експлуатація, сексуальні розбещення щодо дітей та підлітків в Україні : Матеріали за результатами здійснення проекту. — К., 1996. — 122 с.
175. Сексуальные домогательства на работе : Материалы семинара по правам женщин в России, Москва, 20 мая 1995 г. — М., 1996. — 127 с.
176. Силласте Г. Г. Социальная дискриминация женщин как предмет социологического анализа / Г. Г. Силласте, Г. Ж. Кожамжарова // СоцИс : Социологические исследования. — 1997. — №12. — С.112—120.
177. Силласте Г. Г. Социогендерные отношения в период социальной трансформации России / Г. Г. Силласте // СоцИс : Социологические исследования. — 1994. — №3. — С.15—22.

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), слід давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо виявляється ставлення автора статті до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

е) якщо автор статті, пропонуючи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора статті, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. — М. Х.), (підкреслено мною. — М. Х.), (розрядка моя. — М. Х.).

Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел — елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Джерела можна розмішувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

У статті обов'язково мають бути посилання та список використаних джерел у кінці тексту.

Нумерація

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації позначають словом «Рис.», «Мал.» і нумерують послідовно, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках). В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера, наприклад: «Таблиця 1». При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл. 1».

Вимоги ВАКу до оформлення статей

Наукова стаття має бути оформлена згідно до вимог ВАК України від 15.01.2003 р. №7—05/1 «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» (Бюлетень ВАК України — 2003. — №1) і має містити такі обов'язкові елементи: «постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку».

Методологія дослідження

Перш ніж приступити до реалізації наукового дослідження на будь-якому рівні, студенти та молоді вчені повинні ознайомитися з методологією та методами наукової роботи. Тут важливе все: методика вибору проблеми і теми дослідження, добір та систематизація фактів, історія розвитку проблеми, в основі якої лежить задум (ідея) дослідника.

Однією з ключових проблем як лінгвістики так і літературознавства є проблема методології (тобто методів дослідження мови та літератури). Відомо, що будь-яка галузь людського пізнання повинна мати порядок з об'єктом і предметом вивчення певні дослідницькі методи і як правило, зміна наукової парадигми супроводжується відкриттям нового методу дослідження. Методологія виконує такі функції: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динаміку процесів та явищ; передбачає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнута науково-дослідна мета; забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; допомагає уведенню нової інформації; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних явищах; логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання. У методології виділяють рівні: загальнофілософську методологію, що поширюється на всі науки; загальнонаукову методологію, яка стосується методів і принципів, актуальних для окремих наук, що охоплюють і мовознавство і літературознавство (іноді цей рівень поєднується з першим і частково з третім); спеціалізовану методологію, що стосується методів і прийомів, специфічних для мовознавства. Більшість проблем методології, як і в інших спеціальних науках, безпосередньо пов'язана з певним філософським підходом щодо об'єкта науки, до взаємовідношення між суб'єктом і об'єктом дослідження і до способу побудови наук, теорії.

Методи лінгвістичних досліджень

Описовий метод. Планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови, тобто (у синхронії). В описовому методі розрізняють такі послідовні етапи: 1) виділення одиниць аналізу (фонем, морфем, лексем, конструкцій тощо); 2) членування виділених одиниць (вторинна сегментація): поділ речення на словосполучення, словосполучення на словоформи, словоформи на морфемі, морфемі на фонемі, фонемі на диференційні ознаки; 3) класифікація й інтерпретація виділених одиниць. Описовий метод використовує прийоми зовнішньої та внутрішньої

144. Осборн Д. У. Женщина без ограничений / Д. У. Осборн. — Минск : PICORP, 1997. — 174 с.
145. Осборн Д. У. Женщины и самоуважение / Д. У. Осборн. — Минск : PICORP, 1997. — 175 с.
146. Пайнз Д. Бессознательное использование своего тела женщиной : психоаналитический подход / Д. Пайнз. — СПб. : Европейский ин-т психоанализа, Б.С.К., 1997. — 195 с.
147. Панарин А. С. Политология. О Мире политике на Востоке и Западе : Учебное пособие / А. С. Панарин. — М., 1999. — 603 с.
148. Паперный В. Культура «Два»/ В. Паперный. — М. : Новое лит. обозрение, 1996. — 384 с.
149. Періодична національна доповідь про реалізацію Україною положень Конвенції ООН про права дитини. — К., 1998. — 213 с.
150. Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України. — Х., 1997. — 155 с.
151. Планирование семьи в Европе. — 1996. — № 2. — 40 с.
152. Поленина С. В. Социогендерный аспект в социологии права / С. В. Поленина // СоцИс : Социологические исследования. — 1995. — N7. — С.65—68.
153. Попередження і викорінення насильства щодо жінок : міжнародне законодавство. — К., 1999. — 47 с.
154. Посібник по наданню допомоги потерпілим від торгівлі людьми. — Х., 1999. — 164 с.
155. Потолок пола : Сб. науч. и публ. ст. / Под ред. Барчуновой Т. В. — Новосибирск, 1998. — 229 с.
156. Права женщин в России : Исследование реальной практики их соблюдения и массового сознания (по результатам анкетного опроса) / РАН. Ин-т соц.-эконом. проблем народонаселения ; Моск. Центр Гендерн. Исслед. — М., 1998. — Т. 1. — 392 с.
157. Права жінок у сучасному світі / Український держ. центр соціальних служб для молоді / І. М. Пінчук (заг.ред.), С. В. Толстоухова (заг.ред.). — К. : УДЦССМ, 2000. — 111 с.
158. Права жінок: Гаазька міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації. Міністерська конференція під керівництвом Європейської співдружності. Гаага, 24 — 26 квітня 1999 року. — К., 1999. — 10 с.
159. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій / Тетяна Яблонська (упоряд. та вступ. слово). — К. : Сфера, 1999. — 342 с.
160. Прекращение дискриминации в отношении женщин: Сборник материалов : Программа правовых инициатив для стран Центральной и Восточной Европы Американской ассоциации юристов. — М., 1996. — 153 с.

- Комиссия. Региональное подготовительное совещание по вопросу о проведении в 2000 году обзора осуществления Пекинской платформы действий 19-21 января 2000 года — E/ECE/RW. 2/2000/ВР — М., 2000. — 20 с.
132. Национальные учреждения по правам человека : Руководство по созданию и укреплению национальных учреждений, занимающихся поощрением и защитой прав человека / Центр по правам человека. — Нью-Йорк; Женева : ООН, 1995. — 149 с.
 133. Наші людські права : Посібник з жіночих людських прав / Інформаційно-консультативний жіночий центр / Д. Мертус, М. Дат, Н. Флауерс. — К. : Карпати, 1996. — 204 с.
 134. Некрасов С. Н. К критике теорий «дискурса власти» и «власти дискурса» / С. Н. Некрасов // Вопросы философии. — 1987. — № 9. — С. 10—17.
 135. Некрасов С. Н. Принцип деконструкции и эволюция постструктурализма / С. Н. Некрасов // Философские науки. — 1989. — № 2. — С. 55—63.
 136. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті : У 2 кн. : Наук.-практ. та док.-джерельний комплекс / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Київський ун-т права ; Національна академія внутрішніх справ України / Ю. С. Шемшученко (заг.ред.) — К., 2001. — 511с. — 3 дарч. написом.
 137. Кн. 1, ч. 1 — К., 2001 — 511 с.
 138. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті : У 2 кн. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Київський ун-т права ; Національна академія внутрішніх справ України / Ю. С. Шемшученко (заг.ред.), Я. Ю. Кондратьев (відп.ред.). — К., 2001. — С. 513—1011
Кн. 1, ч. 2 — К., 2001 — С. 513—1011.
 139. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті : У 2 кн. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Національна академія внутрішніх справ / Ю. С. Шемшученко (заг.ред.), Ю. І. Римаренко (упоряд.). — К., 2001.
Кн. 2, ч. 3 : Документи та матеріали. — К., 2001 — 484с.
 140. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті : У 2 кн. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Національна академія внутрішніх справ / Ю. С. Шемшученко (заг.ред.), Ю. І. Римаренко (упоряд.). — К., 2001.
Кн. 2, ч. 4 : Документи та матеріали. — К., 2001 — 487—772с
 141. Новая постиндустриальная волна на Западе : Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. — М., 1999. — 632 с.
 142. Новая технократическая волна на Западе. — М., 1986. — 452 с.
 143. От первородного греха к высоким технологиям: Современные мысли на женские темы / Проект «Информация — катализатор перемен». Ї СПб. : Бояныч, 1996. — 80 с.

інтерпретації. Прийоми зовнішньої інтерпретації бувають двох видів: а) за зв'язком із позамовними явищами (соціологічні, логіко-психологічні, артикуляційно-акустичні); б) за зв'язком з іншими мовними одиницями (прийоми міжрівневої інтерпретації). Соціологічні прийоми застосовують при нормативно-стилістичному й історичному вивченні мови, при дослідженні словникового складу тощо. До соціологічних належить прийом «слів і речей», запропонований Г. Шухардтом і Р. Мерінгером, згідно з яким історію слова вивчають разом з історією позначуваної словом речі; прийом тематичних груп, тобто груп слів, пов'язаних спільною темою (назви певних груп рослин, птахів, одягу, взуття, погодних явищ, часових понять, почуттів тощо); прийом стильового аналізу (стилістична характеристика словникового складу мови та засобів художнього твору). Логіко-психологічні прийоми застосовують у дослідженні зв'язку змісту мовних одиниць і категорій з одиницями мислення (співвіднесеність слова і поняття, речення і судження; різні типи значень і мовних категорій; актуальне членування речення, глибинна семантична структура речення та ін.). Артикуляційно-акустичні прийоми мають місце при вивченні звуків у аспекті фізіологічному (артикуляція — місце і спосіб творення звуків) і фізичному (участь голосу і шуму, тембр, тон тощо). Прийоми міжрівневої інтерпретації полягають у тому, що одиниці одного рівня використовують як засіб лінгвістичного аналізу одиниць іншого рівня. У міжрівневому аналізі властивості досліджуваного явища розглядають з погляду суміжного рівня. Це відкриває нові особливості явищ, які розглядають, і допомагає встановити міжрівневі зв'язки. Наприклад, синтаксис вивчають з погляду морфологічного вираження. Прийоми внутрішньої інтерпретації — різні способи вивчення мовних явищ на основі їх системних парадигматичних і синтагматичних зв'язків як висловлювався Ф. де Соссюр, вивчення мови в самій собі і для себе самої. Парадигматична методика охоплює опозиційний прийом (на основі зіставлення і протиставлення мовних одиниць встановлюються їх диференційні ознаки, а на основі спільності й відмінності одиниці об'єднуються у різні парадигматичні групи). Парадигматична методика доповнюється синтагматичною, тобто вивченням сполучуваності досліджуваних одиниць, їх контексту. Синтагматика нерідко розкриває приховані властивості мовної одиниці, які при парадигматичному (опозиційному) підході можуть бути непоміченими.

Описовий метод має широке застосування. Його використовують не тільки для опису мовних елементів (фонем, морфем, слів, конструкцій, суперсегментних одиниць, граматичних категорій тощо), а й для вивчення функціонування мови. Опис фактів мови є їх якісним аналізом, систематизацією, що створює теорію.

Порівняльно-історичний метод. На думку американського мовознавця Леонарда Блумфілда, відкриття порівняльно-історичного методу є одним із триумфальних досягнень науки XIX ст. Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) — сукупність прийомів і процедур історикогенетичного дослідження мовних сімей і груп, а також

окремих мов для встановлення закономірностей їх розвитку. Цей метод ґрунтується на наукових прийомах відтворення (реконструкції) не зафіксованих писемністю наявних у минулому мовних фактів шляхом планомірного порівняння відповідних пізніших фактів двох чи більше конкретних мов, відомих за писемними пам'ятками або безпосередньо за їх уживанням у мовленні. Як свідчить термін, техніка порівняльно-історичного методу складається з двох паралельних процедур: порівняння мовних явищ (причому для цього залучають тільки споріднені мови) і їх розгляд у історичному аспекті. Як уже зазначалося, порівняльно-історичний метод виник на початку XIX ст. Його основоположниками є німецькі вчені Ф. Бопп і Я. Грімм, датський мовознавець Р. Раск і росіянин О. Х. Востоков. Поштовхом до зародження порівняльно-історичного мовознавства стало знайомство з давньоіндійською мовою санскрит, яка буквально вразила дослідників надзвичайною подібністю до форм європейських мов, особливо латинської. Порівняльно-історичному методу відповідає певна теорія мови, основний зміст якої зводиться до таких чотирьох положень: 1) порівняння мов виявляє їх спорідненість, тобто походження від одного джерела — мови-основи (прамови); 2) за рівнем спорідненості мови об'єднуються в сім'ї, групи і підгрупи; 3) відмінності споріднених мов можуть бути пояснені тільки безперервним їх розвитком; 4) зміни звуків у споріднених мовах мають закономірний характер, через що корені та флексії є стійкими впродовж тисячоліть, що дає можливість установити (реконструювати) архетипи. Порівняльно-історичний метод був і залишається найважливішим інструментом встановлення спорідненості мов і пізнання їх історії. Для встановлення спорідненості до порівняння залучаються морфемні, а не слова, бо подібність словника не є доказом спорідненості: слово легко запозичується з однієї мови в іншу (наприклад, в японській мові — сімдесят відсотків китайців). У споріднених мовах спільних частин слів значно більше, ніж спільних слів. Представники порівняльно-історичного мовознавства дотримуються такого правила: якщо кількість спільних частин слів перевищує кількість спільних слів, то мови споріднені; якщо ж кількість спільних слів перевищує кількість спільних частин слів, то мови неспоріднені або віддалено споріднені. Головна мета порівняльно-історичного методу — це відкриття законів, за якими розвивалися мови у минулому. Для реалізації цієї мети ставляться такі конкретні завдання: відтворення моделі прамови, розкриття історії подальшого її членування на окремі мови і наступного розвитку виділених із прамови мов. Саме на таких принципах була побудована А. Шлейхером його теорія родовідного дерева (1860 р.). Основні прийоми порівняльно-історичного методу зводяться до визначення генетичної належності мовних явищ, встановлення системи відповідностей і відхилень від них на різних рівнях, моделювання вихідних праформ (архетипів), хронологічної і просторової локалізації мовних явищ і здійснення на цій основі генеалогічної класифікації мов. Найважливішою процедурою порівняльно-історичного методу є реконструкція звуків і морфологічних архетипів, яка здійснюється за допомогою встановлення відповідників на всіх

114. Лунякова Л., Обзор международного сотрудничества Центра гендерных исследований ИСЭПН РАН в 1990—1991 гг. / Л. Лунякова, А. Посадская // Демография и социология — М., 1992. — С. 189—201.
115. Люди и ВИЧ. Книга для неравнодушных / Елена Пурик (отв.ред.). — [5—е изд.]. — К. : [Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине], 2009. — 704 с.
116. Материалы конференции. Москва 7-9 декабря 1993г., Российская ассоциация Планирование семьи / Редкол. Баклаенко Н. и др. — М., 1994. — 176 с.
117. Мезенцева Е. Женщина в меняющемся мире. М.: Наука, 1992. — 144 с.
118. Мезенцева Е. Б. Равенство возможностей в сфере занятости или «защитные меры». Женщины перед лицом выбора / Женщины и социальная политика (гендерный аспект) / Под ред. З. А. Хоткиной. М., ИСЭПН РАН, 1992. — С. 23—46.
119. Мезенцева Е. Работающие женщины в условиях перехода России к рынку Е. Мезенцева. — М., 1993. — С. 95—113.
120. Мертус Д. Права женщин — права человека : Пособие для учеб. занятий / Д. Мертус и др. — М. : Глас, 1996. — 239 с.
121. Механизмы ООН, используемые национальными неправительственными организациями в борьбе с сексуальной эксплуатацией детей. — Женева, 1996. — 16 с.
122. Миловидова Э. Женский вопрос и женское движение : Хрестоматия / Под ред. Цеткин К / Э. Миловидова. — М.—Л., 1929. — 482 с.
123. Мишле Ж. Ведьма. Женщина : [Пер. с фр.] / Ж. Мишле. — М. : Республика, 1997. — 463 с.
124. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права. — К., 1995. — 16 с.
125. Мілет К. Сексуальна політика / К. Мілет / Уляна Потятиник (пер.), Петро Таращук (пер.). — К. : Основи, 1998. — 619 с.
126. Молодежь и становление новой России. Тенденции, перспективы. — М., 1993. — 98 с.
127. Мольтманн-Вендель Э. И сотворил Бог мужчину и женщину (Феминистская теология и человеческая идентичность) / Э. Мольтманн-Вендель // Вопросы философии. — 1991. — №3. — С.91—104.
128. Монсон П. Современная западная социология : Теории, традиции, перспективы : Пер. со швед. / П. Монсон — СПб. : Нотабене, 1992. — 445 с.
129. Морс М. Феминистская эстетика и спектр пола / М. Морс // Феминизм : Восток. Запад. Россия. — М., 1993. — С.56—65.
130. Мухлынина Н. Л. Дискурс и субъект : иллюзии самовыражения пола в феминистской и патриархальной антропологии : А.к.д. / Н. Л. Мухлынина. — Екатеринбург, 1996. — 25 с.
131. Национальные механизмы по улучшению положения женщин и гендерного равенства в странах переходного периода (Центральная и Восточная Европа и страны СНГ). — Европейская Экономическая

- О. Горбунова, О. Калашник, К. Черпаха, И. Шваб, Л. К. Савич. — К., 2000. — 132 с.
103. Левченко К. Б. Деякі аспекти адаптації учбових програм з врахуванням правозахисного та гендерного підходів / К. Б. Левченко // Вісник Університету внутрішніх справ. — Х., 1999. — Випуск 9. — С. 77—82.
 104. Левченко К. Б.. Злочин «торгівля людьми» та проблеми забезпечення дотримання жіночих людських прав працівниками правоохоронних органів / К. Б. Левченко // Вісник Університету внутрішніх справ. — Х., 1999. — Випуск 8. — С. 306—310 с.
 105. Левченко К. Б.. Механізми контролю за дотриманням прав жінок та досвід їх застосування на міжнародному і національному рівні / К. Б. Левченко // Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України : 36. наук. праць. — Х., 1999. — С. 10—27.
 106. Левченко К. Б. Міжнародні документи щодо запобігання торгівлі жінками : практика їх використання в Україні / К. Б. Левченко // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. — К., 1999. — С. 393—406.
 107. Левченко К. Б. Міжнародні організації, які працюють в напрямі запобігання торгівлі жінками в Україні / К. Б. Левченко // Вісник Університету внутрішніх справ. Спец. випуск. — Х., 1999. — С. 120—126.
 108. Левченко К. Б. Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми в Україні / К. Б. Левченко // Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України : 36. наук. праць. — Х., 1999. — С. 174—180.
 109. Левченко К. Б. Соціальна робота по допомозі постраждалим від насильства та взаємодія правоохоронних органів та недержавних організацій / К. Б. Левченко // Посібник по наданню допомоги потерпілим від торгівлі людьми. — Х., 1999.— С. 6—11.
 110. Левченко К. Б. Становище жінок в країнах Центральної та Східної Європи як фактор ризику поширення сучасних форм рабства / К. Б. Левченко // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. — К., 1999. — С. 390—393.
 111. Левченко К. Б. Торгівля жінками — порушення прав людини / К. Б. Левченко // Вісник Університету внутрішніх справ. Спец. випуск. — Х., 1999. — С. 7—14.
 112. Левченко К. Б. Торгівля жінками або проблема «білого рабства» / К. Б. Левченко, О. Горбунова // Боротьба з контрабандою : проблеми та шляхи їх вирішення : Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. — К., 1998. — С. 327—349.
 113. Левченко К. Б. Запобігання торгівлі жінками : Навч.-метод. посіб. / Університет внутрішніх справ; Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Ураїна» / К. Б. Левченко, О. Г. Горбунова, Л. Л. Савича, О. А. Удалова, О. В. Швед. — К. — Х. : УВС, 2000. — 184 с.

рівнях мови. Так, порівнюючи *укр. новий, грец. νεος, лат. novus, англ. new, нім. пей, вірм. nog, тадж. нав*, і враховуючи закономірності фонетичних змін, учені реконструювали індоєвропейську *праформу *nevos*. Порівняння *укр. город, рос. город, польськ. grod, чеськ. hrad, болг. лит. gardas, англ. garden, нім. Garten* дало можливість відтворити *праформу *gordb*. Таке порівняльне вивчення призвело до встановлення регулярних відповідників одних звуків іншим у різних споріднених мовах: [o] — [a] — [ε], [r] — [ж] — [з], [oi] — [ei] — [ε] — [i], [k] — [ц] тощо. Так з'явилося наукове поняття фонетичного закону, під яким розуміють регулярні відповідності у звуках спільних за походженням слів, коренів, афіксів. Закономірні зміни рядів звуків поширюються не тільки на слова з однорідним значенням, а й на інші споконвічні слова. Фонетичні закони підтверджують історичну спадковість мов. Простежена безперервність еволюції мов є основним доказом їх спорідненості. Розрізняють прийоми зовнішньої і внутрішньої реконструкції. Прийом зовнішньої реконструкції пов'язаний із виходом за межі однієї мови і залученням матеріалу споріднених мов. Прийом внутрішньої реконструкції базується на використанні даних тільки однієї мови, але ці етимологічно споріднені дані повинні співвідноситися як мовні елементи різної давності. Деякі вчені, наприклад, В. І. Кодухов, прийом внутрішньої реконструкції розглядають як окремий метод — історико-порівняльний. Серед поширених прийомів порівняльно-історичного методу слід назвати і прийом відносної хронології. Він полягає у встановленні не точного часу появи мовних явищ, а лише послідовності цих явищ у часі (яке з них виникло раніше, а яке пізніше). Хоч порівняльно-історичний метод на відміну від описового спрямований у минуле, до того ж дуже далеке і не засвідчене писемними документами, він працює і на сучасне мови: що далі у глибину історії простежується доля певної мови, то ґрунтовніше і повніше висвітлюється її сучасний стан. Змінилися погляди вчених і на мету порівняльно-історичного методу. Якщо раніше реконструкція індоєвропейських праформ і прамови була кінцевою метою компаративних досліджень, то нині реконструкція — точка відліку для вивчення історії мови. На основі порівняльно-історичного методу створені порівняльно-історичні, порівняльні та історичні описи мов (традиційно вони називаються порівняльними та історичними граматиками) й етимологічні словники. Порівняльно-історичний метод розвивали і вдосконалювали такі всесвітньо відомі мовознавці, як П. Ф. Фортунатов, А. Мейє, К. Бругман, Б. Дельбрюк, Є. Курилович, Е. Бенвеніст, Л. А. Булаховський, О. С. Мельничук та багато інших. З порівняльно-історичним методом пов'язаний метод глотохронології М. Сводеша, борейська (ностратична) теорія В. М. Ілліча-Світича, теорія моногенезу мов, підтримувана українським лінгвістом О. С. Мельничуком, а також метод лінгвогеографії (дехто його розглядає як прийом чи методику лінгвогенетичного, тобто порівняльно-історичного методу).

Дистрибутивний аналіз. Основні принципи дистрибутивної методики розробив у 20—х роках ХХ ст. Л. Блумфілд, а в 30—50—х роках їх розвинув З. Харріс, якого вважають творцем цієї методики. Дистрибуція (від

лат. *distributio* «розподіл») — сукупність усіх оточень, у яких перебуває досліджуваний елемент на відміну від оточень інших елементів. Дистрибутивний аналіз — методика дослідження мови на основі оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті. Це своєрідний дешифрувальний підхід за принципом сентенції «Скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти» (назвіть мені оточення елемента, і я скажу, про який елемент ідеться). Можливість використання дистрибутивної методики при аналізі мовних явищ виходить із розуміння, що кожна мовна одиниця має своє особливе оточення, тобто в дистрибутивних властивостях мовної одиниці реалізуються її внутрішні властивості, які відображають її функціональну роль. Немає двох одиниць, оточення яких би повністю збігалося. Деякі одиниці мови мають навіть одиничну дистрибуцію, як, скажімо, *укр. гайнувати* поєднується лише зі словом *час*, *англ. am* вживається тільки з *I*, *нім. bin* — з *ich*, *a bist* — з *du*. Навіть коли дві одиниці абсолютно однаково звучать, наприклад, *укр. мати* (іменник) і *мати* (дієслово), *англ. two* [*tu:*] «два» і *too* [*tu:*] «також», то вони мають різне сусідство: іменник *мати* поєднується з прикметниками та присвійними займенниками (добра старенька *мати*, моя, наша *мати*), дієсловами (*мати* прийшла), а дієслово *мати* з іменником у знахідному відмінку (*мати успіх*); після *англ. Two* [*tu:*] можуть іти іменники (*I have two* [*tu:*] *sons* «Я маю двох синів»), тоді як частка *too* стоїть, як правило, в кінці фрази і не може мати ад'юнктив (*I am too* [*tu:*] «Я також», *I have too* [*tu:*] «Я маю також»). На основі аналізу дистрибуції мовних елементів виділяють дистрибутивні класи. Існує таке дистрибутивне правило: якщо два елементи перебувають в одному й тому самому оточенні, то вони належать до одного класу. Перед лінгвістом у дистрибутивному аналізі стоять такі завдання (їх можна інтерпретувати і як послідовні етапи аналізу): 1) сегментація тексту (мовленнєвого потоку) на одиниці певного рівня (звуки, морфи, слова тощо); 2) ідентифікація виділених одиниць, тобто об'єднання їх у певні класи (фонема, морфема, лексеми тощо); 3) виявлення відношень між виділеними класами. Для ідентифікації мовних одиниць використовують прийом субституції (у межах того самого оточення підставляють різні елементи). При визначенні класів іноді виникають такі труднощі: два елементи в одному оточенні взаємозамінюються, а в іншому — ні; один елемент може замінятися двома чи більше послідовними елементами; та сама форма трапляється у різних позиціях, у такому разі ця форма представляє різні класи елементів; розрізняють три типи дистрибуції: доповняльну, контрастну та вільного варіювання, це розрізнення дуже важливе для ідентифікації досліджуваних мовних одиниць. Мовні одиниці знаходяться у відношенні доповняльної дистрибуції, коли кожна з них трапляється в такій сукупності контекстів, у якій не трапляється жодна з інших, тобто коли мовні одиниці не трапляються в однакових оточеннях. Коли ж певні мовні одиниці трапляються у тому самому оточенні і при цьому не розрізняють форм слів або значень, то вони знаходяться у стані вільного варіювання. Дистрибутивний аналіз набув широкого застосування в лінгвістиці. Він може

89. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К., 1995. — 20 с.
90. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К., 1997. — 80 с.
91. Концепція поліпшення становища жінок. Проект. Внесено на розгляд Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України. Сектор реєстрації законопроектів № 3076 від 22. 02. 99.
92. Корель Л. В. Женщина и рынок : Социальные угрозы и факторы риска : Препринт / Л. В. Корель. — Новосибирск, 1995. — 36 с.
93. Котовская М. Завидуйте, я — женщина / М. Котовская, М. Золотухина, Н. Шалыгина. — М., 1993. — 91 с.
94. Куинн Ф. Права человека и ты : Основные документы Организации Объединенных Наций, Документы Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе и Документы Совета Европы о правах человека / Ф. Куинн. — Варшава, 1999. — 288 с.
95. Куц В. М. Діяльність органів внутрішніх справ з протидії торгівлі людьми: Навч. посібник / МВС України; Національний ун-т внутрішніх справ ; Кримінологічна асоціація України ; Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна». / В. М. Куц, К. Б. Левченко, Б. В. Лисогуб, А. М. Орлеан. — Х. : ТОВ «Прометей-Прес», 2004. — 268 с.
96. Кушаков В. Ю Соціальне становище сільської жінки в Україні / Український ін-т соціальних досліджень / В.І. Довженко (голова ред.кол.) / В. Ю. Кушаков, К. Б. Левченко, Є. М. Луценко, О. В. Макарова, В. І. Менджулін. — К. : Академпрес, 1998. — 136 с.
97. Лакіза-Сачук Н. Запобігання контрабанді жінок з України : Українська інформаційна кампанія. Міжнародна організація з міграції / Н. Лакіза—Сачук Н., К. Левченко, О. Горбунова та ін. — К., 1998. — 68 с.
98. Левченко Е. Б. Автор и интерпретатор : парасубъект философии и культуры / Е. Б. Левченко, Е. Н. Юркевич. — Х., 1995. — 95 с.
99. Левченко К. Б.. «Торговля людьми» та «торговля жінками» : проблеми формування термінології сучасних документів // Вісник НУВС — Х., 2000. — № 11. — С. 24—30.
100. Левченко К. Б.. «Щодо недоцільності використання терміну «сексуальна експлуатація» при опису проблеми торгівлі людьми» // Вісник НУВС — Х., — № 12. — 2001. — С. 51—55.
101. Левченко К. Б.. «Сексуальна експлуатація жінок» / К. Б. Левченко // Гендерний аналіз українського суспільства. Проект ООН «Гендер в розвитку». — К. : ПРООН, 1999. — 293 с.
102. Левченко К. Б.. Торговля людьми : противодействие и защита прав женщин : Сб. материалов / Международный женский правозащитный центр «Ла Страда-Украина» ; Организация безопасности и сотрудничества в Европе ; Украинский ин-т социальных исследований ; Криминологическая ассоциация Украины / К. Б. Левченко,

71. Иванов Л. Л. Замечательные женщины с древнейших времен до наших дней : Критико-биографические очерки / В. В. Иванов. — Екатеринбург : Уральский рабочий, 1992. — 240 с.
72. Ильин И. Постмодернизм : От истоков до конца столетия : эволюция научного мира / И. Ильин. — М. : Интрада, 1998. — 183 с.
73. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества / В. Л. Иноземцев. — М. : Academia — Наука, 1998. — 614 с.
74. Институциональные механизмы улучшения положения женщин : некоторые результаты, достигнутые со времен проведения Пекинской конференции : Записка секретариата ЕЭК. Европейская Экономическая Комиссия. Региональное подготовительное совещание по вопросу о проведении в 2000 году обзора осуществления Пекинской платформы действий 19-21 января 2000 года — E/ECE/RW. 2/2000/6 7 December 1999. — 23 с.
75. Інформація і право // Інформаційно-довідковий бюлетень №1—2. — К., 2000. — 108 с.
76. Інформація і право // Інформаційно-довідковий бюлетень №9—10. — К., 2000. — 110 с.
77. Как создать кризисный центр для женщин / Под ред. Е. Исраелян, Т. Забелиной. — М., 1995. — 99 с.
78. Калабахина И. Социальный пол и проблемы населения / И. Калабахина. — М. : Менеджер, 1995. — 149 с.
79. Кандо Т. Постмодернизм : старое вино в новых мехах? / Т. Кандо // Рубежи. — М., 1997. — №10—11. — С.24—30.
80. Клецина И. С. Гендерная социализация : Учеб. пособие / И. С. Клецина. — СПб. : РГПУ, 1998. — 92 с.
81. Клименкова Т. А. Бессознательное как горизонт сознания в структурализме М. Фуко / Т. А. Клименкова // Проблема сознания в современной западной философии. — М., 1989. — С. 237—250.
82. Клименкова Т. А. От феномена к структуре / Т. А. Клименкова. — М., 1991. — 85 с.
83. Клименкова Т. А. Женщина как феномен российской культуры : Взгляд из России / Т. А. Клименкова. — М., 1996. — 101 с.
84. Клименкова Т. А. Философские проблемы неоминимизма 70-х годов / Т. А. Клименкова // Вопросы философии. — 1988. — №5. — С.148—157.
85. Клименкова Т. А. Философско-мировоззренческие аспекты феминистских представлений о природе «женственности» и «мужественности» / Т. А. Клименкова // Философия и мировоззрение. — М., 1988. — С.141—169.
86. Конвенции и рекомендации, принятые Международной конференцией труда, 1919—1966 гг. — Женева : МБТ, 1983. — 51 с. — Официальный перевод на русский язык.
87. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К., 1995. — 20 с.
88. Конвенція ООН про права дитини. — К., 1997. — 31 с.

бути використаний для аналізу мовних одиниць будь-якого рівня. За його допомогою можна встановлювати систему фонем і морфем будь-якої мови, значення полісемічних слів, семантичну відстань між словами певної лексико-семантичної категорії тощо. Так, для встановлення системи фонем використовують три правила: 1) якщо два звуки мають однакову дистрибуцію і не розрізняють смислу, то вони становлять варіанти однієї фонемі (рос. [г] і [у]; див.: [нлґа] і [нлуа], [гьллва] і [уьллва]); 2) якщо два звуки мають однакову дистрибуцію і розрізняють смисл, то вони є різними фонемами (гад, вад, зад, лад, над, рад, сад, чад; кут, кат, кит); 3) якщо ж два звуки ніколи не трапляються в одному оточенні, то вони є представниками однієї фонемі (рос. [ы] і [и]). Дистрибутивний аналіз для встановлення системи фонем української мови використала В. С. Перебийніс. Дистрибутивний аналіз дає змогу точніше й об'єктивніше вивчати й описувати мовні явища. Оскільки результати цього аналізу можна формалізувати, то вони можуть бути інтерпретовані мовою математики. Практичне застосування дистрибутивний аналіз знайшов не тільки у лінгвістичних дослідженнях, а й у машинному перекладі (перш ніж перекласти речення з багатозначним словом чи омонімами, машина на основі їх оточення повинна визначити значення цих неоднозначних форм), а також у методиці викладання мов у вищій і середній школі.

Методика безпосередніх складників. Дистрибутивний аналіз перебуває в тісному зв'язку з методикою безпосередніх складників. Методика безпосередніх складників — прийом подання словотвірної структури слова і синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових елементів. Основні принципи методики безпосередніх складників, як і дистрибутивного аналізу, були сформульовані Л. Блумфільдом, а далі розроблені представниками дескриптивної лінгвістики К. Пайком, Ч. Хоккетом, Р. Уеллзом і С. Четменом. В основу аналізу за безпосередніми складниками покладено поступове членування висловлення на бінарні складники, яке продовжується доти, доки не залишаться неподільні елементи (кінцеві складники). Речення (коли йдеться про аналіз за безпосередніми складниками на синтаксичному рівні) поступово згортається до «ядерної» одиниці, тобто одиниці, що лежить в основі його будови. У членуванні речення, як і словосполучення, дотримуються принципу: один із безпосередніх складників повинен бути ядром членованої конструкції, а інший — периферійним елементом. Так, скажімо, у словосполученні *моя книжка* слово *книжка* — ядро, а *моя* — периферійний (маргінальний) елемент, у словосполученні *написати листа* дієслово *написати* — ядро, а *листа* — маргінал. Аналіз за безпосередніми складниками ґрунтується на таких правилах: 1) кожен раз дозволяється зробити тільки одне членування; 2) у процесі поділу не допускається перестановка складників; 3) у кожному членуванні береться до уваги тільки результат останнього членування. Слід зазначити, що деякі засновки методики безпосередніх складників є надто жорсткими. Тому дотримуватися бінарного поділу не завжди можливо. У мові є слова і конструкції, які поділяються не на дві, а на три частини. Таким

чином, аналіз за безпосередніми складниками є основним прийомом сегментації мовного матеріалу і виділення фундаментальних одиниць, які конструюють модель мови, а також визначення ієрархії складників у словах, словосполученнях і реченнях. Практичне застосування цей аналіз має в системах автоматичного перекладу для синтаксичного аналізу і синтезу речень (згортання і розгортання за безпосередніми складниками). Використовують його і в лінгводидактиці. До речі, він і зародився як негативна реакція на практикований у школах синтаксичний розбір речень. На думку основоположників методики безпосередніх складників та деяких їхніх послідовників, синтаксичний аналіз речення за його членами є недостатньо ефективним. Скажімо, у реченні *Життя учителя в селі* стало цікавим член *в селі* можна інтерпретувати як обставину, означення і навіть як додаток залежно від того, як буде поставлено запитання (*життя де, життя яке чи життя в чому?*). Саме тому представники дескриптивізму вважали за необхідне замінити традиційний розбір речення за його членами аналізом за безпосередніми складниками, який, за їхнім переконанням, розкриває послідовність процесу породження речення чи слова й показує внутрішню підпорядкованість їх складників. Методика аналізу за безпосередніми складниками і до її теоретичного обґрунтування мала стійкі традиції в європейських школах, тільки вона подавалась як структурні схеми складного речення і як членування слова на твірну і похідну основу. Незважаючи на ефективність, методика безпосередніх складників має один серйозний недолік: вона не може розв'язати проблеми інваріантності в лінгвістичних дослідженнях, тобто визначити, які конструкції є тотожними, а які — ні.

Трансформаційний аналіз. Пошуки подолання недоліку методики безпосередніх складників зумовили появу трансформаційного аналізу. Трансформаційний аналіз — експериментальний прийом визначення синтаксичних і семантичних подібностей і відмінностей між мовними об'єктами через подібності й відмінності в наборах їх трансформацій. Методику трансформаційного аналізу опрацювали і увели в наукову практику на початку 50—х років ХХ ст. З. Харріс і Н. Хомський. Суть цієї методики полягає в тому, що в основі класифікації мовних структур лежить їх еквівалентність іншим за будовою структурам, тобто можливість однієї структури перетворюватися на іншу (наприклад, активна конструкція може трансформуватися в пасивну). Трансформаційний аналіз ґрунтується на уявленні, що в основі будь-якої складної синтаксичної структури лежить проста, через що за допомогою невеликого набору правил перетворень можна з простих структур вивести складні. Отже, синтаксична система мови має кілька підсистем, з яких одна є вихідною (ядерною), а всі інші — похідними. У ядерну підсистему входять елементарні речення, які позначають найпростіші ситуації. Складні типи речень утворюються з ядерної шляхом різних трансформацій. Представити синтаксичну структуру речення — означає визначити ядерні типи, що лежать у його основі, і показати, внаслідок яких трансформацій воно виникло. Для трансформаційної методики дуже важливим є питання, що вважати

55. Женщина, дети и право. — Саратов, 1995. — 73 с.
56. Женщины в переходный период. Центральная и Восточная Европа / СНГ / Балтия : Региональный мониторинговый доклад. — № 6. — Флоренция, 1999. — 180 с.
57. Женщина — президент : Материалы «круглого стола». — М., 1996. — 96 с.
58. Женщины мира в борьбе за социальный прогресс. — М., 1972. — 127 с.
59. Женщины России в XX столетии : уроки прошлого, реалии и перспективы : Материалы межрегиональной научной конференции. Иваново, 18 ноября 1993. Ивановский гос. университет / Редкол. О. А. Хасбулатова (отв. ред.) и др. — Иваново, 1993. — 136 с.
60. Женщины России : проблемы адаптации и развития в новых экономических условиях : Сб. науч.—метод. материалов. Ивановский гос. университет / Редкол. : В. Н. Егоров (отв. ред) и др. — Иваново, 1996. — 76 с.
61. Женщины, закон и миграция: Материалы конференции по проблемам траффика / Под ред. Михаэля Чанца — Алма-Ата : Алматы, 2001. — 218 с.
62. Жеребкина И. А. Женское. Политическое. Бессознательное : Проблема Гендера и женское Движение в Украине / И. А. Жеребкина. — Харьков : Харьковск. Центр Гендерн. Исслед., Ф-Пресс, 1996. — 375 с.
63. Жінка і демократія : Матеріали Міжнародної наук.—практ. Конференції : 2—5 червня 1995 р., Київ, Україна / Міжнародна орг. «Жіноча Громада» / Тамара Мельник (за заг.ред.) — К. : Жіноча Громада, 1995. — 182 с.
64. Жінки та чоловіки в Україні : Буклет / Державний комітет статистики України. — К. : Держжкомстат України, 2001. — 56 с.
65. Завадская Л. И. Механизм реализации / РАН Институт государства и права. — М., 1992. — 288 с.
66. Закон України «Про державне забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок» : Проект. Вноситься народним депутатом України Ковалко М. П. Сектор реєстрації законопроектів Верховної Ради України. № 4128 від 22. 10. 99.
67. Закон України «Про національну стратегію поліпшення становища жінок в Україні» : Проект. Вноситься на розгляд народним депутатом України Костецьким В. Сектор реєстрації законопроектів Верховної Ради України. № 3076—1 від 05. 10. 99.
68. Законодательство о правах женщин в СССР : Сб. нормативных актов. — М., 1975. — 107 с.
69. Заявляем наши права. Как использовать международную правозащитную систему для охраны прав женщин : Пер. с англ. / Ред.-сост. Шулер М. ; Ин-т женщин, права и развития. — М. : Глас, 1996. — 191 с.
70. Здоров'я дітей та жінок в Україні. — К., 1997. — 152 с.

35. Гримшоу Д. Идея «женской этики» / Д. Гримшоу // Феминизм : Восток. Запад. Россия. — М., 1993. — С.8—29.
36. Громова А. А. Женщины как объект социогендерных исследований / А. А. Громова, Е. А. Климова // Человек в системе социальных отношений. — М., 1996. — Вып. 2. — С.160—169.
37. Грошевий Ю. М. Проблеми формування сучасних національних правозахисних процедур / Ю. М. Грошевий, О. М. Руднева // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. — Х., 1999. — С. 45—53.
38. Грузінова Л. Права людини [Текст] / Л. Грузінова, Л. Заболоцька, І. К. Усенко. — К., 1996. — 260 с.
39. Державна доповідь «Про становище дітей в Україні (за підсумками 1999 року). Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» / І. Н. Федоренко (голова ред.кол.). — Офіц. вид. — К., 2000. — 138 с.
40. Державна політика стосовно жінок в Україні. — Вип. 3. — К., 1999.
41. Дин Э. Знаменитые женщины Библии / Э. Дин. — М. : Крон-пресс, 1995. — 336 с.
42. Діяльність центрів соціальних служб для молоді: сучасний стан та перспективи розвитку / Керівник авт. кол. : С. В. Толстоухова; В. В. Багай, О. В. Вакуленко, З. Г. Зайцева та ін. — К., 1999. — 112 с.
43. Догман А. Словарь по правам человека / А. Догманова, А. Шмидт. — М. — Рязань, 1997. — 38 с.
44. Долгов К. От Киркегора до Камю / К. Долгов — М., 1990. — 397 с.
45. Дотримання прав жінок та діяльність правоохоронних органів України. — К. — Х., 1999. — 126 с.
46. Европейская Социальная Хартия: Истоки, механизм действия и воплощение в жизнь. — М., 1995. — 111 с.
47. Етика соціально—педагогічної роботи з сім'єю : Нав.-метод. посібник. — К., 2001. — 72 с.
48. Женская психология : Сб. — [Б.м.]. : ИНТЕЛ-СИНТЕЗ, 1994. — 318 с.
49. Женские неправительственные организации России и СНГ : Справочник / Н.И. Абукирова (сост.). — М. : Эслан, 1998. — 365с.
50. Женщина в этнополитических конфликтах: Материалы Междунар. круглого стола, Москва, 5—6 июня 1995 г. — М. : КОМПЛЕКС-ПРОГРЕСС, [1996]. — 63 с.
51. Женщина и свобода: пути выбора в мире традиций и перемен : Материалы международной конференции 1993 г. / Редкол. : В. А. Тишков (отв. ред.) и др. — М., 1994. — 448 с.
52. Женщины и социальная политика = Women and social policy : (Гендер. аспект) : Сб. / РАН. Ин-т соц.-экон. пробл. Народонаселения ; Отв. ред. Хоткина З. А. — М., 1992. — 204 с.:
53. Женщины в легендах и мифах. — М. : КРОН-ПРЕСС, 1998. — 592 с.
54. Женщина в мифах и легендах : Энциклопедический словарь. — Ташкент : Гл. ред. энциклопедий, 1992. — 303 с.

критерієм еквівалентності трансформацій, тобто які перетворення можна кваліфікувати як трансформації, а які ні. Таким критерієм є відношення домінації (підпорядкування) між безпосередніми складниками у реченні. Трансформаційний аналіз використовують у лінгвістичних дослідженнях синтаксису, морфології, словотвору, лексичної семантики. Останнім часом із розширенням трактування трансформацій за рахунок зняття з визначення трансформації умови незмінності лексичного складу речення й умови незмінності синтаксичних відношень між словами сфера застосування трансформаційного аналізу значно розширилася. Так, за допомогою трансформаційного аналізу легко розмежують назви істот і неістот. Пор.: *Іван іде з другом* → *Друг іде з Іваном* і *Іван іде з палкою* → **Палка іде з Іваном; Іван убитий ворогом* → *Ворог убив Івана* і *Іван убитий ножом* → **Ніж убив Івана* (тут правильною є трансформація *Х убив Івана ножом*); *Стіл накритий офіціантом* → *Офіціант накрив стіл, Стіл накритий скатертиною* → *Скатертина накрила стіл* (правильно: *Х накрив стіл скатертиною*). Трансформаційна методика знайшла застосування в теорії і практиці машинного перекладу. Опрацьовані такі програми, за якими спочатку речення трансформуються в їх інваріанти (ядерні речення, глибинні структури), яких у мові в декілька разів менше, ніж варіативних конструкцій, а вже до ядерних речень даються іншомовні відповідники. Елементи трансформаційного аналізу здавна використовують у шкільному викладанні рідної та іноземної мов.

Метод опозицій — встановлення класів одиниць мови на основі протиставлення їх за певними диференційними ознаками. Виник у фонетиці при класифікації звуків мови. Опозиції є бінарні (*напр., змичні — щілинні, тверді — м'які, носові — неносові звуки*) і багаточленні (*напр., губні — передньоязикові — задньоязикові — фарингальні приголосні, голосні високого, середнього і низького підняття*). Бінарні опозиції — привативні, тобто такі, в яких один член характеризується наявністю диференційних ознак, а інший — її відсутністю (назалізовані — неназалізовані, лабіалізовані — нелабіалізовані). З фонетики метод опозицій поширився на фонологію, морфологію (дихотомічна класифікація відмінків, встановлення на базі опозицій словозмін, словотвірних і семантичних класів слів, синтаксичних конструкцій, системи граматичних категорій та ін.). Класифікація, здійснювана методом опозицій, графічно зображується у вигляді дерева (бінарного чи небінарного) або відповідних таблиць (матриць). Метод опозицій може використовуватись як основа створення моделей мовних явищ.

Контекстний аналіз — визначення мовленнєвих умов, у яких реалізується актуальне значення досліджуваної мовної одиниці. В основу контекстного аналізу покладено твердження про те, що багатозначні елементи мови у контексті функціонують у своїх конкретних значеннях. Об'єктом контекстного аналізу виступають елементи всіх рівнів мови — фонем, морфем, слова, словосполучення, речення. Як лінгвістичний метод контекстний аналіз враховує безпосередньо текстові умови вживання мовної

одиниці, тобто лінгвістичний контекст, протиставляючи останній мовленнєвій ситуації — екстралінгвістичний фактор виявлення значення мовних елементів. Ознака структурного оформлення визнається невід'ємною особливістю контексту. Лінгвістичний контекст містить у собі лексичні, граматичні і фонетичні моменти. Вихідною операцією є визначення обсягу розпізнавального контексту, необхідного і достатнього для ідентифікації значення одиниці, залежно від локалізації уточнювальних засобів та характеру значення, що уточнюється. Розпізнавальними вважають такі контексти, які постійно повторюються для того самого значення елемента і ніколи — для інших його значень. В українському мовознавстві розробка теорії контекстного аналізу належить О. Потебні. Найдавніше цей метод застосовують у лексикології. Як один з найпоширеніших формалізованих методів усунення морфологічної, синтаксичної, лексичної омонімії одиниць тексту контекстний аналіз широко використовують в автоматичному обробленні тексту (текстової інформації). Формалізації у межах контекстного аналізу досягають шляхом опису графем, сполучуваності у межах слів та граматичної і лексичної сполучуваності слів у межах речення. Відповідно до цього визначаються розпізнавальні граматичний, лексичний та лексико-граматичний контекстний аналізи. Розробка форм, методів започаткована в дескриптивній лінгвістиці американським ученим З. Харрісом, який основним завданням його вважав вивчення відношень розподілу (дистрибуції) і порядку розташування (аранжування) окремих частин відносно одна одної у процесі мовлення.

Лінгвістичний аналіз тексту — аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів з метою виявлення його структурно-сміслові едності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу. Комплексний аналіз тексту, ґрунтуючись на поняттях лінгвістичної теорії тексту і комунікації, передбачає виявлення та інтерпретацію діалогічності тексту: мовного жанру, стилю, функціональних особливостей, основного задуму і суспільно-політичної, естетичної та інших позицій автора, його світогляд, настанов та оцінок, а також характеристику семіотичного простору тексту, його дискурсивних категорій та засобів їх репрезентацій. Об'єктом лінгвістичного аналізу тексту може бути науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній тексти, а також усний виступ, діалог тощо. Предметом лінгвістичного аналізу тексту є виділення в ньому і характеристика мовних одиниць різних рівнів — фонетичного, лексичного, граматичного тощо. Найсуттєвішим для лінгвістичного аналізу тексту є семантичний аспект, при якому об'єктом аналізу може виступати або макротекст, або окремі складові частини тексту (мікротексти). Лінгвістичний аналіз тексту передбачає не механічне розчленування тексту на частини, а цілісний системний підхід до його вивчення, тобто вивчення кожного елемента в єдності з іншими, в сукупності мовних засобів, що передають смислову цілісність тексту. Основним завданням лінгвістичного аналізу художнього тексту є з'ясування ідейного задуму письменника, того

15. Бовуар С. де Второй пол. / С. Бовуар / Т. 1—2. — М., СПб. : Прогресс, Алетейя, 1997. — 832 с.
16. Бойцова В. Феминистская юриспруденция : пойдет ли Россия по пути Запада? / В. Бойцова, Л. Бойцова // Рос. юстиция. — 1995. — №10. — С. 48.
17. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884 - 1939. / М. Богачевська-Хом'як. — К., 1995. — 424 с.
18. Буроменський М. В. Права жінок у сучасному світі / Український держ. центр соціальних служб для молоді / І. М. Пінчук (заг.ред.), С. В. Толстоухова (заг.ред.). — К. : УДЦССМ, 2000. — 111 с.
19. Вайнола Р. Х. Соціальна робота з підлітками та молоддю: Інформ.-аналіт. звіт за 2000 рік / За заг. ред. Толстоухової С. В. — К., 2001. — 146 с.
20. Ванчугов В. Женщины в философии : Из истории философии в России XIX - начала XX вв. / В. Вангугов. — М. : РИЦ «Пилигрим», 1996. — 304 с.
21. Вейнингер О. Пол и характер / О. Вейнингер. — М. : Латард, 1997. — 358 с.
22. Виткин Д. Правда о женщинах : (14 мифов о женщинах, сочиненных мужчинами) / Д. Виткин. — СПб. : Питер Пресс, 1996. — 256 с.
23. Віденська Декларація і Платформа дій. Прийнята на Всесвітній Конференції з прав людини 25 червня 1993 року. Відень // Дипломатический вестник. — 1994. — №3—4.
24. Власенко Н. С. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків / Н. С. Власенко, Л. Д. Виноградова, І. В. Калачова — К., 2000. — 56 с.
25. Вовченко О. М. Общественное равенство женщин : (Взгляд сквозь время и пространство) / О. М. Вовченко. — М. : Тройка, 1995. — 216 с.
26. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. — К., 1999. — 112 с.
27. Воронина О. Пол и гендер как категория феминистской философии / О. Воронина // Философские исследования. — 1995. — № 4. — С. 80—99.
28. Гадамер Х. Г. Истина и метод / Х. Г. Гадамер — М., 1988. — 692 с.
29. Гаджиев К. С. Политическая философия / К. С. Гаджиев — М. : Экономика, 1999. — 606 с.
30. Гендерний аналіз українського суспільства. — К., 1999. — 293 с.
31. Гендерные тетради. — СПб., 1997. — 128 с.
32. Годовой отчет за 1997 год. Фонд Организации Объединенных Наций в области народонаселения (UNFPA). — Нью-Йорк, 1998. — 74 с.
33. Горичева Т. Дочери Иова : христианство и феминизм / Т. Горичева. — СПб. : Алга-Фонд, Ступени, 1992. — 64 с.
34. Григорьева Т. Женская ипостась мира / Т. Григорьева // Феминизм : Восток. Запад. Россия. — М., 1993. — С.107—135.

Перелік публікацій та монографій з гендерної тематики на допомогу молодому вченому

1. Айвазова С. Истоки феминизма / С. Айвазова // Искусство кино. — М., 1991. — №6. — С.21—24.
2. Айвазова С. Женское движение в России, традиции и современность / С. Айвазова // Общественные науки и современность. — М., 1995. — № 2. — С. 121—130.
3. Айвазова С. К истории феминизма / С. Айвазова // ОНС. Общественные науки и современность. — 1992. — №6. — С.153—168.
4. Айвазова С. Русские женщины в лабиринтах равноправия. Очерки политической теории и истории: Док. материалы / С. Айвазова. — М., 1998. — 408 с.
5. Антонюк Н. Женщины России и рынок / Н. Антонюк // Проблемы теории и практики управления. — М., 1994. № 1. С. 81—83.
6. Ахаладзе М. Г. Права працюючих жінок в Україні = Women Workers' Rights in Ukraine / Державний комітет України у справах сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень / М. Г. Ахаладзе, Т. Ю. Ахаладзе, В. Л. Костриця, Е. М. Ліанова, Є. М. Луценко, Г. В. Осовий, О. О. Яременко. — К. : УІСД, 1999. — 160 с.
7. Балакірева О. М. Проблеми розвитку демократії та забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків в Україні трансформаційного періоду / О. М. Балакірева, Н. В. Лаврінченко, К. Б. Левченко та ін. — К., 1997. — 168 с.
8. Балакірева О. М. Доповідь про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок : Четверта та п'ята (об'єднана) періодична доповідь (подана у відповідності до ст. 18 Конвенції) / О. М. Балакірева, Ю. М. Якубова, К. Б. Левченко та ін. — К., 1998. — 52 с.
9. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает / А. М. Бандурка — Х., 1998. — 244 с.
10. Баскакова М. Профессиональная занятость женщин / М. Баскакова // Основные тенденции социального развития России в 1960—1990 гг. — М., 1994. — 360 с.
11. Баскакова М. Е. Равные возможности и гендерные стереотипы на рынке труда / М. Е. Баскакова. — М. : МЦГИ, 1998. — 64 с.
12. Баскакова М. Социальное положение безработных (семейный аспект) / М. Баскакова // Личность и семья в эпоху перемен. — М., 1994. — Вып. 11. Демография и социология, ИСЭПН РАН. — 216 с.
13. Баткин Л. М. Тип культуры как историческая целостность / Л. М. Баскакова // Вопросы философии. — 1969. — № 9. — С. 100—102.
14. Бистрицький Є. К. Феномен особистості: буття і діяльність (Онтологічний підхід) / Є. К. Бистрицький // Філософська і соціологічна думка. — 1989. — № 9. — С.37—46

емоційного, естетичного смислу, що лежить в основі твору і визначає відбір та функціонування мовних засобів для образного відображення об'єктивної дійсності. Оскільки художній текст може викликати неоднозначне трактування естетичного смислу, то при лінгвістичному аналізі тексту виникає потреба виявляти імпліцитні (словесно не виражені, підтекстові) зв'язки. Лінгвістичний аналіз тексту включає такі послідовно застосовувані прийоми: візуальне сприйняття писемного тексту, сприйняття на слух (читання), сегментування, спостереження, лінгвістичне коментування та ін. Завершується аналіз узагальнювальними висновками. Спирається на засади історизму, стильової та жанрової належності тексту, системності тощо. Може бути комплексний, коли розборі підлягають усі текстотворчі засоби (усіх рівнів), і фрагментарний, коли розглядається організація мовних одиниць на якомусь одному рівні (композиційно-синтаксичному, лексичному, граматичному, метроритмічному).

Метод лінгвістичної географії. Просторове розміщення мовних явищ вивчають й інтерпретують за допомогою методу лінгвістичної географії. Метод лінгвістичної географії (ареальний) — сукупність прийомів, які полягають у картографуванні елементів мови, що розрізняють її діалекти. Зв'язок методу лінгвогеографії з порівняльно-історичним полягає у тому, що він також має на меті відтворення картини діалектного членування правомовних спільнот і виявлення ареальних зв'язків між мовами, які становлять ці спільноти. Крім того, про тісний зв'язок цих двох методів свідчить і те, що в тих мовних групах або сім'ях, у яких відсутні старописемні пам'ятки, порівняльно-історичний метод спирається на дані сучасних мов і діалектів. Поштовхом для розвитку лінгвогеографічного методу стали методика реконструкції прамови А. Шлейхера і теорія концентричних хвиль Й. Шмідта, сутність якої зводиться до твердження, що кожне нове мовне явище поширюється з певного центра поступово згасаючими хвилями, через що споріднені мови непомітно переходять одна в одну. Одним із завдань лінгвістичної географії є точне вивчення зон поширення певних мовних (діалектних) явищ. Нанесення цих явищ на географічні карти з часом призвело до опрацювання принципів і методики картографування й укладання діалектологічних карт. Кожне лінгвогеографічне дослідження передбачає чотири етапи: 1) складання питальника; 2) збір матеріалу (анкетний чи польовий); 3) картографування зібраного матеріалу; 4) інтерпретація нанесеного на карту діалектного матеріалу. Матеріал наносять на карти у вигляді ізоглос, тобто ліній, які позначають (окреслюють, обмежують) територію поширення певного мовного факту. Дослідження проводять у двох аспектах — синхронічному та діахронічному. Шляхом синхронічного аналізу визначають лінгвогеографічну ієрархію ізглас, говірок, говорів, діалектів, наріч. Об'єктом дослідження діахронічної лінгвогеографії є архаїзми й нові утворення. Основоположником методу лінгвогеографії і всього напряму ареальної лінгвістики є німецький учений Георг Венкер, який у 1881 р. опублікував перший у світі діалектологічний атлас. Вагомий внесок у подальше вдосконалення цього методу зробили

французькі лінгвогеографи Жюль Жильєрон і Едмон Едмон, які уклали солідний (1920 карт) атлас французької мови (1902—1910 pp.). Вважається, що цей атлас мав вирішальний вплив на розвиток лінгвогеографії і стимулював створення подібних атласів для інших мов. У сучасному мовознавстві існують такі типи атласів: 1) національні («Атлас української мови» в 3—х томах, «Atlas gwar polskich» в 12—ти томах та ін.); 2) регіональні («Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті» Т.В. Назарової, «Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області» Й. О. Дзензелівського, «Атлас українських говірок Північної Буковини» К. Ф. Германа); 3) атласи споріднених мов («Загальнослов'янський лінгвістичний атлас», над яким зараз працюють мовознавці багатьох країн); 4) атласи мовних союзів («Загальнокарпатський діалектологічний атлас», над яким упродовж багатьох років працюють вчені під керівництвом Інституту слов'янознавства і балканістики, що в Москві); 5) проблемні («Атлас будівельної лексики Західного Полісся» О. М. Євтушка, «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області» П. М. Лизанця). Лінгвістичні атласи необхідні для мовознавчих досліджень, оскільки вони фіксують ареали поширення мовних явищ, а ці дані є важливими для порівняльно-історичного мовознавства, бо допомагають розкрити природу певних мовних явищ. Ще в 1925 р. М. Бартолі у «Вступі до неолінгвістики» на матеріалі романських мов показав, що архаїчні елементи зберігаються в ізольованих і периферійних областях. Установлено також, що явища більшого ареалу, як правило, є старшими порівняно з явищами меншого ареалу. Метод лінгвістичної географії дає змогу матеріально обґрунтувати контури мовних союзів, виявити субстратні явища в певній мові, повніше використати топонімічні й гідронімічні дані в дослідженнях історії мов та їх носіїв (наочно показати шляхи розселення певних етносів).

Зіставний метод. Будь-який лінгвістичний опис, пов'язаний із виходом за межі однієї мови, передбачає встановлення їх подібностей і відмінностей. Для цього використовують зіставний метод. Зіставний метод (контрастивний, типологічний) — сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Цей метод застосовується до вивчення будь-яких мов — споріднених і неспоріднених. Подібно до описового методу він спрямований на сучасний (певний) стан мови. Головним його предметом є дослідження структури мови в її подібностях і відмінностях. Зіставний метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між зіставляваними мовами, він ніби є зворотним боком порівняльно-історичного: якщо порівняльно-історичний метод має на меті встановлювати відповідності, то зіставний насамперед шукає відмінності, на що звернув увагу О. О. Реформатський: «Хоч у самій техніці застосування вони (порівняльно-історичний і зіставний методи) можуть збігатися, «виходи» порівняльного і зіставного аналізу різні: перший зорієнтований на виявлення подібного, другий — на виявлення різного». Зіставний метод утворює між порівнюваними мовами відношення

економічному статусі подружжя і володінні власністю; нерівному розподілі відповідальності і обов'язків між чоловіком і дружиною; у подвійній сексуальній моралі (що дозволяє чоловікам мати сексуальні зв'язки окрім шлюбу і суворо караючими за це жінок), в сексуальному і фізичному насильстві у шлюбі.

жіночим дослідженням. У Росії термін фемінологія використовується дослідниками і викладачами іноді як синонім жіночих досліджень, а іноді — для підкреслення протилежності позицій авторів-фемінологів ґендерної теорії з її критичним феміністським пафосом.

Фемократки (femocrats). Представниці жіночого руху, які запрошені працювати або отримали владні посади у структурах державної влади. Механізм рівності створює клас фемократок у державній адміністративній машині. Фемократки були досить успішними у вирішенні завдань переведення приватних проблем до рангу суспільних. Феномен, який з'являється в європейських країнах, зокрема в Нідерландах, Франції, Італії, у 80-ті роки ХХ століття. Термін вживається в багатьох європейських державах. Питання взаємовідносин фемократок та активісток жіночого руху є досить суттєвим.

Чоловічі дослідження (men's studies). Розвиток чоловічих досліджень став своєрідною академічною відповіддю на фемінізм, жіночі і ґендерні дослідження. Але свою роль зіграли і соціальні зміни положення чоловіків на ринку праці і в сім'ї. Переосмислення жінками своєї суті призвело до того, що і чоловіки виявилися стурбованими цим питанням. І при розгляді «загадки мужності» білих плям опинилося ще більше, ніж при обговоренні в чому полягає «містика жіночності» (Б. Фрідан). У сучасних чоловічих дослідженнях аналізуються етапи становлення мужності, історичні кризи останньої, особливості ґендерних технологій у формуванні образів маскуліності тощо. Основна ідея маскулінного менталітету — «Бути чоловіком, а це означає бути свідомо приреченим володарювати... ілюзія мужності виправдовує право на володіння» (П. Бурдье). Зараз в різних країнах існує більше двохсот центрів чоловічих досліджень, серед найбільш відомих дослідників цього напрямку можна назвати М. Киммеля, Ст. Зайдлера, у Росії — І. Кона і С. Ушакіна.

Чоловічий шовінізм (male chauvinism). Провідні ідеї — чоловіки перевершують жінок по всіх параметрах. Термін є синонімом понять фаллоцентризм, маскулінізм, андроцентризм.

Шлюб (marriage). Юридично і соціально санкціонований інститут впорядкування сексуальних стосунків, який існує в будь-якому суспільстві, але має різні форми існування. У більшості суспільств брак є базовим союзом для утворення сім'ї, народження і виховання дітей, сексуальних, емоційних і господарчо-побутових стосунків між членами сім'ї. Шлюбні стосунки регулюються за допомогою світських і релігійних законів, звичаїв і традицій суспільства. Існує два основні типи браку — багатошлюбність (полігамія) і одношлюбність (моногамія). У свою чергу, полігамія може існувати у вигляді полігнії (багатоженці) і поліандрії (коли жінка заміжня за декількома чоловіками одночасно). Моногамна норма раніше припускала довічний зв'язок подружжя. У сучасному суспільстві, де почастишали розлучення і повторні браки, моногамія має серійний вигляд, і тому соціологи іноді називають цей процес послідовною полігамією. Феміністки справедливо відзначають, що для традиційного патріархального шлюбу характерні верховенство чоловіка і підпорядкування жінки, що виражається у нерівному

контрасту на всіх мовних рівнях: діафонію (фонологічні розходження), діаморфію (граматичні розходження), діасемію (семантичні розходження) і діалекцію (лексичні розходження). Вважається, що він ефективний у вивченні споріднених і, особливо, близькоспоріднених мов, оскільки їх контрастні ознаки чітко виявляються на тлі подібних ознак. Хоч перші спроби зіставного вивчення мов робилися ще у ХVIII ст. і зіставний метод повністю сформувався в 30-40-х роках ХХ ст., але й до цього часу не розв'язана проблема мови-еталону (тла) зіставлення. Очевидно, жодна реальна мова не може бути вибрана за основу, бо в разі такого підходу матимемо образ другої мови в дзеркалі першої (такий підхід доцільний лише в лінгводидактиці, тобто для практичних потреб навчання іноземної мови). Основою, еталоном зіставлення (в ролі tertium comparationis) повинна стати ідеальна мовна система, спеціально сконструйована лінгвістом таким чином, щоб у ній були представлені універсальні властивості всіх мов. Вона повинна також бути зручною для зіставлення з усіма мовами. Порівняння живих мов із єдиною мовою-еталоном (посередником) позитивно вплинуло б на результати дослідження: дало б змогу отримати найбільш однорідні результати, які б легко піддавалися зіставному порівнянню. У цьому випадку набір відмінностей від мови-еталону становив би специфічну характеристику досліджуваної мови. На жаль, до цього часу така мова не сконструйована, хоча пошуки розв'язання цієї проблеми тривають. Так, скажімо, для зіставних досліджень лексичної семантики на роль незалежної третьої системи пропонують інтернаціональну за своїм характером когнітивно-семантичну систему вселюдської мови — сукупність знань про дійсність. Зіставний метод пов'язаний з проблематикою мовної типології та універсалій (ці мовознавчі категорії є результатом застосування зіставного методу). Мовна типологія — порівняльне вивчення структурних і функціональних особливостей мов незалежно від їх генетичної природи. Типологія, предметом якої є вивчення типів мови за їх внутрішньою організацією, структурою, називається структурною, а типологія, яка вивчає мови через призму виконуваних функцій, називається функціональною. Розвиток типології був підготовлений ученими ХVIII ст. (праці з філософії мови Р. Декарта, Г.-В. Лейбніца, Й.-Г. Гердера, універсальна граматика Пор-Рояля). Справжнє типологічне дослідження мов виникло у 1809 р., коли Ф. Шлегель поділив мови на дві групи — мови з афіксами і мови з флексіями. Пізніше А. Шлегель виділив аморфний тип, а флективні мови поділив на два підтипи — синтетичний і аналітичний. В. фон Гумбольдт, крім названих, виділив як окремих тип інкорпуючі (полісинтетичні) мови американських індіанців. Ця класифікація, в основу якої покладено способи вираження граматичних значень і за якою всі мови поділяються на чотири типи — кореневі (аморфні, ізолюючі), аглютинативні, полісинтетичні (інкорпуючі) і флективні, стала найбільш відомою і традиційною. Пізніше з'являються інші типології, в основу яких покладені різні ознаки (наявність чи відсутність тону, система голосних, порядок слів у реченні тощо). За таким підходом, що одержав назву характерологічного, одна й та сама мова залежно від

основи класифікації потрапляє в різні типи. Так, Е. Сепір в 1921 р. запропонував типологію мов, в основу якої покладено способи вираження в мові різних типів значень; техніку поєднання морфем; наявність чергування звуків; рівень складності граматичних форм, ступінь синтезу слова. За цією класифікацією існує 21 тип мов. Учені Празької лінгвістичної школи опрацювали типологію різних мовних рівнів, серед яких найвідомішою стала фонологічна типологія М. С. Трубецького. Г. А. Климов запропонував континентну типологію (на основі способів вираження суб'єктно-об'єктних відношень у реченні). Відома синтаксична типологія І. І. Мещанинова, за якою мови поділяються на номінативні й ергативні. Варто згадати квантитативну типологію Дж. Грінберга, котрий запропонував 10 індексів, за якими можна дати кількісну характеристику ступеня синтетичності, дериваційних потенцій мови тощо. Позитивним у квантитативній типології Дж. Грінберга є те, що в ній кожна з мов займає у класифікації певне місце відповідно до статистичного показника ознаки, за якою класифікуються мови. Зіставний метод має велике практичне значення. За його допомогою виявляють збіг і розбіжності в зіставляваних мовах, що є дуже цінним для теорії та практики перекладу й методики навчання іноземних мов, розкривають конкретні специфічні особливості мови, які важко, а то й неможливо помітити при її «внутрішньому» вивченні, встановлюють спільні закономірності, властиві всім мовам, що дає змогу глибше збагнути будову людської мови загалом. На основі зіставного методу створені зіставні граматики різних мов і перекладні словники. Проблема зіставного мовознавства присвячений спеціальний журнал «Съпоставително езикознание», що виходить у Софії (Болгарія).

Компонентний аналіз. Для дослідження змістового аспекту значеннєвих одиниць мови найефективнішим є компонентний аналіз. Компонентний аналіз — система прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, сутність якої полягає у розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками і, зрідка, маркерами. За цими ознаками (компонентами) лексичні одиниці різняться між собою або об'єднуються. Виділення в лексичній одиниці складових елементів здійснюється шляхом зіставлення її з іншими одиницями, що мають з нею семантичну спільність. Зокрема, всі терміни спорідненості описують за допомогою трьох компонентів: стать (Ч — чоловіча, Ж — жіноча), характер спорідненості (П — пряма, Н — непряма), покоління (умовно виділимо п'ять поколінь і позначимо їх відповідно цифрами: 1 — покоління, від якого ведуть рахунок, я і представники мого покоління, 2 — покоління батьків, 3 — покоління дідів, —2 — покоління дітей, —3 — покоління онуків). Відповідно слова спорідненості в термінах компонентного аналізу будуть описані так: *батько — ЧП2, мати — ЖП2, дідусь — ЧП3, сестра — ЖН1, син — ЧП—2, внучка — ЖП—3, дядько — ЧН2, тітка — ЖН2, племінник — ЧН—2 і т. д.* Основи компонентного аналізу заклали В. Пот'є та А. Греймас. Поштовхом для його виникнення послужила розроблена М. С. Трубецьким методика опозитивного аналізу у фонології, за якою

чоловіками і жінками, пропонується порівню ділити батьківські обов'язки між чоловіком і дружиною. Постмодерністський фемінізм, особливо розвинений у Франції, сполучає в собі ідеї радикального фемінізму, постструктуралізму, психоаналізу Ж. Лакана, теорій Же. Дерріди, М. Фуко і Р. Ліотара. Зазвичай до представниць цього напрямку відносять Л. Ірігарей, Ю. Крістеву, Х. Сиксу, Дж. Батлер — проте на ділі їх об'єднують швидше темою досліджень (мова, влада, поняття «жінка»), чим єдиною методологічною платформою. Постмодерністський фемінізм іноді називають «фемінізмом» (post-feminism), оскільки Ірігарей, Крістева і Сиксу рахують фемінізм, як і всякі інші «ізми», породження фаллологічного центру системи. Існують і інші «фемінізми», наприклад «чорний», тобто негритянський американський фемінізм; а також численні фемінізми з національним забарвленням (латино-американський, африканський, мусульманський тощо), в яких положення жінок аналізується не тільки через категорію статі, але і через категорію раси, національності і/або релігійної системи. В цілому фемінізм ХХ століття ділиться дослідниками на декілька етапів. Більшість дослідників говорять про першу хвилю (з початку століття до його середини) і другу хвилю фемінізму (з початку 60-х років). Деякі виділяють третю хвилю (з початку 90-х років). Основною межею першої хвилі був акцент на соціально-економічному і політичному рівноправ'ї жінок і чоловіків; при цьому жінки розглядалися як об'єкт і жертва патріархального соціального порядку. Друга хвиля фемінізму акцентує увагу саме на жінках, їх самосвідомості, жіночій ідентичності, їх відмінностях від чоловіків і навіть відмінностях між собою. Жінка з пасивного об'єкту розгляду перетворюється на активного суб'єкта соціального аналізу і творця нового соціального знання і нових теоретичних передумов аналізу культури. Третя хвиля фемінізму характеризується ще більшим посиленням теоретичних основ, перенесенню аналізу проблем ще соціально-економічної плоскості на епістемологічну, тобто філософський рівень.

Феміністські дослідження (feministic research). Для багатьох представниць фемінізму термін «феміністські дослідження» не збігається з терміном «жіночі дослідження». Це дослідження всього спектру феміністської проблематики у цілому. Ортодоксальні жіночі групи намагаються інтегрувати феміністські дослідження в академічні структури, радикально і політично націлені, наполягають на самостійності і сепаратизмі, зв'язку не стільки з академічними структурами, скільки з жіночим рухом. У результаті такої інтеграції у Франції, наприклад, виник новий напрямок досліджень «політичний і науковий фемінізм».

Фемінологія (feminology). Буквально — наука про жінок. Фемінологія є альтернативним терміном, використовуваним для позначення жіночих досліджень у деяких країнах, особливо у Скандинавії. Запропонований як термін, який може бути адаптований багатьма мовами і може використовуватися в різних граматичних формах, а також позначається нейтральним і наукоподібним статусом. Уперше цей термін запропонований Маргаритою Солейдарк, яка на початку ХХ ст. вела у Вільному коледжі соціальних наук (Париж) курс аналогічний сучасним

використовуватися в американському жіночому русі наприкінці XIX ст., але популярність отримало в 60-і рр. XX ст. На сьогодні існує багато різних визначень фемінізму. У широкому сенсі термін фемінізм відноситься до ідеології рівності жінок і чоловіків, до руху за права жінок і до теорій, які прагнуть виявити соціальні основи нерівності і запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми. Існує декілька напрямів фемінізму, що вирізняються основними причинами нерівності жінок і, відповідно, бачать різні шляхи його подолання. Ліберальний фемінізм (*liberal feminism*) — історично перший перебіг фемінізму, що виник у кінці XVIII ст., представлений в роботах М. Уолстоункрфат, Дж. Мілля, Х. Тейлор, Б. Фрідан, А. Россі, С. Окин, Н. Блюстоун і ін. Причину нерівноправ'я жінок ліберальні феміністки вбачали у відсутності у рівних політичних і соціально-економічних прав. Відповідно, способом вирішення цієї проблеми мають бути соціально-економічні і юридичні реформи, спрямовані на забезпечення рівності прав жінок і чоловіків. Соціалістичний фемінізм (*socialist feminism*), який розвивають З. Айзенштейн, Л. Гордон, М. О'брайен і ін., синтезував марксистські і феміністські погляди. Основні причинами дискримінації жінок тут вважалися приватна власність і класова структура суспільства. У марксистські ідеї висловлював Ф. Енгельс у своїй роботі «Походження сім'ї, приватної власності і держави». Соціалістичні феміністки наполягали на необхідності вичленення з проблем класових і загальносоціальних — власне жіночі проблеми. Радикальний напрям (*radical feminism*), теоретиками якого є К. Міллетт, С. Файрстоун, А. Дворкин, К. Дельфі, М. Дейлі, засновано на уявленні, що глибинною основою пригноблення жінок є патріархат — система чоловічого домінування над жінками. Сьогодні ці три течії не існують в такому явному вигляді, як це було в 60-і роки. Крім того, існує безліч різновидів основних напрямів фемінізму. Деякі ідеї радикального фемінізму прочитуються у так званому «культурному» фемінізмі (*cultural feminism*). Теоретики «культурного фемінізму» стверджують, що разом із домінуючою патріархальною культурою існує окрема «жіноча культура», що характеризується на відміну від першої позитивними гуманістичними і моральними цінностями. Розглядаючи їх, прихильниці цього напрямку звертаються до аналізу інституту материнства (Н. Ходоров), духовності (У. Кінг), мови (М. Дейлі). Схожу позицію займають і теоретики «есенціалістичного фемінізму» (*essential feminism*), що стверджують — суть (*essence*) жінок дійсно відрізняється від суті чоловіків, причому в кращу сторону — жінки «більш моральні» і «гуманніші» (К. Гилліган). Екологічний фемінізм (*ecofeminism*) стверджує, що кінець пригноблення жінок пов'язаний з розвитком екологічних цінностей і припиненням експлуатації природи. Психоемоційний фемінізм (*psychoanalytical feminism*), представницями якого є Дж. Мітчелл, Н. Ходоров, К. Хорні, направлений на феміністську реінтерпретацію фрейдівського психоаналізу. В основі міркувань теоретиків цього напрямку лежить концепція страху, що нібито несвідомо випробовують всі чоловіки по відношенню до образу матері і жіночої репродуктивної здатності. Щоб уникнути цього і побудувати новий тип стосунків між

шляхом протиставлення фонем виділялись їх ознаки. Згодом цю методику застосував Р. О. Якобсон у граматиці при описі відмінкових значень. Перенесена на вивчення лексичної семантики, ця методика отримала назву компонентного аналізу, що цілком обґрунтовано, оскільки на лексико-семантичному рівні компонентний аналіз суттєво відрізняється від подібного аналізу у фонології: тут кількість диференційних ознак значно більша і вони неоднорідні за ступенем узагальнення (що більш узагальнені ознаки, то менше їх число, що конкретніші семантичні ознаки, то більше їх число). Перші спроби компонентного аналізу було зроблено на предметно-логічній основі, що з лінгвістичного погляду не зовсім коректно. Останнім часом усе більшого поширення набув компонентний аналіз на суто лінгвістичній основі — парадигматичній і синтагматичній (дистрибутивній). Для компонентного аналізу важливим є встановлення не тільки сем, а й їх структурної організації, тобто місця і ваги кожної семи в компонентній (семній) структурі значення, оскільки простий перелік сем не дає вичерпного уявлення про смисловий зміст значення слова, який залежить також від структурної організації сем, їх способу групування, тобто від місця кожної семи у структурі значення, від векторних відношень між ними тощо. Структурна організація компонентів у значенні слова визначається на основі синтактичних властивостей слова (сполучуваності), які є синтагматичними експонентами сем, а вага сем у компонентній структурі значення — частотністю слів, які сполучаються з аналізованим словом і є експлікантами певних сем. Тому нині компонентний аналіз застосовується не в чистому вигляді, а в поєднанні з дистрибутивно-статистичним. У дослідженні семантичних ознак конкретних, логічно зіставлених слів невеликих (особливо, закритих) лексико-семантичних груп (терміни спорідненості, види транспорту, темпоральна, метеорологічна лексика, дієслова переміщення тощо) доцільним є використання компонентного аналізу опозитивного (бінарного) типу, а у вивченні синонімічних і абстрактних слів ефективнішим є компонентний аналіз, поєднаний з дистрибутивно-статистичним. Компонентний аналіз вигідно відрізняється від інших способів опису семантики слова, оскільки він може бути представлений у вигляді таблиць, де по вертикалі розташовуються аналізовані слова, а по горизонталі — назви семантичних ознак. На перетині слів і ознак ставиться «+», якщо ознака наявна, або «—» якщо ознаки в значенні слова немає. Проілюструємо це на деяких дієсловах зі значенням переміщення. Методика компонентного аналізу передбачає не тільки розщеплення значень на складники, а й їх синтез. Компонентний аналіз застосовують не лише в теоретичних дослідженнях лексичної семантики. Він широко використовується в лексикографії. Новий тип тлумачних словників, де значення слів тлумачаться в термінах семного (компонентного) аналізу, вигідно відрізняється від традиційних адекватною, об'єктивною і вичерпною семантизацією. У дотеперішніх тлумачних словниках траплялися випадки тлумачення одного невідомого через інше невідоме (на зразок лінгвістика — мовознавство). У словниках, укладених на основі компонентного аналізу, кожне значення

слова буде тлумачитися як сума його сем. Першою спробою створення такого словника є «Частотний словник семантичних множинників російської мови» Ю. М. Караулова, який вийшов у Москві в 1980 р. Зроблено спроби використати компонентний аналіз для комп'ютерного перекладу. У Московському лінгвістичному університеті опрацьована програма, за якою з мови на мову перекладаються лише семи. При введенні слів у комп'ютер їх значення розщеплюються на семи, далі семи однієї мови перекладаються семами іншої мови, після чого відбувається синтез перекладених сем. Елементи компонентного аналізу використовують у методиці викладання мов. У вивченні синонімів часто виникає необхідність виділити в них семантичні нюанси, якими вони різняться. Найкраще це зробити в термінах компонентного аналізу. Для того, щоб розкрити семантичну неадекватність іншомовного слова та його корелята в рідній мові, найефективнішим також буде виявлення розбіжних сем.

Структурний метод. Для встановлення структури мови і систематизації її одиниць використовують структурний метод. Структурний метод — метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами. Цей метод виник у 20—х роках ХХ ст. як антитеза порівняльно-історичного. Поштовхом до появи цього методу і взагалі структурного напрямку в мовознавстві стали праці Ф. де Соссюра і І. О. Бодуена де Куртене. Основні ідеї теорії структуралізму можна звести до таких положень: 1) реальним є не окремий факт (звук, морф, слово та ін.), а реальною є мова як система; система не є сумою, що складається з елементів, вона визначає ці елементи; 2) відношення домінують над елементами; основними є опозиційні відношення; 3) оскільки в мові основним є відношення, то для вивчення мови можна застосовувати математичні методи. Мета структурного методу — вивчення мови як цілісної функціональної структури, елементи й частини якої співвіднесені й пов'язані строгою системою лінгвальних відношень. Структурний підхід до вивчення мови не тільки доцільний, а й необхідний, оскільки спрямований на вивчення внутрішньої організації самого механізму мови. Тільки загальним напрямком філософських і взагалі наукових ідей ХІХ ст. пояснюється те, що мовознавство спочатку вивчало розвиток мови, а не її структуру. Девіз структурного методу — несуперечливий, об'єктивний і економний опис мовних фактів. Структурний метод реалізується в таких чотирьох методиках: дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.

Соціолінгвістичні методи. Методи соціолінгвістики — синтез лінгвістичних і соціологічних процедур. Серед них виділяють **методи польового дослідження** (методика збирання матеріалу) і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу (обробка інформації). До перших належать різні форми опитування (анкетування, інтерв'ювання), а також безпосереднє спостереження, експериментування, вивчення документальних джерел (матеріалів перепису населення, статистичних та інших довідників). Дослідник повинен прагнути отримати якомога повнішу

Фінляндія (1906 р.). У Росії жінки отримали виборчі права у 1917 р., в США — 1920 р.

Усесвітні конференції ООН по положенню жінок (World Conferences on Women). У середині ХХ століття права людини стали пріоритетом у діяльності Організації Об'єднаних Націй. Для залучення уваги міжнародної громадськості до проблеми прав жінок ООН оголосила 1975-1984 рр. Десятиліттям Жінки. Цю ж мету переслідували і чотири Усесвітні Конференції ООН з положення жінок. Перша з них пройшла в Мехіко у 1975 р., друга — в 1980 р. в Копенгагені. У 1985 р. в Найробі відбулася ІІІ Усесвітня конференція для огляду і оцінки досягнень Десятиліття жінок ООН: рівність, розвиток і мир. На цій конференції були прийняті Найробіські перспективні стратегії у галузі поліпшення положення жінок до 2000 р. (The Nairobi Forward-looking Strategies for the Advancement of Women) — визначили основні напрями діяльності по поліпшенню ситуації з правами жінок, виходячи з глибшого розуміння самої рівності. Якщо до цього в міжнародно-правовій практиці рівність розумілася виключно як правове поняття, то в Найробіських перспективних стратегіях наголошувалося, що рівність de jure носить обмежений характер. Справжня рівність — de facto — припускає рівність прав, обов'язків і можливостей для жінок. Найробіські стратегії визначають шляхи, способи і механізми досягнення ґендерної рівності практично у всіх сферах життя, враховуючи при цьому відмінності між жінками за расовою та етнічною приналежністю і соціальним статусом. У 1995 р. в Пекіні пройшла ІV Усесвітня конференція ООН з положення жінок. Конференція прийняла політичні документи — Декларацію і Платформу дій, що позначили перехід у політиці ООН від акцентування необхідності поліпшення положення жінок і подолання дискримінації до ідеї ґендерної рівності. Діяльність ООН після Пекінської конференції визначалася саме цими проблемними сферами. На період 1996—2001 роки ООН був підготовлений загальносистемний середньостроковий план з поліпшення положення жінок.

Фаллологізм, фаллологізм (phallogocentrism, phallogocentrism). Термін означає, що мова створює картину світу, засновану на домінуючій чоловічій точці зору, від імені чоловічого суб'єкта, з погляду чоловічої перспективи, де жіноче пропонується у вигляді іншого, чужого, такого, що відхиляється від чоловічої норми або взагалі ігнорується.

Фаллоцентризм (phallogocentrism). Термін психоаналізу Ж. Лакана, означає патріархальний символічний порядок, у якому фалос позиціонується як знак привілейованої маскулітності (на відміну від виключеної з символічного порядку фемінності). У феміністських роботах уживається як жорсткіший синонім андроцентризму.

Фемілізм (femilism). Це частковий випадок ґендерної нечутливості, що виникає тоді, коли дії або досвід набувають родинних рис, незважаючи на те, що вони різним чином впливають на різних членів сім'ї.

Фемінізм (feminism). Термін утворено від латинського слова femina — жінка, і в найзагальнішому сенсі він означає захист прав жінок як в практичному, так і в теоретичному сенсі. Вперше це слово почало

неприйняття або прийняття такої поведінки впливає на подальші рішення, що стосуються працевлаштування або умов роботи об'єкту домагань. Сексуальні домагання на робочому місці, вдома або в інших місцях стають насильством на сексуальному ґрунті, якщо вони супроводжуються фізичним насильством, психологічним тиском або погрозами.

Сестринство (sisterhood). Одне з основних понять фемінізму 60-х років ХХ століття. Уявлення, що ідеалізується, про те, що між жінками існує солідарність, заснована на загальному досвіді пригноблення. Сестринство — це швидше форма протесту проти традиційного патріархального уявлення про роз'єднаність і суперництво жінок.

Сім'я моногамна (monogamous family). Історичний тип сімейно-шлюбних відносин, виникає з парної сім'ї. Її поява, за словами Ф. Енгельса, який аналізує різноманітні типи сім'ї в роботі «Походження сім'ї, приватної власності і держави», — одна з ознак настання епохи цивілізації. Моногамна сім'я заснована на пануванні чоловіка з точно вираженою метою народження дітей, оскільки вони згодом повинні стати спадкоємцями батьківського майна. Така родина відрізняється від парного шлюбу набагато більшою тривалістю шлюбних уз, що не розриваються за бажанням однієї зі сторін.

Сім'я патріархальна (patriarchal family). Історичний тип сім'ї, де влада знаходилася в руках найстаршого чоловіка. У поширеній патріархальній теорії, родоначальником якої вважається Аристотель, що посилався на загальний закон природи, з огляду на який «владарювання і підпорядкування — не тільки речі необхідні, але й корисні», сім'я визнається найдавнішим соціально-економічним осередком, зародком людського товариства. Проте в дійсності виникнення патріархальної родини є результатом скинення материнського права і виникнення єдиновладдя чоловіка.

Стать (sex). Біологічні характеристики, які розділяють живі організми, у тому числі і людські істоти, на жіночих і чоловічих.

Стратегічні ґендерні інтереси або потреби (strategic gender needs). Стратегічні інтереси репрезентують законодавчо закріплені права, рівну заробітну плату, участь у процесі ухвалення рішень, захист від домашнього насильства і різних форм сексуальної експлуатації. Облік стратегічних ґендерних потреб допомагає жінкам задовольняти свої практичні потреби, самим контролювати своє особисте життя і суспільну активність, і таким чином міняти існуючі ґендерні ролі.

Суфражистський рух, суфражизм (women's suffrage movement). Рух за отримання жінками виборчих прав — як пасивних, так і активних, що розвивалося в рамках ліберального фемінізму з середини ХІХ століття. Його лідери вважали, що отримання жінками виборчих прав автоматично приведе до збільшення їх чисельності в структурах влади і, тим самим, до надання жінкам всієї повноти прав. Спочатку пасивне, а нерідко і негативне відношення суспільства до цієї ідеї змусило деяких лідерів суфражизму піти на радикальні форми залучення уваги до проблеми. Еру надання жінкам виборчих прав відкрила Нова Зеландія (1893 р.), Австралія (1902 р.),

інформацію про об'єкт дослідження. Найпоширенішим прийомом збору матеріалу є анкетування. Анкета повинна мати три частини — вступну, соціологічну і власне лінгвістичну. У вступній частині викладають суть і мету опитування. Соціологічна частина анкети містить запитання соціодемографічного і біографічного характеру про інформанта (стать, вік, національно-мовна належність, професійний статус, культурно-освітній рівень тощо). Власне лінгвістична частина охоплює запитання, на основі яких проводять дослідження і роблять узагальнення. Анкетування необхідно поєднувати зі спостереженнями. Спостереження допомагають зібрати інформацію, яку дає респондент, з об'єктивними фактами. Однією з форм спостереження є інтерв'ю. Тут поєднуються опитування і спостереження: слухаючи відповіді інформанта, інтерв'юер може одночасно спостерігати за особливостями його мовлення. Інтерв'ю може бути індивідуальним і груповим, одноразовим і багаторазовим. Особливо цінним інтерв'ю є тоді, коли йдеться про ставлення опитуваного до предмета дослідження, оскільки з інтерв'ю можна отримати значно повнішу інформацію, ніж на основі анкет. Тут, у разі необхідності, можна уточнити відповідь і навіть почерпнути важливу інформацію із зовнішніх реакцій респондента. Усе це дає змогу встановити ступінь відвертості, а отже — й об'єктивності відповідей. Що стосується спостереження, то воно не є однорідним. Розрізняють два різновиди спостереження: включене і невключене. При включеному спостереженні, яке, по суті, перехресується з інтерв'ю, дослідник виступає як один із безпосередніх учасників бесіди, але й водночас непомітно для всіх контролює хід бесіди. Мовлення учасників комунікативного акту записують на магнітофонну стрічку. Найефективнішим і найрезультативнішим включене спостереження є у випадках, коли інформацію збирають у малих групах людей — у сім'ї, серед друзів, у гуртках за інтересами тощо. У таких невеликих колективах, члени яких об'єднані спільними інтересами, а не формальними зв'язками, можна створити атмосферу невимушеності, що наближує до умов спілкування, характерних для природного мовлення. При невключеному спостереженні дослідник стежить за мовним актом, але сам не бере в ньому участі. Спостереження над мовленням інформантів треба проводити так, щоб усунути будь-який вплив експериментатора на їхню мовленнєву поведінку (для цього в окремих випадках навіть запис на магнітофонну стрічку доцільно робити приховано). Зібраний матеріал опрацьовують і класифікують заздалегідь продуманою програмою. Великі масиви даних обробляють на комп'ютерах. Найчастіше в соціолінгвістичних дослідженнях використовують **корелятивний аналіз**, який допомагає встановити такі взаємозв'язки досліджуваних ознак, де при зміні однієї ознаки змінюється середня величина іншої. Як вихідні беруть соціальні явища, а як залежні — мовні. Між ними може бути повна чи неповна функціональна залежність. Залежності визначають для кожної соціальної групи і коментують із соціолінгвістичного погляду. Для об'єктивності спостережень і узагальнень використовують **статистичні методи**. Оброблені дані представляють у вигляді таблиць і графіків

взаємозалежностей, що робить результати дослідження наочними. Ступінь зв'язку між показниками таблиць і графіків вимірюється за допомогою різних коефіцієнтів кореляції, які можна відшукати в будь-якому статистичному довіднику.

Психолінгвістичні методи. Суть психолінгвістичного методу полягає в тому, що за його допомогою передбачається обробка й аналіз тих мовних фактів, які можна одержати від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів. В основі використання психолінгвістичної методики в дослідженні мовних явищ лежить розуміння мови як системи, наявної в свідомості людини, що уможливорює звернення до мовця як експерта, здатного оцінювати мовні факти. У сучасному мовознавстві практикують два різновиди психолінгвістичних досліджень: а) дослідження фізіологічних реакцій організму людини у процесі її мовленнєвої діяльності (породження і сприймання мовлення); б) аналіз мовленнєвих реакцій та оцінок мовних явищ інформантами в умовах впливу на них мимовільних або цілеспрямованих мовленнєвих стимулів. Суть першої методики полягає в реєстрації фізіологічних реакцій людського організму на певні мовленнєві стимули (судинна реакція, розширення зіниць ока, зміна частоти пульсу тощо). Зокрема, за такою методикою О. Р. Лурія дослідив системну організацію музичної термінології. Суть другої методики полягає в аналізі асоціацій, які викликають у реципієнта слова-стимули. Це так звані асоціативні експерименти. При вільному асоціативному експерименті реципієнти відповідають на слово-стимул одним словом, яке першим спало на думку, або кількома словами, що виникли у свідомості за певний час (наприклад, за одну хвилину). Слова-реакції підраховують, розміщують за спадом частот і таким чином установлюється асоціативне поле слова. За цієї методикою укладають словники асоціативних норм певної мови (див.: Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови / Н. П. Бутенко. — Львів, 1979; Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / Н. П. Бутенко. — Львів, 1989). Французький мовознавець Ш. Баллі встановив таку закономірність: чим краще відомий реципієнтові зміст слова, тим інтенсивніше семантичні (змістові) асоціації відтісняють асоціації, що ґрунтуються на його звуковій формі. Цілеспрямований експеримент полягає в тому, що перед реципієнтом ставиться конкретне завдання, наприклад, підібрати означення до слів-стимулів, навести синоніми чи антоніми, утворити зі словами-антонімами словосполучення, оцінити в певних балах семантичну близькість між словами, вставити пропущені слова, замінити в реченні слово, визначити за контекстом значення слова, дати малюнкові назву, продовжити (закінчити) речення тощо. Цілеспрямований асоціативний експеримент ефективно використовують у дослідженні семантичних зв'язків між словами (синонімічних, антонімічних, фразеологічних тощо). Сила семантичних зв'язків визначається частотою слів-реакцій зі словами-стимулами: чим частіше разом трапляються слова, тим сильніший семантичний зв'язок між ними. Так, зокрема, за допомогою цілеспрямованих психолінгвістичних

Рівне поводження з жінками і чоловіками (equal treatment for women and men). Забезпечення відсутності прямої і непрямой дискримінації на основі статі.

Рівні можливості для жінок і чоловіків (equal opportunities for women and men). Відсутність бар'єрів для економічної, політичної і соціальної участі на основі статі.

Рівні можливості чоловіків і жінок у сфері праці (equal opportunities for women and men on labor market). Надання рівних шансів на отримання конкретного робочого місця або на працевлаштування, володіння або управління підприємством, на навчання або професійну підготовку, на досягнення певної кваліфікації і статусу, професійного і кар'єрного зростання, включаючи ті професії і посади, де існує домінування представників однієї статі. Основні принципи ґендерної рівності у сфері праці: 1) рівність можливостей і звернення щодо чоловіків і жінок у сфері зайнятості; 2) рівну оплату праці рівної цінності; 3) поліпшення балансу між роботою і сім'єю для працівників (жінок і чоловіків); 4) охорону материнства. Ці принципи відбиті у чотирьох основних конвенціях МАРНОТРАТНИК, що стосуються ґендерної рівності і прав трудящих жінок: № 100 про рівну винагороду за працю рівної цінності, № 111 про недопущення дискримінації у сфері праці і занять, № 156 про працівників із сімейними обов'язками, № 183 про захист материнства.

Розподіл праці за ознакою статі (sexual division of labour). Розподіл праці за статевою ознакою є звичним у більшості суспільств, але його прояви і ступені диференціації соціально і історично відносні. Жінки часто вважаються за «резервну армію праці», оскільки працедавці зацікавлені у забезпеченні необов'язкової робочої сили, яку можна повертати у внутрішню сферу під час економічного спаду. Крім того, збереженню заробітної плати на нижчому рівні, ніж у чоловіків, сприяє ідеологія «сімейного заробітку», в якому чоловіки вважаються за головних годувальників.

Розширення можливостей жінок (empowerment of women). Цілеспрямований процес, покликаний сприяти, з одного боку, усвідомленню жінками існуючих проявів нерівності за принципом статі, а з іншого боку, формуванню їх активної позиції у боротьбі з існуючим нерівним положенням у сім'ї, на робочому місці, в суспільному житті. Йдеться про можливості жінок самостійно контролювати своє життя, тобто ставити перед собою певну мету і завдання, отримувати професійну підготовку, розвивати відчуття упевненості у власних силах, вирішувати проблеми і реалізовувати свою особистість.

Сексизм (sexism). Дискримінація за ознакою статі (від англійського sex — стать). Термін створений за аналогією з расизмом, ейджизмом (дискримінація за віком від англійського age — вік).

Сексуальні домагання (sexual harassment). Поведінка сексуального характеру, що зачіпає гідність жінки або чоловіка. Носить надмірний, агресивний і образливий характер для об'єкту домагання, особливо коли

жінок. Упродовж ХХ ст. не припинялися дискусії про те, чи повинні жінки володіти тільки «загальними» правами, що забезпечують ним формальну рівність з чоловіками, або повинні мати ще і «спеціальні материнські права». Спеціальні права жінок отримували неоднозначну оцінку: з одного боку, вони дозволяють поєднувати роботу і сім'ю, а, з іншою, обмежують конкурентоспроможність жінок на ринку праці. Окрім цього, став очевидним і інший факт: для реалізації жінками прав людини недостатнім виявляється створення законодавчих норм і механізмів їх дотримання — користування правами для жінок багато в чому залежить від зміни культурних норм і стереотипів. Так з'явився концепт «Women's human rights», що містить весь спектр прав людини, а також спеціальні права, позв'язані, по-перше, з материнством, а, по-друге, обумовлені необхідністю подолання дискримінації щодо жінок. І хоча цей багатозначний концепт поки перекладається українською мовою незграбним терміном «права людини для жінок» або «права людини щодо жінок», проте заміна його простим поєднанням «права жінок» неможлива через втрату нового і важливого сенсу.

Практичні ґендерні потреби (practical gender needs). Потреби, визначувані жінками / чоловіками у межах їх соціально-обумовлених ролей у суспільстві. Мають практичний характер і часто звертаються до ситуації нерівності у життєвих умовах, наприклад, нерівний доступ до водопостачання, медичної допомоги (у віддалених регіонах), працевлаштування. Діяльність, спрямована тільки на задоволення практичних потреб, не матиме стійких результатів доти, доки не будуть взяті до уваги стратегічні інтереси. Але стратегічні інтереси не можуть бути задоволені, якщо не приділяти уваги практичним потребам.

Професійна сегрегація за ознакою статі (job gender segregation, employment segregation). Виявляється щодо чоловіків і жінок, що презентують певні професії, зайняті в певних галузях і обіймаючи певні посади. Горизонтальна сегрегація виражається у нерівномірному розподілі чоловіків і жінок за професіями і галузями економіки (галузева сегрегація). Таким чином, зайнятість буває двох типів — «чоловіча» (як правило, у виробничому секторі) і / або «жіноча» (наприклад, сфера послуг, освіта, охорона здоров'я, торгівля). Вертикальна сегрегація виражається у нерівномірному розподілі чоловіків і жінок за позиціями посадової ієрархії: жінки обіймають посади, що характеризуються нижчим статусом і що вимагають нижчої кваліфікації.

Репродуктивні права (reproductive rights). Права будь-якого індивіда або групи вільно і відповідально вирішувати питання про число, місце і час народження своїх дітей, на доступ до отримання відповідної інформації, а також право на забезпечення високих стандартів сексуального і репродуктивного здоров'я.

Рівна оплата за працю рівної цінності (equal pay for work of equal value). Означає відсутність дискримінації на основі статі або шлюбного статусу щодо всіх аспектів оплати і умов праці без виключення.

експериментів М. П. Муравицька дослідила семантичні категорії в українській мові. Нею опрацьовано методику розмежування значень полісемічних слів, розмежування полісемії й омонімії, системного опису синонімії й антонімії. За допомогою асоціації можна також визначити семантичний обсяг слова. Чим більше асоціацій має слово, тим багатше його змістове наповнення. Широке застосування в мовознавстві має опрацьована Ч. Осгудом психолінгвістична методика вимірювання значень за допомогою семантичного диференціала. Після статистичної обробки оцінок реципієнтів виводять середні показники, які й характеризують значення досліджуваного слова. Ці показники дають змогу знайти відстань між значеннями слів і визначити місце кожного значення в лексико-семантичному просторі мови. Подібну методику застосував В. В. Левицький в дослідженні звукосимволізму. Звуки багатьох мов (української, російської, румунської, німецької, англійської та ін.) оцінювали за такими ознаками: розмір, сила, тепло, світло, активність, твердість тощо. З'ясувалося, що характеристики звуків у різних реципієнтів певною мірою збігалися. Позитивним у застосуванні психолінгвістичних методів є те, що за їх допомогою мову вивчають у дії, в динаміці, у зв'язку з мисленням та іншими психічними процесами, з урахуванням імовірнісних відношень та зв'язків мовних фактів.

ґендерні дослідження у мовознавстві. У вітчизняній лінгвістиці відбувається бурхливе зростання досліджень, присвячених вивченню ґендерного параметра у мові. Описуючи особливості цих робіт, О. Л. Каменська пропонує «розвести» їх двома напрямками. Так, перший напрям — ґендерна лінгвістика, на думку вченої, досліджує мову і мовну поведінку із застосуванням ґендерних методів, а об'єктом другого напрямку — лінгвістичної ґендерології — є вивчення категорії ґендеру із застосуванням лінгвістичного інструментарію. Проте стає зрозумілим, що разом із формуванням цього напрямку в лінгвістиці, відбувається і вироблення його методологічних основ, коли використовується як чисто лінгвістичний інструментарій, так і методи, вживані для вивчення категорії ґендера в інших соціальних науках (психології, соціології, філософії). І поступово з розвитком напрямку паралельно відбувається як розвиток його власної, вже сталої методології, так і з'являються нові методи, оскільки, йде становлення ще однієї дослідницької парадигми. При описі теоретико-методологічних основ вітчизняних ґендерних досліджень, О. Вороніна говорить про три магістральні моделі: теорія соціального конструювання ґендера; розуміння ґендера як стратифікаційної категорії, що пов'язана з іншими стратифікаційними категоріями; інтерпретація ґендера як культурної метафори. Аналізуючи методологію дослідження ґендера в мовознавстві, А. В. Кіріліна до загальнонаукових принципів відносить ряд таких положень: по-перше, ґендер є загальнонауковою категорією і принципи ґендерного підходу застосовні до будь-якої з приватних наук, проте вони повинні реалізовуватися з урахуванням особливостей і за допомогою методів цього наукового напрямку; по-друге, ґендер є продуктом розвитку культури і соціуму, він інституціоналізований і ритуалізований, а, отже, релятивний і

конвенціональний; по-третє, будучи конструкцією, ґендер мінливий і динамічний у часі (і в мовному просторі). Як мета підходу в ґендерних дослідженнях застосовується деконструкція, тобто особлива стратегія відношення до тексту, яка включає одночасно і його деконструкцію і його реконструкцію, при якій всяка інтерпретація тексту, що допускає ідею невтручання дослідника по відношенню до тексту визнається неспроможною. Спеціальні дослідницькі методи знаходяться в певній залежності від філософського методу, видозмінюючись під його впливом. І, якщо однозначно визнати, що загальнофілософським методом ґендерних досліджень є деконструктивізм, то природно, якщо ми перейдемо в парадигмальні межі лінгвістики, то логічно припустити, що під впливом деконструктивізму видозмінюватимуться і методи лінгвістики, Відбуватиметься формування своїх власних методів, що ще раз підтверджує думку О. Л. Каменської про виникнення загального проблемного поля для міждисциплінарного напрямку досліджень ґендера і взаємопроникненні дифузії структур різних наук.

Методи літературознавчих досліджень

Біографічний метод. Зародження цього методу пов'язане з діяльністю французького літературознавця Шарля-Оґюстена Сент-Бева (1804—1869 рр.), який твердив, що в кожному літературному творі обов'язково має віддзеркалюватися авторська особистість. Ця особистість є своєрідним епіцентром, крізь який переломлюються основні проблеми доби. Найвідомішою працею Сент-Бева є «Літературно-критичні портрети» (1836—1839 рр.), що репрезентують постаті майже усіх відомих французьких письменників за кілька століть. Літературознавець у цій праці надавав великого значення як постаті реальної історичної особи, так і фактам її інтимного життя, фізіологічній схильності характеру, вихованню, колу читацьких інтересів. У вітчизняному літературознавстві біографічний метод використовували М. Чалий, О. Огоновський, М. Петров, І. Франко, С. Балей, І. Дорошенко, В. Смілянська. Значні заслуги в розробці біографічного методу належать А. Моруа, чия теоретична праця «Аспекти біографії» є однією з найвагоміших у ХХ столітті. Іноді в сучасному літературознавстві біографічний метод ототожнюють з підходами до написання автобіографічних і біографічних творів, де життєвий і творчий шлях письменника є предметом автономного художнього дослідження («*Зачарована Десна*» О. Довженка, «*Син волі*» В. Шевчука, «*Марія*» О. Іваненко). Такі підходи є неправомірними, оскільки в останньому випадку йдеться про цілком самостійний напрям художньої літератури.

Культурно-історичний метод. Ця методологічна школа у літературознавстві та мистецтвознавстві дуже поширена у Західній Європі, США і слов'янському регіоні з середини ХІХ ст. Визначається також термінами «позитивістська» та «соціологічна». Філософською основою школи є позитивізм, що визначає лише досвід, точні методи вивчення фактів у сфері природи, соціології, історії та культури. Засновником цього напрямку

звані природні невід'ємні права і свободи людини (human rights), існування яких проголошене у філософських доктринах Жан-Жака Руссо, Джона Локка, у ліберальній політекономії Адама Сміта і інших мислителів; у французькій і американській конституціях, а сьогодні відбиті в преамбулі Загальної декларації прав людини. Концепція природності прав людини виникла у специфічних соціокультурних умовах секуляризації суспільства, формування ринкових стосунків, розвитку ліберальної філософії індивідуалізму і автономізації особистості в економічній сфері. Фактично проголошення природних прав людини означало, що вона має право на свободу від влади держави у приватному житті і зобов'язувало державу утримуватися від втручання в духовну і матеріальну сферу діяльності людини. Проте з часом стало очевидним, що необмежена індивідуальна свобода і повна незалежність людини від держави і суспільства мають такі ж несприятливі соціальні і особисті наслідки, як і тотальне підпорядкування особистістю державі. Розпочався пошук компромісу, який і призвів до формування концепції основних прав людини. Так називають соціальні, економічні і культурні права — на працю і вільний вибір роботи, на соціальне забезпечення, на освіту тощо. Для реалізації цих прав, навпаки, необхідне втручання держави, тобто нормативне визначення права і забезпечення гарантій їх дотримання. З погляду сучасної теорії прав людини, надання членам суспільства гарантованого мінімуму благ — це не вимушений акт суспільної добродійності, а невід'ємне цивільне право, нерідко закріплене законодавчим шляхом. У «Загальній Декларації прав людини» наголошувалося, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень (їжу, одяг, житло, медичне і необхідне соціальне обслуговування), який є необхідним для підтримки здоров'я і добробуту його самого і його сім'ї, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, настання старості або іншого випадку втрати коштів для існування, що незалежать від обставинах» (ст. 25). Право особистості — не «дарунок» законодавця, а соціальні можливості, що забезпечують людині певний стандарт життя». Основні права людини — це ті його природні права, що закріплені в конституції країни (тобто законодавчо регламентовані) і забезпечені системою гарантій і механізмів захисту. У наш час виникло уявлення про третє покоління прав людини або про колективні права. До них відносяться: право на свободу від дискримінації по статевій, расовій, етнічній, національній, або віковій ознаці; право на національне самовизначення, на здорове навколишнє середовище тощо.

Права жінок (women's human rights). Концепт women's human rights, що з'явився в міжнародних документах в останні десятиліття ХХ ст., відображає розвиток поглядів на права жінок. Європейське ліберальне право, не враховуючи претензію на універсальність, формувалося як право виборче, що орієнтоване тільки на чоловіків і виключає жінок (як, втім, і деякі інші категорії громадян). І хоча в ХІХ ст. жінки знайшли деякі загальні «права людини», проте термін «права жінок» використовувався в основному для позначення «материнських прав» (материнських пільг) для працюючих

Політика рівності (policy legal equality). Найбільш складним моментом у забезпеченні гендерної рівності є протиріччя між особистими інтересами жінок та інтересами сім'ї в цілому. Рівність можливостей — найбільш яскравий приклад поєднання принципів рівності з практичними політичними заходами та діями, що спрямовані на зміни. Рівність у багатьох випадках розглядається як рівність перед законом. Вважалося, що рівність — це процедурне питання, яке включає в себе знищення усіх правових перешкод. Критики такої моделі виступали проти ліберального поняття рівності. Таке процедурне визначення означає, що до всіх індивідів, які беруть участь у конкурсі, приймаються єдині критерії, які гарантують, що результат, яким би він не був, є справедливим. Але аргументація противників є такою — не всі люди, коли починають, виходять з однієї точки. Це означає, що не всі люди мають однакові можливості. Для того, щоб рівність була реальною, необхідно враховувати різні умови різних груп людей. Для того, щоб забезпечити рівність результату, політика повинна бути у змозі забезпечити ліквідування перешкод для конкуруючих сторін, які можуть бути викликані попередньою дискримінацією. Такі моделі засновані на розумінні того, що необхідно зробити щось додаткове, аби забезпечити рівність, а не тільки встановити рівність усіх перед законом. В центрі сучасної європейської політики рівності знаходиться робоча сила — намагання досягнути рівного ставлення до чоловіків та жінок. У великій кількості європейських держав у 80-ті роки були створені інститути для розробки політики рівності, що забезпечували рівність для жінок, іноді з правом примушення і іншими квазісудовими функціями. У завдання цих органів також входило спостереження за впливом законодавчих змін на реальне становище жінок. Аналогічним чином міжнародні організації займалися питанням рівності статей. Протягом 70-80-х років вони здійснювали суттєвий тиск, підтримуючи національні та міжнародні мережі по досягненню рівності. Але, за винятком Європейської Спільноти, роль міжнародних організацій зводиться до розповсюдження інформації та закликів до національних урядів проводити політику рівності. У практичній сфері спостерігаються три основні стратегії впровадження політики рівності: власне риторичні; стратегія позитивних дій; стратегія позитивної дискримінації. Політика рівності не є однаковою в усі часи і в усіх країнах. Вона змінюється за цілями, змістом, результатами, засобами здійснення.

Права людини (human rights). У Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН в 1948 р., проголошується, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах» і повинні володіти всіма правами і свободами, проголошеними в Декларації, «без якої-небудь відмінності відносно раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального, майнового, станового або іншого положень». Існує три групи, або три покоління прав людини. До першого покоління прав людини відносяться традиційні ліберальні цінності — право на свободу думки, совісті і релігії, право на життя, свободу і безпеку особистості, на справедливість, рівність і пошану людської гідності. Це так

був Іпполіт Тен (1828—1893 рр.) — французький мистецтвознавець, історик. Головні його праці «Історія англійської літератури» (1863—1865 рр.) та «Філософія мистецтва» (1865—1869 рр.) написані на основі позитивістського підходу до осмислення явищ літератури. Проте, на відміну від філософів-позитивістів, він висунув ідею причинності, закономірності фактів. Найважливіші принципи методології школи Тен сформулював у «Вступі» до «Історії англійської літератури», де висунув триаду — «раса», «середовище», «момент». Уявляючи «расу» як «групу народів» і окремі народи, Тен вважав, що їм притаманні історично стійкі фізіологічні, психічні та соціально-побутові властивості, які впливають на мистецтво. «Середовище» за Теном — географічні особливості, політичні обставини, «стан умів» і в ряді випадків економічні умови, хоча він не усвідомлював складної взаємодії економічних, політичних та ідеологічних факторів, надмірно апелюючи до людської природи. З погляду порівняльного літературознавства найцікавішим є поняття «моменту», яке Тен трактував як наявність чи відсутність традицій у художній творчості, хоча він і не створив методіку порівняльного аналізу подібних і відмінних явищ літератури та мистецтва. Критично оцінюючи біологізовану та психологізовану соціологію Тена, сучасне літературознавство бачить у його працях подальший розвиток історичного методу, що лежить і в основі порівняльного аналізу. Фундатором позитивізму був французький філософ Огюст Конт (1798—1857 рр.), який оголосив усю попередню філософію недосконалою. Людство, на його думку, повинно ставити перед собою лише такі проблеми, розв'язання яких має безумовний характер. Від мистецтва він вимагав вірності фактові. Позитивізм синтезував науку знання в різних галузях на засадах соціології. Свою діяльність І. Тен спрямував на пошуки спільного знаменника для пояснення явищ літератури, які досі здавалися залежними від випадковостей і суб'єктивних поглядів письменників. Цей спільний знаменник французький учений прагнув знайти в інших галузях науки. Так, скориставшись працею Ч. Дарвіна «Про походження видів», І. Тен вніс до літературознавства метод аналогій, закон причинності та ідею закономірного розвитку певних явищ. Він вимагав від літературознавців об'єктивності й точності висновків: треба зрозуміти природу творчості, а не влаштовувати суд над письменником. Функція дослідника вважатиметься вичерпаною лише тоді, коли він визначить причини, що викликали певні факти, віддзеркалені в художньому творі. Літературознавець має уникати як позитивної, так і негативної оцінки викладеного матеріалу. Позитивним моментом культурно-історичної школи І. Тена є той факт, що мистецтво тут розглядається у прямій залежності від суспільства. Зміна суспільних відносин спричинює певні зміни в художній творчості. Однак є сталі риси, які змінюються досить повільно. І. Тен називає їх расовими. Це — національні особливості, ментальність нації. Одним із перших головні засади культурно-історичної школи на українському ґрунті застосував М. Костомаров («Обзор сочинений писанных на малороссийском языке», 1843р.). Без сумніву українська література дає нагоду літературознавцеві сформувати історичну пам'ять майбутніх поколінь. Тому,

наприклад, *мотив Руїни* в романі П. Куліша «*Чорна рада*» тлумачать у зв'язку з конкретними історичними подіями, під час яких і підупадала українська нація: занепадом Київської Русі; угодою Б. Хмельницького з російським царем; смертю гетьмана; втратою сильного проводу й остаточною колонізацією України з боку Москви в той період, коли Куліш писав роман. Культурно-історична школа у своєму зародженні містила передумови порівняльного літературознавства. Представники школи після поширення її ідей у країнах європейського регіону розширили зв'язки зі школою порівняльного літературознавства, що розвивалась паралельно, запозичивши у неї та самостійно розвиваючи методику порівняльного аналізу. Послідовники тєнівської тріади використовуючи порівняння синхронних і діахронних літературних явищ, розширили регіональні кордони їх взаємодії.

Історико-типологічний підхід. Історико-типологічний підхід — поєднання типологічного підходу, що розглядає літературне явище на синхронній осі, як даність, з елементами конкретно-історичного або порівняльно-історичного (контактологічного) методу, що розглядають явища на діахронній, тобто історичній осі. Синхронний підхід у типології не суперечить науковому принципів історизму: кожний факт, кожна система розглядається як наслідок попереднього розвитку. Але цей розвиток, породження, ґенеза не є предметом типологічного дослідження. Потреба пояснити типологічні подібності з подібностей історико-літературних, історико-культурних, соціально-історичних процесів спричиняє історико-типологічний підхід. На практиці важливо розмежовувати типологічні та історико-типологічні дослідження, позаяк елементи історизму звичайно наявні в типологічних працях.

Порівняльно-історичний метод. Порівняльно-історичний метод склався у літературознавчих школах російських університетів в останній третині XIX століття. Засновником його став Олександр Миколайович Веселовський. Серед проблем, що розроблялись Веселовським найбільше значення для формування нового методу мала його історична поетика. Основи методу викладені у програмній лекції, що була прочитана О. М. Веселовським при вступі на посаду професора Петербурзького університету, «Про методи та завдання історії літератури як науки» (1870 р.). У лекції О. М. Веселовський заявляє про свою приналежність до культурно-історичної школи. Історію літератури він розглядає «як історію суспільної думки в образно-поетичних формах». Визнаючи принцип історизму основою методу, він зазначив, що культурно-історична школа проходить повз повторюваність явищ, виключаючи тим самим розгляд подальших рядів культури. Якщо розглядати тільки найближчі ряди культури, то повторюваність може бути варіативною, містити зсуви, різницю суміжних членів. Більш яскравим може бути подібність «на більш віддалених ступенях рядів». Надаючи повторюваності ознак закономірності, О. М. Веселовський полемізує з «європоцентристським» розумінням культури. Кожна культурна область має свою специфіку розвитку, а тому некоректно говорити про

положенні», конкурувати ефективніше. «Жорсткі», або «рішучі» способи допускають, що приналежність до груп, що дискримінуються, є єдиним критерієм прийому на роботу або вступ на впливовий піст. Такі заходи іноді називають політикою «звотної дискримінації» (reverse discrimination), яка є радикальнішою у порівнянні з позитивною дискримінацією. При проведенні політики звотної / реверсивної дискримінації представники цільових груп мають перевагу, наприклад, при прийомі на роботу навіть при меншій кваліфікації. Саме тому часто висловлюється думка, що реверсивна дискримінація значно порушує принцип рівних можливостей. На думку деяких політологів, «перевага повинна віддаватися діям, що не суперечать принципу рівності», тобто м'яким формам позитивних дій. Цілі більшості програм позитивних дій щодо жінок на ринку праці полягають у «заохоченні» залучення їх у нетрадиційні сфери зайнятості, тобто на ті роботи, які раніше виконувалися тільки чоловіками, а також у розширенні доступу жінок до високооплачуваних і більш статусних позицій. Нерідко створювалися спеціальні фонди для отримання додаткової інформації, працевлаштування і полегшення професійного просування жінок і меншин. Проте необхідно підкреслити, що всі ці заходи діють тільки на фірмах або в установах, що одержують державне фінансування або що мають урядовий контракт. У деяких країнах (наприклад, у Нідерландах) для стимулювання застосування позитивних дії приватними працедавцями, їм надаються державні гранти. Навколо позитивних дій розгортаються дискусії. Більшість суперечок ведуться через те, чи є подібне «сприяння» етично і соціально виправданим і справедливим. Нерідко навіть прихильники позитивних дій розуміють їх як переважне звернення, тобто як дія, при якій вибраному кандидату віддана перевага перед тими, хто має вищу кваліфікацію. Прогресивний потенціал позитивних дій був зруйнований зіткненням політичних понять. Відношення до позитивних дій як до легалізації дискримінації (хоч і «звотної») наклало серйозні обмеження на способи їх використання і перешкоджало навіть незначним спробам змін. Реальні зміни, які могли б супроводжувати цільовий наймит і просування, втратили легітимність як не відповідні принципи рівності. У зв'язку з тим, що жінки як цільова група віграють невелику роль у реальній політиці позитивних дій, їх ефективність оцінюється багатьма феміністками вельми невисоко.

Показник розширення можливостей жінок — ПРМЖ (women's empowerment indicator). Застосовується в міжнародних і національних програмах для вимірювання участі жінок в економічній, політичній і виробничій сферах. Індикатори відображають дохід (як засіб, що забезпечує свободу вибору), доступ до економічних ресурсів, до можливостей у галузі виробництва і участі в ухваленні рішень в економіці, доступ до можливостей у політиці і участі в ухваленні політичних рішень. Аналіз ПРМЖ, проведений ПРООН, показує, що у більшій частині як промислово розвинених, так і країн, що розвиваються, жінки позбавлені значної частини економічних і політичних можливостей.

- Нерівні права жінок на участь у діяльності економічних і політичних структур, у самих виробничих процесах і в доступі до ресурсів)
 - Нерівність жінок при розділенні влади і ухваленні директивних рішень на всіх рівнях
 - Недосконалість механізмів, покликаних сприяти поліпшенню положення жінок, на всіх рівнях
 - Недостатній захист прав жінок
 - Створення стереотипних образів жінок у всіх системах комунікації і особливо у засобах масової інформації, нерівність у доступі жінок до них і їх участі у діяльності цих систем
 - Нерівність чоловіків і жінок щодо управління природними ресурсами і охороною навколишнього середовища
 - Дискримінація відносно дівчат, що зберігається, і порушення їх прав
- Діяльність ООН після Пекінської конференції визначалася саме цими проблемними сферами. На період 1996—2001 років ООН був підготовлений загальносистемний середньостроковий план по поліпшенню положення жінок. Його результати обговорювалися на 44-ій Сесії Комісії з положення жінок (березень 2001 р.), у тому числі і у доповіді Генерального секретаря ООН.

Подвійний стандарт (double standard). Різні норми поведінки для чоловіків і жінок, поширені практично у всіх суспільствах, які передбачають більш суворі обмеження жіночої поведінки, статевої моралі (дошлюбні зв'язки, подружжя вірність і т. п.), ніж чоловічої, а також дозвіл чоловікам на ті вчинки і дії, що заборонялися жінкам (подружжя невірність).

Позитивні, підтримуючі дії (affirmative actions, positive actions). Підтримуючими або позитивними заходами чи діями називаються спеціальні тимчасові програми або політика, спрямовані на компенсацію негативних наслідків нерівності певних груп населення і на досягнення фактичної рівності можливостей. Позитивні дії існують у двох формах: «політика, що забезпечує надання більшого доступу на ринок праці і/або політика, націлена на збільшення представництва раніше мало представлених груп населення у суспільних комітетах, політичних партіях і освітніх інститутах». У США прийнято термін «Affirmative actions», в Європі частіше використовується — «positive actions». Синонімом є термін позитивна дискримінація (positive discrimination). У законодавстві термін «позитивні дії» вперше з'явився у США у 1935 р. і означав дії із забезпечення принципу рівноправного поводження зі всіма працівниками незалежно від їх раси, кольору шкіри, релігійної приналежності і національності (але не статі). Категорія статі була занесена в цей список тільки у 1968 р. — під могутнім тиском жіночих організацій. Підтримуючі заходи поділяються на «м'які» і «жорсткі». «М'які» форми — а) спроби усунути структурні перешкоди, що стосуються певних груп, б) перевага у прийомі на роботу за інших рівних умов представників груп населення, що раніше дискримінувалися, в) застосування особливих стратегій (наприклад, введення спеціальних схем навчання), щоб допомогти групам, що «знаходяться у невідповідному

«відсталість» або «застійність» неєвропейських народів. У цьому перевага створеної О. М. Веселовським «всесвітньо-історичної школи» перед культурно-історичною. Зіставляючи «паралельні ряди подібних фактів» на найширшому літературному матеріалі, О. М. Веселовський шукає типологічні відповідності в культурі різних «рас» та епох. Дослідник розглядає механізм виникнення найпростіших поетичних формул, зіставлень, символів, мотивів, «що стоять поза колом взаємовпливів». Ці найдавніші елементи образності «могли зародитись самостійно, викликані тими ж самими психічними процесами і тими ж проявами ритму». Маючи багато переваг порівняльно-історичний метод має і свої обмеження. Він «працює» у довготривалі, сформовані періоди літературного розвитку і «відмовляє», коли художні системи помітно змінюються, як це було, наприклад, під час переходу від романтики до романтизму. Не випадково сам О. М. Веселовський називав порівняльно-історичний метод еволюційним. У ХХ столітті здійснюється спроба пов'язати теоретичні моделі з літературним процесом, створити типологію сюжету та жанру. Із порівняльно-історичного методу виходить компаративістика.

Компаративізм. Це — порівняльний, або порівняльно-історичний, метод вивчення літературного процесу. Основоположником його був німецький орієнталіст Теодор Бенфей (1809—1881 рр.). Аналізуючи давньоіндійську літературу, він помітив, що мотиви багатьох байок, казок, притч, зібраних у «Панчатантрі», у дещо зміненому вигляді можна зустріти в літературі народів Європи. Міграція сюжетів від одного народу до іншого компаративістами стала розглядатися як фактор прогресу в літературі. При цьому ігнорувалася роль життя як вирішального фактора у процесі художньої творчості. Літературознавець у всьому шукав запозичень. Форма стала домінувати над змістом. Його прибічники вивчають той чи інший сюжет, мотив, образ, простежуючи їхню долю в літературах різних народів та епох. У такий спосіб конструюються первісні (вихідні) форми цих літературних компонентів. Значні досягнення компаративістики пов'язані з іменем російського фольклориста, етнографа та літературознавця Олександра Миколайовича Веселовського (1838—1906 рр.), який підкреслював, що в історії немає ізольованих племен і народів. О. Веселовський закликав ретельно аналізувати пам'ятки Київської Русі, з'ясовуючи чи не увійшли до їхнього складу якісь чужі елементи. Як правило, у шкільній практиці порівнюються твори російських та українських письменників, проте необхідно розсувати обшири власної ерудиції і проводити паралелі. Візьмімо мотив кохання дітей двох ворогуючих родів. У цьому плані доцільно розглянути повість *М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»* у зіставленні з трагедією *У. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»*, яке також містить не «вихідну» форму, а запозичення «мандрівного» сюжету. Історія хлопця, який любився з двома дівчатами, буде простежена у порівнянні народної балади *«Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»*, повісті *О. Кобилянської «В неділю рано зілля копала»* та роману у віршах *Л. Костенко «Маруся Чурай»*. Так з'ясується спільне джерело цього

поширеного в українській літературі сюжету й увиразниться художня специфіка кожної авторської версії. Певні досягнення в розвитку української компаративістики минулого пов'язані з працями Михайла Драгоманова. У зарубіжному літературознавстві сильні позиції посідає французька школа компаративістів (Галяр, Вантігем, Бальдансперже). У сучасній вітчизняній науці про літературу чималий внесок у порівняльне літературознавство зробив Д. Наливайко. Сам термін — «порівняльне літературознавство» — вказує на «порівняння» як основу методу. В основі будь-якого «порівняння» та «зіставлення» лежать механізми «подібності» та «розбіжностей» свого та чужого. Ці механізми властиві як художній творчості, так і науковому мисленню. Зародження компаративізму припадає на період романтичного захоплення екзотичними явищами мистецтва, що сприяло пошукам спільного, особливого та окремого в національних письменствах. Також провадилися дослідження національних праджерел представниками міфологічної школи. Сучасна компаративістика зближується з іншими літературознавчими дисциплінами, насамперед з теорією літератури; не обмежуючись конкретними зіставленнями прагне до встановлення ширших закономірностей, та творів поєднує генетичний, контактологічний і типологічний підходи, надаючи останньому переважного значення. У системі «література» принципи компаративістики використовуються для аналізу будь-якої частини комунікативного ланцюга. Спеціальною галуззю порівняльного літературознавства є зіставне вивчення явищ, що належать до різних літератур. Зрозуміло, що прийоми компаративного аналізу широко застосовуються для вивчення епох, авторів всередині однієї національної літератури. Для компаративістики велике значення має питання про володіння іноземними мовами. Це визначає коло джерел, на які міг спиратися автор (критик або читач). Якщо автор не знає зазначеної іноземної мови, то має скористатися перекладами (рідною мовою або іншими відомими йому мовами). Сказане зовсім не передбачає, що таке сприйняття буде поверховим або примітивним. Поганий переклад іноді дуже багато дає художнику, відкриваючи простір для яви. Починається процес «договорення», «до розповідання», співтворчості.

Еволюційний метод уже самою назвою підказує аналогію з природознавством. Теорія Ч. Дарвіна була перенесена на історію літератури. Так, Фердинент Брюнетьер (1849—1906 рр.) прочитав курс «Про еволюцію жанрів у історії літератури». Провівши параллель між розвитком літературних жанрів і природничих видів, Брюнетьер висунув нові принципи літературної критики — твір мистецтва розглядається вже не тільки як історичний документ, «знімок» з раси, середовища й моменту, що його породили, а й як етап в еволюції певного жанру. Критика тим самим звертається до вивчення власне літературної традиції, визначаючи місце твору в часі саморозвитку мистецтва. Вчений має скористатися й цим методом. Приміром, простежити еволюцію балади (як і інших жанрів): фольклорна балада перейнята героїчним пафосом і відбиває драматизм існування України та українців; Шевченкові балади є романтичними,

Патрілінійність (patriliny). Визначення походження по чоловічій лінії.

Пекінська декларація і Платформа дій (Beijing Declaration and Platform for Action). Прийняті на IV Усесвітній конференції ООН з положення жінок (Пекін, 1995 р.). Пекінська декларація є швидше політичним, чим міжнародно-правовим документом. У ній позначаються проблемні галузі в реальному положенні жінок (причому всіх жінок планети в цілому) і позначаються найзагальніші політичні, соціальні і економічні стратегії поліпшення ситуації. Проголошуючи, що «права жінок є правами людини» (ст. 14), і наполягаючи на тому, що необхідно «забезпечувати жінкам і дівчаткам можливість повністю користуватися всіма правами людини і основними свободами та приймати дієві заходи проти порушення цих прав і свобод» (ст. 23), а також приймати заходи по усуненню всіх перешкод на шляху досягнення рівності (ст. 24), Декларація ще раз підтверджує орієнтацію світової спільноти на цінності ґендерного рівноправ'я. Стверджуючи, що «рівні права, можливості і доступ до ресурсів, рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками та гармонійне партнерство між ними мають ключове значення для їх добробуту і добробуту їх сімей, а також для зміцнення демократії» (с. 15). У ст. 26 і особливо в ст. 35 підкреслюється необхідність «забезпечувати жінкам рівний доступ до економічних ресурсів, включаючи землю, кредити, науку і техніку, професійну підготовку, інформацію, засоби комунікації і ринки». Особливо важлива ст. 32, де боротьба з дискримінацією жінок за ознакою статі пов'язується із необхідністю враховувати дискримінацію, що підсилює її, на підставі раси, етнічної приналежності, віку, культури, інвалідності — тобто з іншими чинниками стратифікації, що діють в сучасних суспільствах. Пекінська Платформа дій оцінює рівноправ'я жінок і чоловіків як один з аспектів прав людини і умову забезпечення соціальної справедливості. У тексті Платформи поступово здійснюється перехід від поняття «Рівноправ'я жінок і чоловіків» (що трактується як «підтягання» жінок до чоловічого статусу) до поняття ґендерної рівності. Це допускає облік ґендерних, тобто соціально сконструйованих, відмінностей. Одночасно з цим у Платформі дій зберігається і акцент на захисті жіночих прав. Платформа дій — це програма найзагальнішого плану, націлена на констатацію більшого числа проблемних зон і поліпшення положення жінок у всьому світі, у будь-якій країні. Визнаючи, що в деяких випадках жінки зустрічають перешкоди при захисті своїх прав, Платформа дій пропонує урядам, міжнародному співтовариству і цивільному суспільству прийняти стратегічні заходи для поліпшення ситуації у таких проблемних галузях:

- Жінки і бідність
- Нерівність у сфері освіти і професійної підготовки
- Нерівність у галузі охорони здоров'я і нерівний доступ до відповідних послуг
- Насильство щодо жінок

підпорядкування старшим чоловікам в общині, він перетворився на братерство чоловіків на основі статі. Це відобразилось у особливому типі соціального контракту, відповідно до якого чоловіки отримують права як громадяни, а жінки — ні. Проте передбачалося, що між жінками і чоловіками існує «сексуальний контракт», відповідно до якого жінки знаходяться під захистом чоловіків (1988 р.). Гейл Рубін замінила термін патріархат більш нейтральним поняттям «Порожнисто-гендерна система» (1974 р.). На інституційному рівні патріархат як система чоловічого домінування відтворюється за допомогою держави, сім'ї, розподілу праці, релігії, системи освіти, і інших соціальних інститутів. На дискурсивному рівні патріархат виражається в тому, що чоловіча точка зору виявляється домінуючою у соціальному і гуманітарному знанні, у культурі в цілому, а жіночий погляд і досвід відтіснені у «культурне задзеркалля». Для патріархальної думки характерний принцип бінарної опозиції: розум — емоції, душа — тіло, суб'єкт — об'єкт і так далі, при чому усередині цих пар-понять шикуються ієрархія з домінуванням першої категорії. Цей дискурс конститує певний тип свідомості, культури, ідеології, сприяючи дискримінації жінок. У фемінізмі існують різні теоретичні моделі патріархату. Полеміка ведеться щодо вихідної методологічної позиції: чи є патріархат самостійною (трансісторичною) формою панування чоловіків над жінками, або ж виступає як частина більш загальної системи соціального і економічного контролю, що складається на основі класових, етнічних, соціокультурних відношень у рамках певної суспільно-економічної формації (феодалізму, капіталізму). Фактично суперечка йде про те, чи є патріархат «системою», або частиною «системи». Ця дискусія описується в літературі як полеміка між прихильниками тлумачення патріархату як «єдиної» або як «подвійної» системи. У першому випадку патріархат як форма контролю розглядається самостійно; у другому — у зв'язку з іншими формами соціального і економічного контролю. Прихильники розуміння патріархату як «єдиної системи» (марксистський фемінізм, радикальний фемінізм) піддаються критиці за нездатність адекватно пояснити, чому капіталізм і інші класові суспільства набувають форми патріархату. У свою чергу, захисників інтерпретації патріархату як «подвійної системи» дорікають за те, що вони ігнорують власну внутрішню логіку і закономірності розвитку патріархату, а також не зуміли пояснити взаємодію патріархату з іншими формами соціального і економічного контролю. Спеціально варто виділити позицію неомарксистських феміністок. Так, Ненсі Фолбр (Nancy P. Folbre) вважає, що патріархат слід розглядати не як систему контролю, а як спосіб виробництва стосунків підпорядкування і домінування. Відмінності у розумінні патріархату виявляють у теоретичних моделях гендерної соціології, економіки, психології, культурології і так далі, а також у концептуальних розробках інтеграції комплексного гендерного підходу в політику і практику. Необхідно розрізнити прикметники патріархальний (тобто старовинний) і патріархальний, що позначає владні стосунки.

насиченими міфологією, незвичайними подіями та пристрастями; балади І. Драча модернізують саме поняття незвичайності до невпізнання, переносячи її у сферу науки («Балада ДНК») або мистецької оригінальності («Балада золоті Цибуллі»).

Духовно-історичний метод повертає людину до самої себе, вважаючи його засновник Вільгельм Дільтей (1833—1911 рр.), який був представником «філософії життя» і прагнув поновити в науці життєву цілісність. Скориставшись цим методом, проводиться історичне вивчення конкретної людини через її вчинки; при цьому не створюються схеми суспільного прогресу, а відбувається занурення в історію духовного життя. Дільтей протиставив «науки про природу» «наукам про дух». Науки про природу мають справу із зовнішнім досвідом, потребують конструктивного логічного розуму, методу «пояснення»; науки про дух, до яких належить і літературознавство, досліджують внутрішній світ людини, що потребує інтуїції, методу «розуміння». Необхідно вбачати за подіями рух людського духу. Найчастіше використовується цей метод під час характеристики літературних героїв. За Дільтеєм, розуміння власного внутрішнього світу досягається за допомогою самоспостереження та інтроспекції. Пам'ятаймо це передусім тоді, коли йдеться про образ ліричного героя. Аналізуючи лірику, учні мають усвідомити, як людина самозаглиблюється, спостерігає перебіг власних емоцій та думок. Розуміння світу іншої людини досягається завдяки «співпереживанню, відчуттям». Саме цим шляхом варто піти, щоб зрозуміти світ таких психологічно складних героїв, як *Чіпка*, *Лукаш*, *Григорій Чумак*. Треба «вжитися» в обставини існування персонажа, спробувати інтуїтивно відчувити його душу, вслухатися в биття чужого серця, «розчинити» власні емоції в його почуттях та рефлексіях — тобто сприйняти літературного героя як реальну особистість.

Фройдизм. Це — надзвичайно популярний напрям світового літературознавства ХХ століття. Його фундатором є австрійський психіатр Зигмунд Фройд (1856—1939 рр.), який у працях «Вступ до психоаналізу», «Тлумачення снів», «Я і Воно», «Тотем і табу» висунув ідею, сутність якої полягає в тому, що людина постійно перебуває під владою інстинктів, які впливають на все, в тому числі й на її творчу діяльність. Провідним стимулом людської діяльності є не раціональний початок, а сфера підсвідомих потягів, часом алогічних і аморальних, які З. Фройд позначає німецьким займенником Es — Воно. Його увагу як лікаря привертали факти психічної патології, досліджуючи які, він дійшов висновку, що раціональне, тобто свідоме (у нього воно позначається терміном Я), є зовнішнім, другорядним у людських бажаннях і потягах, провідна ж роль належить підсвідомому. Особливого значення Фройд надав сексуальним потягам. Ключовим поняттям його теорії є лібідо, яке у вузькому значенні він розумів як статевий потяг, а в ширшому — сукупність життєстверджуючих інстинктів, щось на зразок Ероса у Платона чи життєвого пориву у Бергсона. На його думку, надлишки сексуальної енергії породжують мистецтво, яке виростає на суто біологічному ґрунті. При аналізі будь-якого художнього твору передусім слід відшукати сексуальне

джерело. Зокрема, твори Шекспіра, Гете, Гофмана та Достоєвського є продуктами переробки емоційних конфліктів, породжених дитячими сексуальними переживаннями. Давньогрецька міфологія трактується З. Фройдом як реальність, переживаючи яку в індивідуальному розвитку кожна людина її символічно відтворює, що знаходить своє віддзеркалення у художній творчості, оскільки в ній завжди проглядається так званий Едіпів комплекс. Ідеї австрійського вченого знайшли подальший розвиток у працях «Поезія і невроз» В. Штекеля, «Мотив кровозмішування в поезії та сазі» О. Ранка. Талановитий учень З. Фрейда Карл Густав Юнг (1875 — 1961 рр.) помітив у такому підході до мистецтва неминучий його кінець, з чим його вчитель цілком погодився. Ірраціональне уявлення Фрейда про підсвідоме вплинуло на розвиток деяких модерністських течій у літературі. Так, «автоматичне письмо» сюрреалістів пов'язувалося з «вільними асоціаціями» австрійського психіатра, який у такий спосіб радив позбавлятися прихованих і заборонених потягів. В українське літературознавство фрейдизм проникає на початку ХХ століття. 1916 року виходить книга Степана Балея «З психології творчості Шевченка». В перші радянські роки низка праць з психоаналізу друкувалася в періодиці («Червоний шлях», «Життя і революція»). Найбільш помітними були статті Миколи Перліна «Фрейдизм і марксизм», Степана Гаєвського «Фрейдизм у літературознавстві», Валер'яна Підмогильного «Іван Левицький (Спроба психоаналізу творчості)». Потім настала тривала перерва, і праці, що популяризували або розробляли окремі проблеми фрейдизму, з'явилися тільки у 90—ті роки ХХ століття. Заслужують на увагу розвідки Соломії Павличко «Сто років без Фрейда» (Критика. — 1998. — № 9), харківських науковців «История психоанализа в Украине» (Харків, 1996). Названі методи літературознавчого дослідження сформувалися в ХІХ або на початку ХХ століття, але не втратили і нині своєї актуальності. Однак не забуваймо, що ми живемо на зламі століть і на часі узагальнюючий погляд на ХХ століття. Протягом минулого століття, літературознавство щільно взаємодіяло з іншими науками — психологією, філософією, мовознавством, політологією тощо. Існує так багато доріг для розуміння художнього твору, тож не обмежуймо себе та своїх учнів однією чи кількома звичними. Адже відкрилися й нові.

Міфологічна (архетипна) критика має філософською основою теорію К.-Г. Юнга, який у «несвідомому» людини поряд з фрейдівським «казаном», де киплять інстинкти та асоціальні бажання, побачив «колективне несвідоме» — спільні для нації та людства образи. З таких образів у давнину творилися міфи. Міф, з цієї точки зору, — не просто розповідь про богів та надприродні сили, в первісна мова описування, в термінах якої людина за найдавніших часів моделювала і тлумачила власне себе, суспільство, світ. Представники міфологічної критики (наприклад, Нортроп Фрай) вважають міф структурною основою літератури, її історичним джерелом і постійним генератором. У будь-якому художньому творі відшукується міф або його елементи. Використати міфологічну критику ми зможемо аналізуючи «солярну теорію» в «*Intermezzo*» *М. Коцюбинського*, в

Неофемінізм (neofeminism). Виник у 60-і роки в США на хвилі гострої критики існуючого становища жінки у тогочасному суспільстві, висунув ідею «жіночої революції». У його річищі виділяється радикальний і ліберальний фемінізм. Теоретики неофемінізму вказують на основні рівні формування статі жінки: економічний розподіл праці між статями, формування визначеного типу жіночої суб'єктивності, репресивна соціалізація і владне придушення жінки у суспільстві. Така радикально глибока постановка питань про засоби формування дискримінаційного і підвладного становища жінки у суспільстві і культурі допомагає розробляти більш ефективні технології для поліпшення життя жінки у світі, для розвитку жіночої культури і жіночого типу соціальності.

Патерналізм (paternalism). Це ідеологія, що ґрунтується на концепції батьківської турботи та опіки, яка переноситься з окремої родини на все суспільство, воля якого обмежена владою, що виступає як опікун народу.

Патрилокальний шлюб (patrilokal marriage). Це тип шлюбних стосунків у первісній патріархальній сім'ї: після укладення шлюбу дружина переселялася у рід свого чоловіка. Перехід від матриликального шлюбу (тобто коли чоловік переселявся в рід своєї дружини або в її велику материнську сім'ю) до патрилокального відбувався поступово, по мірі переходу від матріархату до патріархату.

Патріархат (patriarchy). Патріарх — це отець і правитель у сім'ї або племені, або, метафорично, пірозділ церкви. Спочатку термін використовувався антропологами і істориками. На початку ХVІІ ст. англійський письменник Р. Філмер використовував модель патріархальної сім'ї як основу для опису своїх переконань про державне управління, при якому государ керує країною так само, як чоловіки у сім'ях управляють своїми дружинами і дітьми. Англійський філософ Дж. Локк відкинув паралель між державою і сім'єю, але не легітимність чоловічої влади у сім'ї. Феміністки запропонували інше розуміння патріархату як особливої системи контролю над продуктивними і репродуктивними здібностями жінок (а також дітей). Поняття патріархату аналізується за допомогою виявлення історичних, соціально-економічних і соціокультурних форм і типів чоловічого домінування, підлеглості (субординації) жінок, ґендерного розподілу влади і ґендерного обумовленого насильства. З точки зору права патріархат інтерпретується як ґендерна дискримінація. За визначенням Кейт Міллет (1971 р.), «патріархат — це сімейна, соціальна, ідеологічна, політична система, в якій жіноче завжди підпорядковане чоловічому». Соціолог феміністської орієнтації Сільвія Волбі (1990 р.) визначила патріархат як «систему соціальних структур і практик, в яких чоловіки домінують, пригнічують і експлуатують жінок». Вона виділила шість структурних компонентів патріархату: експлуатація чоловіками праці своїх дружин, відношення на ринку праці, держава, чоловіче насильство, сексуальність, культура. Феміністка і філософ Керол Пейтман відзначає, що в той період, коли в Європі формувалася концепція прав людини, патріархат як такий не зник, змінилася тільки його традиційна форма: із системи, що припускає

одну ідею: до формування патріархату соціальна організація базувалася на принципах рівноправ'я жінок і чоловіків.

Матріфокальний (matrifocality). Термін, що відноситься до прийнятої у культурній системі, в якій основна відповідальність за благополуччя і добробут сім'ї належить жінці. Отець або відсутній, або грає незначну роль в сімейному житті.

Матрілінійний (matrilineal). Система спорідненості, при якій походження визначається по материнській лінії.

Матрілокальний (matrilocality). Модель мешкання, при якій подружня пара проживає разом або поряд з батьками дружини.

Меноцид (за аналогією з геноцидом — meocide) — символічне знищення чоловіків. У феміністській теорії використовується як термін, що характеризує політичні та інші дії та рішення, які йдуть не на користь чоловікам. З точки зору представниць феміністської ідеології та вчених, які займаються розробкою ґендерної теорії, будь-яка патріархальна ідеологія та політика, а також життєвий устрій, що базується за патріархальними принципами, має прояви меноциду. Так, у сучасній Україні меноцид проявляється в ситуації ранньої смертності чоловіків (середня тривалість життя чоловіків у середньому на десять років менша, ніж у жінок), високому рівні серцево-судинних захворювань, алкоголізм, втраті природного контакту з дітьми та відірваності від родини.

Мізоґінія (mizoginy) — ненависть до жінок. Прояви мізоґінії притаманні, наприклад, філософським поглядам Ф. Ніцше.

Насильство щодо жінок (violence against women). Вид агресивної поведінки і використання сили для нанесення шкоди, словесних образ і погроз до побіїв і зґвалтування. Жінки набагато частіше, ніж чоловіки, стають жертвами економічного, психологічного, фізичного і особливо сексуального насильства.

Національний механізм по поліпшенню положення жінок (National machinery for integration of women's status). Частина державної структури, інструмент захисту інтересів жінок при виробленні соціальної політики і практичної реалізації. Необхідність створення національних механізмів по поліпшенню положення жінок особливо підкреслювалася в документах IV Усесвітньої конференції ООН. Національний механізм має три вимірювання — правове, організаційне, змістовне. У кожній країні конкретні складові національного механізму визначаються безліччю чинників — політичних, економічних, культурних тощо.

Неоплачувана праця жінок (unpaid women's labor). Праця жінок, що поєднує домашню працю і натуральне виробництво для потреб сім'ї. Його продукти і результати не оплачуються суспільством. По оцінках ПРООН, неоплачувана праця складає близько 70 % світового виробництва. ПРООН відзначає, що у всіх країнах жінки працюють довше за чоловіків, а в країнах, що розвиваються, більше 60 % жіночої праці не оплачується. У Пекінській платформі дій підкреслюється необхідність розробляти критерії і включати оцінки неоплачуваної праці в національну статистику.

Шевченковій ліриці — «місячну теорію», в «Лісовій пісні» Лесі Українки — «умирання-відродження», в «Бур'яні» А. Головка — «пошук міфа», в «Прапороносцях» О. Гончара — «пошук героя», в «Зачарованій Десні» О. Довженка — «едем — дитинство», в «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панааса Мирного — «падіння або злочин», в «Енеїді» І. Котляревського — «мандрівка», у «Тигроловах» І. Багряного — «повернення або загибель» тощо. Особливо виразними в українському письменстві є елементи з біблійної міфології — міфи (мотиви) і міфологеми (структурні частини). Так, у поезії В. Стуса ми прочитуємо біблійні мотиви любові, страждання, терпіння, спокути за всіх, зустрічаємо образи Голгофи, хреста та ін. У поезії Т. Шевченка «Заповіт» використавши міфологічну критику, побачимо в ній архетип Дніпра, що існує водночас у синхронному й діакронному часі (Дніпро «реве ревучий» і в момент, коли поет думає про свою посмертну долю, і вічно), не витіснений міф про всемогутнього Бога, мономіф про «золотий вік», який є також «пошуком міфа», бо до золотого віку України поет іде шляхом напружених духовних пошуків, відчаю, віри. В Україні впливу міфологічної школи зазнала творчість членів гуртка харківських романтиків. Це виявилось, зокрема, у працях М. Костомарова «Об историческом значении русской народной поэзии» (1843 р.), «Слов'янська міфологія» (1847 р.). Окремі ідеї міфологічної школи успішно застосовував відомий український учений О. Потебня («Про міфологічне значення деяких звичаїв та повір'їв», 1865 р.). Пізніше вийшла праця М. Сумцова «Хліб у звичаях та піснях» (1885 р.).

Структуралізм. Цей напрям літературознавчих досліджень виник у середині ХХ століття. Його засновником називають французького етнологу Клода Леві-Строса (нар. 1908 р.). Однак передумови виникнення структуралізму закладені у 20-ті роки у працях ОПОЯЗу (рос. Общество изучения поэтического языка) Московського лінгвістичного гуртка. Структуралісти пропонують при аналізі художніх творів використовувати методологію семіотики, філософської науки, що вивчає знаки та знакові системи. Прихильники цього методу розглядають літературні твори як іманентні, взяті поза життям структури. Завданням структурального аналізу є пошуки внутрішніх закономірностей побудови твору, закономірностей, притаманних усім літературним текстам. Найбільше уваги структуралісти приділяють аналізу поетики, але підходять до неї формально, без усякого зв'язку зі змістом. Чимало місця у них займають статистичні підрахунки. Деякі плідні результати були одержані у віршуванні. Залучаючи математику, кібернетику, семіотику, академік Колмогоров (Росія) розробив концепцію віршованої мови. Однак праці структуралістів свідчать про те, що активне залучення семіотики до літературознавчих досліджень само по собі ще не забезпечує глибини проникнення в естетичну тканину твору. Провідним центром сучасної структуралістики є Тартуський університет (Естонія). Використання структурального методу передбачає поділ твору на блоки, побудову його детального плану, окреслення моделі твору, виявлення в ньому дискурсу оповідача, його погляду на світ і себе в ньому, дискурси

персонажів. Щоб створити схему-модель художнього твору, дослідник має замислитися над бінарними опозиціями, які з'єднують текст в єдине ціле.

Екзистенціалізм. Це досить поширена в останні п'ять десятиліть течія у філософії та літературознавстві, яку називають головною формою сучасного філософського гуманізму. Данський філософ Серен К'єркегор (1811—1855 рр.), полемізуючи з представниками раціоналістичного тлумачення істини, висунув концепцію особистісної (екзистенціальної) істини. Його ідеї були розвинуті Миколою Олександровичем Бердяєвим (1874—1948 рр.) і Левом Ісааковичем Шварцманом (1866—1938 рр.), який підписувався псевдонімом Шестов. Фундаторами екзистенціалізму все ж вважаються Мартін Гайдеггер (1889—1976 рр.) і Карл Ясперс (1883 — 1969 рр.). Книга Гайдеггера «Буття і час» (1927 р.) являє собою розробку головного поняття цієї філософії, вчення про екзистенцію — людське існування (лат. *existentia* — існування). Ґрунтовну розробку екзистенціалізму пов'язують з іменами французьких мислителів Жана-Поля Сартра (1905—1980 рр.), Альберта Камю (1913—1960 рр.), Габрієля Марселя (1889—1973 рр.), Моріса Мерло Понті (1908—1961 рр.), Сімони де Бовуар (1915—1986 рр.), італійця Нікколо Аббаньяна (1901 — 1977рр.), іспанця Хосе Ортеги-і-Ґасета (1883—1955 рр.). Вчення екзистенціалізму швидко поширилося. Філософія екзистенціалізму в інтерпретації її Ж.-П. Сартром зводиться до того, що сутністю людського буття є свобода. Навколишній матеріальний світ становить постійну загрозу людству. В хаосі навколишньої дійсності нікого не цікавить існування окремого індивіда. Через це люди прагнуть подолати ворожість матеріальної дійсності, злитися зі світом у нерозривну гармонійну цілісність. Проте такі спроби призводять до трагедії, оскільки люди втрачають свою родову відмінність, перетворюючись на звичайну річ серед багатьох інших речей. Вихід з подібної ситуації в праці «Екзистенціалізм — це гуманізм» (1946 р.) Сартр вбачає у гуманізації людської ситуації у світі. Людська особистість, на думку французького вченого, може розкрити свою неповторність у меті, задумах, проєктах, спрямованих у майбутнє. Це майбутнє завжди постає багатозначним, що змушує людину робити вибір. Навіть коли людина відмовляється від свого вибору, вона й тоді обирає. Така логіка Сартра наштовхує його на думку про свободу як універсальну характеристику буття особистості у світі.

Постструктуралізм. Термін «постструктуралізм» увійшов до активного теоретико-літературного обігу в 70—ті роки ХХ століття. Постструктуралізм як напрям світового літературознавства є своєрідною реакцією науковців на теоретичні здобутки структуралізму. Одним з перших проти концепції знака, що домінувала у структуралізмі, виступив французький культуролог Мішель Фуко (1926—1984 рр.), автор відомих на Заході праць «Божевілля і культура: історія божевілля в епоху класицизму» (1961 р.), «Народження клініки» (1963 р.), «Слова і речі» (1966 р.), «Археологія знання» (1969р.), «Нагляд і кара: народження в'язниці» (1975 р.), «Історія сексуальності» (1975—1984рр.). На його думку, письменник не виражає себе у творі. Розвиваючи ідеї Ролана Барта

етнографи виявили свідчення існування матріархату в різних племенах у Африці, в Південній частині півострова Синайського і навіть у Саудівській Аравії. У цих суспільствах жінки відіграють почеснішу роль, ніж чоловіки, або навіть займають очолюючі позиції. Археологи також знаходили сліди матріархату і в європейській частині середземноморського регіону — зокрема, на острові Крит. Сьогодні деякі дослідники визнають доведеним існування матріархату на ранніх етапах розвитку людства (принаймні в деяких країнах), хоча свого часу відкриття цих дослідників, особливо праця Бахофена «Матріархат», викликав бурю обурення у богословів, які називали ученого «мерзенним проповідником материнського права». Ф. Енгельс у відомій роботі «Походження сім'ї, приватної власності і держави» стверджував, що скинення «материнського права» призвело до «всесвітньо-історичної поразки жіночої статі» і завершилося установою патріархальної сім'ї. Проте інші дослідники відзначають, що хоча існують або існували раніше суспільства, в яких жінки мали досить високий соціальний статус і володіли деякою владою, проте ніхто ніколи не описав такого суспільства, в якому владу жінок перевершувала б влада чоловіків. Деякі феміністські антрополози відкинули ідею матріархату як «жіночу версію патріархату». Кейт Міллетт, один з провідних теоретиків радикального фемінізму, відзначала, що матрілінійна і матрілокальна організація суспільства «не обов'язково позначає панування однієї статі над іншою, що розуміється як термін «матріархат» за своєю семантичною аналогією з терміном «патріархат». Феміністські дослідники малюють іншу картину матріархату як егалітарного суспільства, що знаходиться в гармонії з природою. Наприклад, професор археології Каліфорнійського університету Марія Гімбутас, вважає, що у стародавній європейській цивілізації існував розподіл праці між статями, але не панування одної над іншою — у будь-якому випадку, археологічні дані свідчать про відсутність субординації і нерівності. Разом з тим, очевидно, що це було матрілінійне суспільство, в якому спорідненість і спадкоємство велися по материнській лінії. Жінки відіграли провідну роль у культових обрядах і ритуалах, у древньоєвропейській міфології сила, що управляє всесвітом, символізувалася жіночим чином — Богині або Великої Матері. Ріан Айслер, професор антропології і соціології Каліфорнійського університету, вважає, що наявні археологічні дані доводять, що допатріархальне суспільство було суспільством рівності. Вона відзначає, що хоча в цих суспільствах «спорідненість визначалася по материнській лінії, і жінки як жриці і предводительки клану відігравали провідну роль у всіх аспектах життя, майже немає свідчень того, що положення чоловіків у цій суспільній системі було якимось зівставно із пригнобленими і підлеглими положенням жінок в системі з чоловічим пануванням, яка прийшла на зміну патріархату». До речі, в допатріархальному суспільстві не було виявлено і свідчень значної соціальної нерівності. В цілому і прихильники існування матріархату, і прихильники концепції егалітарності доісторичного суспільства з матрілінійною організацією і культом жіночих божеств фактично доводять

анатомії для отримання чоловічої ґендерної ролі (А. Синельников). З позицій біодетермінізму маскуліність, тобто все те, що відрізняє чоловіків від жінок, обумовлена біологією. Маскуліність, що у цьому випадку тотожна поняттю мужності, дана чоловікові природою від народження. Ця концепція піддалася критиці в результаті порівняльних етнографічних, а пізніше ґендерних досліджень. З погляду ґендерної теорії, маскуліність є соціокультурним конструктом, що створюється і задається суспільством як головна категорія в бінарній опозиції маскуліність-фемінність. Основну роль у цьому процесі відіграють прийняті ґендерна система і ґендерна ідеологія, тому для маскуліності характерні множинність, історичність і ситуативність моделей. У кожному суспільстві існує декілька моделей маскуліності — від домінантних до маргінальних. Домінантна (гегемона) маскуліність виражає норму або ідеал, це, як правило, «маскуліність тих чоловіків, яким належить влада» (М. Киммел). І хоча далеко не всі чоловіки можуть відповідати цьому зразку, проте, суспільство заохочує слідувати йому. До так званих маргіналізованих моделей маскуліності відносять ті, які існують у національних, соціальних або сексуальних меншинах, серед людей з обмеженими фізичними можливостями. Чоловіки — носії такої маскуліності часто сприймаються як збиткові і піддаються дискримінації і стигматизації. Історичність моделей маькуліності полягає у зміні деяких її складових: наприклад, якщо раніше за основу ідеалу маскуліності вважалася фізична сила і агресія, то тепер — це, швидше, гроші і влада. Ситуативність маскуліності пов'язана з тим, що конкретні соціальні і культурні обставини вимагають демонстрації різних ознак маскуліності — наприклад, галантності по відношенню до пані і жорсткості по відношенню до хулігана, що напад на неї. Сьогодні проблеми маскуліності розглядаються також у зв'язку із необхідністю глибшого і всебічного усвідомлення ґендерних ролей у суспільстві і аналізу чоловічої «складової» ґендерної рівності. Це включає критичний аналіз домінуючих у суспільстві стереотипів, цінностей і норм маскуліності, якими керуються у своїй поведінці чоловіки, а також виявлення і вирішення проблем, з якими стикаються чоловіки (низька тривалість життя, виробничий травматизм, велика схильність таким захворюванням як алкоголізм, наркоманія, ВІЧ / СНІД, туберкульоз). Не слід також забувати про необхідність розвитку і підтримки тієї позитивної ролі, яку чоловіки відіграють, беручи участь у вирішенні питань ґендерної рівності.

Матріархат (matriarchy). Соціальна організація, що базується на сімейній і політичній владі жінок. Буквальне значення — правління матері у протилежність верховенству батька в сім'ї. Перші дослідники матріархату — американський етнолог Л. Морган, шотландський дослідник права Дж. Макленнан і швейцарський історик права І. Бахофен — виявили свідчення існування матріархату у минулому в ірокезів у Північній Америці, у зайнятих примітивним землеробством жителів Меланезії, в деяких районах Африки, а також (вже в XIX ст.) — на острові Суматра, де двадцять мільйонів мусульман продовжували жити за законами материнського права. Пізніше

(1915—1980 рр.), М. Фуко у праці «Що таке автор?» трактує письменника як мертву особистість: для нього автор — це «що», а не «хто». Автора вбиває власний твір, в якому розчиняється письменницька індивідуальність. Автор — це своєрідна функція, а не творець. У пошуках фундаментальних структур мислення М. Фуко прийшов до розуміння поняття дискурс, яке він вважав системою висловлювань, обсягу того, що за будь-якої доби може стати зрозумілим, а отже сказаним. Дискурс — вертикаль, навколо осі якої обертаються різні культурні коди, скупчення цих кодів з окремих висловлювань і є дискурсом. Суб'єкт висловлювання не дорівнює поняттю автор. Погляди М. Фуко суттєво вплинули на розвиток постструктуралізму передусім у Франції та США. Французький постструктуралізм виходить з ідеї деконструкції тексту, тобто розкладу його на складові елементи, з яких його «виткано».

Деконструктивізм. Цей напрям літературознавства виник у Франції наприкінці 1960-х років і є реакцією на новітні філософські та філологічні доктрини, перш за все такі, як феноменологія Гуссерля, лінгвістична теорія де Соссюра, дослідження структуралістів і психоаналітиків. Найвидатнішим представником деконструктивізму є Жак Дерріда (нар. 1930 р.), автор відомих праць «Про граматологію» (1967 р.), «Письмо і різниця» (1967 р.), «Розсіювання» (1972 р.), «Маргінеси філософії» (1972 р.), «Поштова картка: від Сократа до Фрейда» (1980 р.), «Психея: відкриття іншого» (1987 р.), «Жак Дерріда» (1991 р.). Головним у його концепції є децентрування структури, тобто вчення про відсутність центру. Будь-який текст, у тому числі й художній, можна не лише написати, а й конструювати та деконструювати, складати і розкладати, дописувати й переписувати, розписувати і описувати. Стверджуючи, що поза текстом нічого не існує, Ж. Дерріда обстоює ідею тексту, цілком позбавленого контексту. Особливість цього аналізу полягає у виявленні внутрішньої суперечливості тексту, у відшукуванні в ньому схованих і не помічених не тільки наївним читачем, а й таких, що вислизують від самого автора «залишкових» смислів. Деконструктивісти відстоюють тезу про помилковість будь-якого прочитання художнього твору, бо критична мова є такою самою вільною, як і літературна, отже, критичний твір такою ж мірою самостійний, як і художній. Дослідник-деконструктивіст шукає прогалини в тексті, які треба заповнити, роз'яснити, інакше розуміння буде неповним; відкидає бінарні опозиції, руйнуючи їх протистояння. Замість «знаку» використовується поняття «слід», себто залишок того, чого немає в тексті. Деконструкція — це відчитування маргінесів у письмовому тексті. Погляди французького вченого значною мірою вплинули на розвиток деконструктивізму в США, де утворилася Йельська школа. Ці ідеї дали поштовх для розвитку таких новітніх напрямів літературознавства, як фемінізм (С. Де Бовуар, Л. Трігґрей, Г. Сіксу, К. Міллет, Е. Шовалтер) та постколоніалізм (Е. Саїд, Г. Співак, Г. Бгабга). Деякі вчені вважають, що час деконструктивізму минув: він зійшов зі сцени, поступившись місцем рецептивній естетиці.

Фемінізм. Сучасна феміністична критика розвивається двома напрямками: один із них зародився у Франції (Ю. Крістева, Л. Іригірей, Г. Сіксу, Ш. Готье), інший — у Сполучених Штатах Америки (В. Вульф, К. Міллет). Фундатор французької феміністичної теорії та критики — Олія Крістева (нар. 1941 р.), учениця Р. Варта, автор низки фундаментальних праць, таких як «Есе із семіотики» (1971 р.), «Про китайських жінок» (1974 р.), «Влада страху: есе про приниження» (1980 р.), «Спочатку була любов: психоаналіз і віра» (1987 р.), «Чужинці щодо себе» (1988 р.). На формування літературознавчих поглядів Ю. Крістеві значний вплив мали ідеї відомих літературознавців радянської доби М. Бахтіна та Ю. Лотмана, а також Ж. Лякана, Ж. Дерріди та інших французьких мислителів ХХ століття. Представниці феміністичної критики вважають, що літературознавство досі було репресуючим, бо в ньому панувало насилля чоловічої культурної норми, а жіноче начало відкидалось або принижувалось. Феміністки критикують стереотипи «чоловічого менталітету», що панують у літературі. Їхня мета — викривати претензії чоловічої психології на пріоритетне становище порівняно з жіночим. Елен Шовалтер виділяє дві течії у феміністичній критиці. Перша — ідеологічна, вона полягає у розгляді образів та стереотипів жінок у літературі. Цим методом феміністичної критики користуються при протиставленні, наприклад при протиставленні *Оксани Степанові («Бояриня» Лесі Українки)*, ще коли акцентуватимемо на ніцшеанській красі героїнь О. Кобилянської. Друга течія — радикальна, вона охоплює будь-які образи й мотиви, прочитання тексту дорівнює визвольному інтелектуальному акту. Можна радикально, по-жіночому перечитати роман *«Собор» О. Гончара*. Акцентуючи в ньому образ *Єльки*: саме через долю Єльки, спокушеної, грішної, проте любов'ю відродженої до життя, юнаки і юнки можуть усвідомити-пережити історію матеріальної пам'ятки національної культури — храму й осмислити-відчутти долю України.

Системний підхід до вивчення літератури. Зародження системного підходу до вивчення літератури почалося ще від ідей Аристотеля, Г. В. Ф. Гегеля та інших філософів. Системний підхід до вивчення літератури сформувався у другій половині ХХ століття під впливом загальних теорій систем Л. фон Берталанфі та І. Р. Пригожина. Уявлення про художню літературу як систему і як результат такого уявлення потреба у системному підході до її вивчення на різних рівнях має свою традицію. Не заглядаючи занадто далеко, зокрема у геніальну гетевську спадщину, варто згадати роботи Р. О. Якобсона 20-х років, його думки щодо системи поетичної мови і особливо плідні ідеї Ю. М. Тиньянова. Прагнучи зрозуміти, з чого складається художній твір, він уводить поняття «система» для визначення семантичної організації тексту. Продовження та розвиток думок про системний зв'язок у літературі, «конструкції» та глибинний сенс зустрічається потім у багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. Терміни «система» та «конструкція» поступово стають звичними. Розгорнуте визначення літератури як системи дав Д. С. Лихачов: «Під системою

чоловіками і жінками, не вважається дискримінаційним, проте воно жодною мірою не повинне спричиняти збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; ці заходи мають бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівності можливостей і рівноправного відношення» (ст. 4, п. 1). Таким чином, Конвенція допускає спеціальне звернення (у вигляді позитивної дискримінації або квотування), так само як і «ухвалення державами-учасниками спеціальних мір, спрямованих на охорону материнства» (там же, п. 2) і не вважає їх за дискримінаційні. У Конвенції знайшли віддзеркалення багато концептуальних ідей феміністської теорії. Гнучке визначення ґендерної рівності, імпліцитно присутнє у ній, дозволяє державам, що ратифікували Конвенцію, ефективно будувати свою законодавчу базу для поліпшення положення жінок. На додаток до Конвенції Комісія з положення жінок розробила протокол, що дозволяє приватним особам звертатися зі скаргами до Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок.

Концепція паритетної демократії (conception of parity democracy). Ця концепція була запропонована двома структурами Ради Європи — Комітетом із рівності між чоловіками і жінками і Департаментом прав людини. Основна ідея полягає в тому, що справжня демократія припускає паритетну участь чоловіків і жінок на основі рівності у всіх інститутах політичної і державної влади, на всіх рівнях ухвалення рішень. Прихильники паритетної демократії доводять, що вона створює фундамент для стійкого розвитку суспільства, дозволяючи жінкам нарівні з чоловіками робити внесок до економіки, політики, культури, і привертаючи чоловіків до більшої активності у сімейній сфері.

Кризисні центри для жінок, укриття (crisis centers for women, shelters). Центри, де жінки, що постраждали від домашнього насильства, отримують психологічну, матеріальну і юридичну допомогу. Виникли на базі груп самопомогі жінок, але згодом почали отримувати підтримку і фінансування від державних, муніципальних і добродійних організацій. Ведуть просвітницьку роботу по запобіганню насильства, тренінги з контролю агресії, роботу з працівниками органів правопорядку, журналістами і ін.

Маргінальна (marginality). Неповна, часткова включеність до складу тієї або іншої соціальної групи (наприклад, мігранти). Також — приналежність до так званих маргінальних груп, яким суспільство приписує неповний, проміжний соціальний статус. За такі групи вважаються національні і сексуальні меншини, люди з обмеженими фізичними можливостями, жінки. Маргіналізація жінок як характерна межа патріархальної культури зводиться до уявленн про те, що нормою є людина-чоловік, а жінка оцінюється як «неповна або неповноцінна» людина-чоловік (Аристотель, Фройд), як деякого роду аномалія.

Маскулінність, мужність (masculinity). Сукупність соціальних уявлень, установок, характеристик поведінки і розпоряджень про те, що в певній культурі характеризує чоловіків. Маскулінність — це те, що додане до

до того або іншого соціального класу, з їх політичними поглядами, релігією, етнічною групою, расою. Окрім концепції комплексного підходу до проблеми ґендерної рівності, розробляється і його методологія, тобто способи і умови рішення цього завдання. Основними моментами виступатимуть: роль держави і її структур, у тому числі і законодавчих органів, у розвитку спеціальних програм, виданні законів, виділенні фінансових коштів і адміністративних ресурсів для вирішення цього завдання.

Конвенція (Convention). Міжнародний правовий документ, що має (на відміну від декларації або звернення) статус закону, обов'язкового для виконання державами, які його підписали і ратифікували (тобто дістали схвалення парламенту). В тому випадку, якщо національне законодавство з прав жінок і ґендерної рівності слабо розроблене або не діє, жіночі організації або жінки можуть самостійно використовувати для відстоювання своїх прав ті конвенції, які ратифіковані державою. Посилаючись на Конвенції, вони можуть апелювати до судових інстанцій всіх рівнів.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women — CEDAW). Прийнята ООН у 1979 р., її підписали і ратифікували більше ста країн світу (США до цих пір не підписали Конвенцію). Конвенція зобов'язує всі держави, які в ній беруть участь: «включити принцип рівноправ'я чоловіків і жінок у конституції і інші законодавчі акти і добиватися його практичної реалізації; використовувати спеціальні санкції, що забороняють дискримінацію відносно жінок; приймати заходи, щоб змінити закони, що діють, звичаї, практику, які представляються дискримінаційними відносно жінок; забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма економічними, соціальними, культурними, цивільними і політичними правами». Ухвалення Конвенції ООН поставило за мету вирівнювання прав і можливостей жінок і чоловіків на правовій основі. У Конвенції вперше у міжнародно-правових документах міститься спроба примирення понять, що раніше протиставлялися, — рівність і відмінності жінок і чоловіків. Для тексту Конвенції характерна відмова від ідеї рівності як тотожності жінок і чоловіків. При цьому використання існуючих відмінностей для обмеження прав жінок визначається абсолютно однозначно: «дискримінація щодо жінок означає будь-яку відмінність, виключення або обмеження за ознакою статі, що спрямоване на ослаблення або зводить нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправ'я чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній або будь-якій іншій області» (ст. 1). Іншими словами, відмінність як явище не інтерпретується як перешкода для рівності має права. Відповідно до тексту Конвенції, відмінність стає важливою з політичної точки зору тоді, коли вона виступає підставою порушення прав — і це кваліфікується як дискримінація. Проголошуючи нові принципи законодавчого регулювання рівності, Конвенція відзначає, що «ухвалення державами тимчасових спеціальних мір, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між

літератури я розумію певне співвіднесення її частин між собою: видів літератури (перекладної та оригінальної, церковної, історичної, природничо-наукової, публіцистичної тощо), її жанрів, її окремих творів. У розуміння системи літератури входить крім того і відношення літератури стосовно інших галузей культури: до науки, релігії, суспільної думки, різноманітним мистецтвам, фольклору тощо. Врешті, до системи літератури належить і її відношення до історичної дійсності, співвідношення з якою складає найсуттєвішу частину системи». Нескладно побачити, що Д. С. Лихачова цікавлять перш за все регіональні, зональні та національні літературні системи, а також літературні епохи, що розглядаються як система. Такий підхід може бути реалізований переважно у межах історичного методу, «лише при органічному поєднанні його з методом порівняльним». Ідея взаємозалежностей та зворотних зв'язків, підкорення внутрішньої організації твору більш загальній «семантичній системі» доволі плідна. Саме вона покладена в основу того погляду, який пропонує Ю. М. Лотман, що розуміє під системою елементи, взяті не в їх ізольованій сутності, а у «взаємній співвіднесеності, у сутічках та переплетіннях, що являють собою «ієрархію стосунків». Концепція Ю. М. Лотмана спирається як на думки Ю. М. Тиньянова, так і у першу чергу на сучасну теорію систем. Визначення системного підходу до вивчення літератури, хоча він доволі широко використовується у сучасній науці, ще не остаточне. Тому можливо лише запропонувати робоче: системний підхід до вивчення літератури — це методологія, побудована на врахуванні специфіки системи «література». Система «література» — не синонім художній літературі, як система «твір» — не копія художнього твору: різниця між системою «література» і художньою літературою можна порівняти із схематичним планом місцевості та живою природою. Опис системи «література» дає лише «топографію» об'єктів, що засвоєні літературознавчими методами. Але воно потрібне літературознавцю, як мапа мандрівнику у країні зі складним рельєфом. Проте у системного підходу є й інша, не менш важлива роль: він уводить літературу у коло системних об'єктів з їх специфічними закономірностями, що задаються рішенням про застосування або незастосування надзвичайно різноманітних літературознавчих методів, та, головне, дозволяє інтегрувати описи літератури, що виконані на їх основі. Літературознавчі методи створювалися для вивчення літературного твору, що розглядається або у зв'язках та відношеннях з оточуючим середовищем (наприклад, біографічний метод та культурно-історичний), або розглядається поза зв'язком та відношенням з цим середовищем (наприклад, формальний та структурний метод). Твір є лише одним з елементів системи «література», тому жоден з існуючих літературознавчих методів не може відповідати всім системним принципам та виконувати роль універсального методу по відношенню до системи «література». Проте кожен з літературознавчих методів, якщо вони не претендують на універсальність, може відкривати якийсь бік вивчення художньої літератури. Системний підхід втілює принципи вивчення художнього твору або всього творчого спадку автора як органічного цілого у

синтезі структурно-функціональних та генетичних уявлень про об'єкт. Відношення «автор-твір», «традиція-твір», «реальність-твір» виявляються пов'язаними через твір, що займає в системі центральне місце та набуває статусу художності завдяки прямому та зворотному зв'язку з читачем. Під час системного підходу здійснюється єдність аналізу та синтезу.

Герменевтика. Сучасна філософія визначає герменевтику як теорію інтерпретації учення про розуміння смислу. Синонімом герменевтики є «екзегетика» (грец. «тлумачу»). У ряді країн герменевтика є основою літературознавства і критики, виконує функцію з'ясування в художньому тексті культурних традицій як сутності людської історії. Етимологія пов'язана з іменем Гермеса — міфологічного посланця олімпійських богів. Передаючи їх повеління і повідомлення людям, він був зобов'язаний тлумачити і пояснювати божественні тексти. Зародившись в античній культурі, герменевтика еволюціонувала в напрямку історичного та символістично-алегоричного тлумачення. «Батьком сучасної герменевтики» західні теоретики називають німецького філолога-класика доби романтизму Ф. Шлеєрмахера (1768—1834 рр.), який убачав призначення аналізу художнього тексту в розумінні чужої індивідуальності і духовного світу автора в акті його творчості. У тлумаченні тексту він розмежовував сферу граматичної інтерпретації і сферу психологічного «відчуття» в думку, орієнтуючись в основному на лінгвістику. Німецький філософ В. Дільтей (1833—1911 рр.) розумів герменевтику у світлі «наук про дух», дослідження на основі психології розуміння як пізнання одного життя з іншими за допомогою інтуїції, уяви і перевтілення (Духовно-історична школа). Його співвітчизник, філософ-екзистенціаліст М. Гайдеґґер (1889—1976 рр.) прагнув очистити теорію розуміння тексту від суб'єктивізму і психологізму, йшов за методикою так званого «герменевтичного кола» з його правилом: ціле не можна зрозуміти, не розуміючи його частин, а розуміння його частин передбачає, що ціле уже зрозуміле. Німецький теоретик Г. Г. Гадамер у книзі «Істина і метод» (1960 р.) розглядає герменевтичний аналіз текстів як зближення «обріїв» автора і тлумача. «Обрії» реципієнта в процесі тлумачення «розширюється» за рахунок «обрію» автора. Герменевтика збагачується рецептивною естетикою, принципи якої висвітлено у книзі румунського літературознавця Р. Яусса «Історія літератури як провокування» (1970 р.). Історичність літератури встановлюється тут не на підставі фактів взаємозв'язку літературних явищ, а на попередньому пізнанні творів читачами. Російський і польський філолог-класик Ф. Зелінський виділяв два різновиди герменевтики: аналітичну і синтетичну. Аналітична пояснює літературну пам'ятку як таку, синтетична — не обмежується однією пам'яткою, досліджує її як «міст між філологією і історією», охоплює й інші пам'ятки з метою вирішення проблем історико-літературного процесу. Методологія герменевтики перебуває ще в стадії становлення і дискусій. Сучасна герменевтика ставить питання про те, що слід бачити за текстом: 1) авторську особистість? 2) питання сучасної епохи? 3) культурну традицію? дає принципи інтерпретації, орієнтує на виявлення конкретно-історичного

критеріями, що має на меті виправлення колишнього дисбалансу, зазвичай в позиціях ухвалення рішень або у сфері професійної підготовки або роботи.

Квоти для жінок (quota for women). Норма представництва жінок у політичних, державних та інших владних структурах, що ухвалюють важливі рішення, яка закріплена в законодавстві і підтримується їм. Комісія ООН з положення жінок відзначає, що 30 % представництво жінок слід розглядати як мінімальну частку посад директивного характеру на національному рівні, яке дозволяє жінкам істотно впливати на політику і процес ухвалення рішень. Типи квотування поділяються на «жорстокі» і «м'які». При «жорсткому» квотуванні норма представництва жінок (у відсотках або числах) чітко фіксується в законодавстві (конституції, законах про вибори, політичних партіях, державній службі і ін.). При «м'якому» квотуванні, яке також регулюється законодавчо, обмовляється забезпечення умов для рівної участі чоловіків і жінок у конкурсах на виборні або вакантні місця. Цей метод слід розглядати як тимчасовий, що повинен забезпечити основи ширшого представництва жінок. На сьогодні в тих країнах, де застосовується квотування для жінок (хоча форми і норми можуть розрізнятися), їх чисельність у державних, муніципальних і політичних структурах дійсно зростає.

Комплексний ґендерний підхід (gender mainstreaming). Соціальна стратегія, що визначається як систематична інтеграція пріоритетів і потреб жінок і чоловіків у програмі соціальної політики для просування рівності між жінками і чоловіками. Вона також допускає розвиток спеціальної соціальної політики для досягнення рівності, моніторинг та оцінку її ефективності. Вперше такий підхід був сформульований у різних міжнародних документах після проведення III Усесвітньої Конференції ООН (Найробі, 1985), пізніше ця концепція була схвалена у Програмі дій IV Усесвітньої Конференції ООН (Пекін, 1995). Комплексний підхід до проблеми ґендерної рівності полягає в організації (реорганізації), поліпшенні, вдосконаленні і оцінці процесів ухвалення рішень особами, залученими до здійснення політики, для інтеграції проблематики рівності у всі області і на всі рівні. Важливо відзначити, що комплексний підхід припускає ширше і повніше визначення рівності, що оцінює різноманіття і існування відмінностей. В рамках комплексного підходу ставиться питання про перегляд ґендерної асиметрії суспільства і про структурний характер ґендерної нерівності. Поява такого підходу пов'язана із новим розумінням ґендерної рівності: схожість і відмінність жінок і чоловіків не протиставляються одна одній, а діалектично поєднуються. Прихильники цього підходу відзначають, що проблема полягає не в тому, що відмінності існують, а в тому, що вони не повинні призводити до дискримінації. Відмінності необхідно брати до уваги спеціальним чином, орієнтованим на рівний розподіл економічних, соціальних і політичних можливостей. Ґендерна рівність не означає ідентичності жінок і чоловіків або встановлення чоловіками умов або способу життя. Сьогодні принцип рівності включає і право на відмінності, що припускає необхідність враховувати відмінні риси, характерні для жінок і чоловіків, пов'язані з їх приналежністю

програми, в ході яких що вчать в інтерактивній формі обговорюють соціальні дискримінаційні практики, що сприяє зміні пізнавальних і життєвих установок. У 90—х рр. XX ст. освітні програми жіночих досліджень були особливо поширені в США (вони існували в 600 коледжах і університетах 34 штатів, включаючи магістерські і докторські програми), а також у Європі (Німеччина, Великобританія, Нідерланди). Взаємини жіночих і ґендерних досліджень неоднозначні: деякі відкидають ґендерні дослідження за те, що вони нібито згладжують пафос феміністського критичного виклику, характерного для жіночих досліджень. Інші вважають, що жіночі дослідження поступово переростають в ґендерні.

Жіночий рух (women's movement). Соціальний рух, учасницями якого є тільки жінки. При цьому вони можуть відстоювати як свої власні права і інтереси (і тоді термін виступає як синонім феміністського руху), так і права і інтереси інших людей (наприклад, рух Солдатських матерів). Проблеми, для вирішення яких жінки об'єднують свої зусилля, можуть бути самі різними — боротьба за мир, за охорону навколишнього середовища, за соціальну безпеку, проти бідності, на підтримку людей з обмеженими фізичними можливостями. Жіночі рухи можуть підтримувати самі різні політичні погляди, бути клерикалізмом або антиклерикальними.

Індекс розвитку людського потенціалу — ІРЛП (human development indicator — HDI). Мета розвитку потенціалу людини була висунута ПРООН, при цьому розвиток визначається як розширення можливостей вибору. За допомогою ІРЛП вимірюються довголіття, а також обсяг знань і доступ до базових джерел, які необхідні кожній людині для особового розвитку.

Індекс розвитку людського потенціалу з урахуванням ґендерного чинника — ІРГЧ (gender-disparity-adjusted HDI). Вимірює досягнення за тими ж напрямками, що і ІРЛП (очікувана тривалість життя, досягнутий рівень освіти і дохід), але при цьому враховується ступінь досягнутої в суспільстві ґендерної рівності.

Інститути і структури ООН по поліпшенню положення жінок (UN structures for advancement for women). Практично відразу після формування ООН в її структурі були створені спеціальні інститути, що займаються питаннями ґендерної рівності і підвищенням ролі жінок. Так, окрім Управління Верховного комісара ООН з прав людини в 1949 р. виникла Комісія з положення жінок, що діє під егідою ЕКОСОС (Економічної і Соціальної Ради), і її адміністративний орган — Відділ по просуванню жінок. Комісія, до складу якої входять 45 представників держав-членів, готує рекомендації по забезпеченню прав жінок в політичній, економічній, соціальній і освітній областях. Діапазон діяльності Комісії включає як розробку положень про права жінок, так і виявлення чинників, що перешкоджають здійсненню рівності.

Катексис (від греч. cathexis). Синонім до поняття ґендерна система.

Квота (лат. quota). Певна пропорція або розділений простір, місце або ресурси, призначені специфічній групі за певними правилами або

змісту культури; спрямовує критика на цілісний підхід до твору і сприяє застосуванню тексту в сучасному культурному житті. Герменевтика збагачувалася прийомами порівняльного літературознавства, поезія тлумачення тексту в багатьох випадках змушує звертатись до більш ранніх форм, до виявлення традиції. У методіку герменевтичного аналізу входить відновлення і підготовка тексту, вирішення проблеми його істинності, часу написання, авторства, участі інших авторів, переробок, а також складання коментарів (лінгвістичних, літературних, незрозумілих місць). Детальні примітки можуть повідомити про джерела сюжету, образів-характерів, літературні запозичення.

Лінгвостилістичні особливості наукового тексту

Наукова стаття є одним із видів публікацій, у якій подані отримані автором наукові результати. Звичайно під статтею розуміють спеціальну публікацію невеликого обсягу, в якій відображаються погляди автора з визначених вузьких питань або результати обмежених досліджень. Особливість статті полягає в тому, що вона являє собою найбільш оперативну інформацію про рух науки, виступає своєрідним репортажем «з переднього краю» науки. Виконує в науці кілька найважливіших функцій: дослідницьку — виступає формою представлення наукових результатів, методологію і методів їх одержання; презентаційну — є способом презентації пріоритету дослідника і його досліджень у науковому співтоваристві; оцінну — дає оцінку станові наукових досліджень в аспекті проблеми статті; комунікаційну — являє собою засіб спілкування дослідників даної проблеми; атестаційну — забезпечує атестацію автора під час захисту дисертацій, виступаючи як спеціальна стаття.

Мова статті має бути науковою, а не публіцистичною. Основою будь-якого стилю є загальнонавчана лексика, так як вона представлена у всіх типах літературного, книжково-писемного та усно-мовленнєвого матеріалу. Загальнонавчана лексика створює той фон, на якому виділяються, з яким вступають у відповідні відношення різноманітні елементи словникового складу мови.

Важливу роль у мові наукової статті відіграють терміни певної тематики, імена та назви, а також особливий характер заголовків, широке використання мовних кліше, характерне використання фразеологічних зворотів, що найчастіше зустрічаються у цьому жанрі, у відповідності до його цілеспрямованості. Усі спеціальні терміни мають бути обов'язково розкриті, щоб термінологічна позиція автора була однозначною.

Своєрідність у використанні часів та станів, часте вживання неособових форм, численність складних атрибутивних утворень, особливі форми уведення прямої мови та перетворення прямої мови на непряму, а також особливості у порядку слів і широке використання складних, особливо складнопідрядних речень, дієприслівникових зворотів. Слід додати, що у текстах наукових статей поширені пасивні конструкції (*зроблено*

комплексний аналіз, досліджено проблему), узагальнено-особові форми дієслів інформаційної семантики (повідомляють, інформують, передають). Особливо слід звернути увагу на іменниковий характер мовлення статті, який виражається у широкому використанні відіменникових прийменників (у сфері, у відношенні, з метою, у відповідності), складних відіменникових сполучників (у зв'язку з тим, що; з огляду на те, що; з тим, щоб) і т.д.

Стилістично нейтральні засоби поєднання частин у тексті

Смислові відношення між частинами інформації	Засоби зв'язку
Тотожність, близькість діяча, місця або часу дії	Він, цей, той, такий, тут, там, скрізь, туди, сюди, всюди, вище, нижче, навколо, тоді, у той час
Приєднання і поєднання частин інформації	І, також, при цьому, при тому, до речі, крім того, більш того, разом із тим, між іншим, також, і, причому, при цьому, разом з тим, водночас, крім (більш) того, тим більше, головню, головним чином, особливо, наприклад, так, саме, тільки, лише, навіть, насамперед, передусім, перш за все, зокрема, точніше [кажучи], у тому числі.
Причинно-наслідкові й умовно-наслідкові відношення між частинами тексту	І, але, а, проте, однак, і все ж, з одного боку, з іншого боку, навпаки, не тільки (не лише), а й (але й); таким чином, тоді як, на противагу цьому; : [і] тому, тоді, тим самим, тому що, оскільки, завдяки цьому, звідси (звідки, із цього) виходить (впливає), із цього (із сказаного) ясно, внаслідок (в результаті) цього, зважаючи (з огляду) на це, через це, у зв'язку з цим, залежно від цього, відповідно до цього, згідно з цим, у цьому (такому) разі (випадку), за цих (таких) умов, на цій підставі, це свідчить (говорить, указує, відповідає, дає можливість, дозволяє, сприяє, має значення і т.д)
Узагальнення, висновок, підсумок інформації	Отже, таким чином, одне слово, з цього впливає, що; коротше кажучи
Порядок викладу інформації	По-перше, по-друге, по-третє, нарешті, по-перше, по-друге, по-третє..., перше, друге, третє..., насамперед, передусім, перш за все, в першу чергу, спочатку, тепер, попередньо, раніше, вище, уже, поряд з цим, у той же час, одночасно, тут же, потім, далі, пізніше, згодом, надалі, далі, знов, знову, ще раз, у процесі, на закінчення, нарешті

механізмами. Прикладом такої системи, як вважають Е. Здравомислова і А. Темкіна, може служити радянська ґендерна система

Етика турботи (ethics of care). Одне з понять культурного фемінізму, що приписує жінкам особливий тип стосунків до інших людей, який відрізняється від чоловічої етики, заснованої на формальних правилах. Одні феміністки — К. Гилліган, С. Раддік — вважають, що дбайливість і увага жінок до потреб і інтересів інших людей обумовлені історичним досвідом материнства. Інші, наприклад М. Дейлі, А. Дворкін, вважають, що особлива жіноча етика стосунків сформувалася як наслідок досвіду придушення. Концепція жіночої «етики турботи» у значній мірі базується на есенціалістських уявленнях.

Жіночі дослідження (women's studies). Під впливом феміністських ідей у 1970—х роках у американських університетах почали розвиватися учбово-дослідницькі програми «Жіночих досліджень», в яких жінки вивчали і переосмислювали досвід жінок. У жіночих дослідженнях розвивається принципово нова дослідницька стратегія: тут жінки виступають не просто «предметом або об'єктом вивчення», як в традиційних «дослідженнях Про жінок», але активним досліджуваним суб'єктом. У жіночих дослідженнях затверджується жіноча епістемологічна перспектива і ставиться під сумнів ґендерна нейтральність раціонального суб'єкта освіти. Аналіз різних соціальних і гуманітарних наук, зроблений жінками-ученими з нових позицій, виявив, що під виглядом вивчення людини взагалі, тобто Homo sapiens, ці науки фактично вивчають чоловіків, а жінки не включені в дослідницьке поле. Так, наприклад, біологія, антропологія, медицина і психологія довгий час вивчали під виглядом «людини взагалі» чоловіка. Традиційні історичні дослідження стосувалися, як правило, подій «великої» (чоловічий) історії — воєн, битв, революцій, зміни династій, а повсякденне життя людей, що вважається за сферу діяльності жінок, рідко виявляється у полі зору дослідників. Жінки, таким чином, виявилися «захованими» від Історії, але у такому разі і сама історія не повною мірою описує життя людей. Виявлення цих тенденцій вилилися в констатацію того, що науці властиві андроцентризм і маскулінізм. Але навіть і тоді, коли жінки є предметом вивчення, їх розглядають або з погляду чоловіка-дослідника, або з «нейтральної», об'єктивної позиції, ігноруючи при цьому досвід самих жінок. Прихильниці жіночих досліджень перестали розглядати традиційні «дослідження Про жінок» як науково обґрунтовані і здатні пояснити нерівні суспільні позиції жінок і чоловіків. У кінці 70—х р. виникли Європейська мережа жіночих досліджень і Національна асоціація жіночих досліджень (США), з'явилися багато спеціалізованих журналів («Feminist Studies», «Women's Studies», «Signs» і ін.), в яких обговорювалося питання про статус цієї дисципліни: чи може вона претендувати на статус самостійною в академічній дисципліні (і чи буде це стратегічно вірним рішенням) або правильнішим було б інтегруватися в традиційні дисципліни в спеціальні розділи (виникли такі напрями, як історія жінок, психологія жінок, жіноча література). У жіночих дослідженнях особливий акцент робиться на освітні

трудоу ресурсів. Ідеологія сімейного призначення жінок і визначення їх первинної ґендерної ролі як домогосподарки має важливі соціальні наслідки. З одного боку, першорядна відповідальність жінок за будинок є ключовим чинником посилення їх експлуатації і підпорядкування в публічній сфері. З іншого боку, це призводить до подвійного навантаження жінок, що все активніше залучаються до виробничої сфери. До публікації роботи Енн Оуклі «Соціологія домашньої праці» (1974) соціологія праці ігнорувала цю область, оскільки за працю вважалася тільки оплачувана робота. Сьогодні домашня праця жінок стала одним з визнаних предметів соціологічних і економічних досліджень.

Егалітаризм (egalitarianism). Синонім рівності.

Ейджизм — (від англ. age — вік) дискримінація за ознакою віку. Такої дискримінації зазнають люди похилого віку, підлітки, які не розглядаються як повноцінні особистості в суспільстві, являючи собою своєрідні маргінальні групи; більш активні змушені створювати власну субкультуру, феноменом сучасності стала молодіжна субкультура, що часто не вписується в офіційні норми. Феміністки різних напрямків активно виступають проти ейджизму, вбачаючи в ньому порушення людських прав.

Емансипація жінок (emancipation of women). Термін емансипація позначав в античності звільнення рабів з-під влади патріарха сім'ї. М. Уолстоункрафт (1792) увела поняття емансипація жінок у сенсі їх звільнення від правового безправ'я. З середини XIX ст. емансипацією почали називати рух жінок за юридичні права. Жіночий рух, що відродився в середині XX ст., висував цілі не тільки рівності юридичних прав, але і глибших змін у суспільстві, з'явилася поняття «Рух за звільнення жінок». Пізніше — феміністський рух.

Ессенціалізм (essentialism). Уявлення про те, що теорія здатна осягати суть (від англ. essen) об'єктів вивчення. У вужчому сенсі — приписування об'єктам незмінної і позаісторичної суті, обумовленої Богом, природою або культурними чинниками. У деяких напрямках фемінізму — віра в унікальну «природу» жінок (фемінність), що існує незалежно від культурних умов. При такому підході ігноруються історичні варіативність жіночих ролей, індивідуальність характерів, а так само расові, культурні, сексуальні і класові відмінності між жінками. Популярна серед радикальних феміністок думка, що жінка по своїй натурі — емоційна і дбайлива, а чоловік по його натурі — агресивний і егоцентричний, показує, що радикальні феміністки приймають і пропагують ті стереотипи, за руйнування яких самі ж і висловлюються. Лайза Татл називає ессенціалізм «сексизмом навпаки» і «дзеркальним чином біологізму». З політичної точки зору ессенціалізм означає глибокий консерватизм — якщо жінки і чоловіки фундаментально розрізняються, то політика рівних прав просто неможлива..

Етакратіяна ґендерна система («state-determined gender system»). Термін означає, що ґендерна система суспільства формується, підтримується і контролюється державою і його владними інститутами і

Показники вираження зіставлення й протиставлення	але, а, же, однак, проте, однак, у порівнянні з..., на відміну від..., на протилежність..., навпаки, і все-таки, з одного боку..., з другого (іншого) боку..., разом з тим, водночас, тим часом, також, подібно до цього, аналогічно, аналогічним чином, таким же чином.
Пояснення, уточнення, виділення окремого	Наприклад, так наприклад; зокрема, а саме, тільки, лише, навіть, адже, іншими словами, точніше кажучи, причому, притому
Початок, одночасність, повторюваність, завершення дії	Спочатку, перш за все, у першу чергу, зараз, тепер, попередньо, одночасно, у той же час, поряд з, щойно, знову, ще раз, потім, на закінчення, на завершення, пізніше
Зв'язок із попередньою і наступною інформацією	Як уже було зазначено, як зазначалось, як було показано, як було доведено, згідно з цим, подібно цьому, відповідно до цього, останній, попередній, наступний, згаданий, зазначений, доведений, знайдений, наведений, визначений, сформульований, перерахований, досліджений, проаналізований, викладений, обстежуваний
Уведення узагальнюючої інформації	Розглянемо такі випадки, наведено приклад, продовжимо аналіз, з'ясуємо відношення
Показники введення нової інформації, оформлення переходу до іншої частини	Спинимось (зупинимось) докладніше на..., перейдемо до розгляду..., з'ясуємо..., розглянемо..., відзначимо..., продовжимо розгляд..., які особливості (причини, характеристики, завдання і т.д.)... ? у чому суть проблеми (питання і т.д.)? кілька слів про...
Показники логічного виділення думки	Слід (важливо, необхідно) відзначити (зауважити, зазначити, звернути увагу, підкреслити, указати, виділити той факт, що...)
Показники зв'язку з вищесказаним	як уже було сказано (показано, згадано, відзначено, встановлено, отримано, виявлено, знайдено), як [уже] мовилося (зазначалося, відзначалося, згадувалося, підкреслювалося) вище, відповідно до цього, згідно з цим, у зв'язку з цим, у зв'язку зі сказаним вище (з вищесказаним), зазначений, вищезазначений, викладений, вищевикладений, згаданий, вищезгаданий, розглянутий [вище], відзначений [вище], описаний, вищеповисаний

Показники зв'язку з наступним	наступний, дальший, подальший, нижченаведений, нижчеподаний, нижче, надалі, далі, пізніше буде розглянуто (показано)
-------------------------------	--

Передача інформативного змісту тексту за допомогою його опису з включенням оцінки

Смислові відношення	Лексичні засоби
Вираження наявності інформації у авторському тексті	Автор аналізує, характеризує, відмічає, доводить, порівнює, зіставляє, протиставляє, називає, змальовує, розбирає, підкреслює, посилається на..., зупиняється на..., розкриває зміст, відзначає важливість, формулює..., виходить з..., суперечить (чому?), торкається, стверджує, критично ставиться (до чого?), ставить завдання, стверджує висновки фактами, пояснює це тим, що...; причину цього бачить в тому, що; вважає, що
Опис авторського тексту	а) в статті подана (наведена) точка зору на ..., містяться дискусійні положення, суперечливі ствердження, цінні відомості, загальновідомі істини, важливі неопубліковані дані, експериментальні положення, спроби довести (що?), переконливі докази, намічаються (вірні) шляхи, відмічається важливість (чого?), ясно сформульоване (що?), доведено (що?); б) урахувувати, брати до уваги (що?), зважати на (що?), звертати увагу (на що?), мати на увазі (що?), наводити на думку; в) важливо відмітити (відзначити), що; суть цього зводиться ось до чого (суть іде про таке), сутність полягає ось у чому, з теоретичної точки зору це..., з практичної точки зору це..., необхідно підкреслити, що...
Вираження впевненості	Переконливий, впевнений, вважає (що?), думає, що; стояти на точці зору, дотримуватися точки зору, стверджувати; автор переконливо доводить, що; це доводить, що; доведено, що; зрозуміло, що; очевидно, що; немає сумніву в тому, що; у цьому зв'язку ясно, що; автор відстоює точку зору
Вираження згоди	Схвалює, хвалить, захоплюється, погоджується, поділяє точку зору, стверджує, визнає достоїнства, дотримується подібної думки

і механізми контролю, що забезпечено людськими ресурсами і достатнім фінансуванням.

Декларація ООН про викорінювання насильства відносно жінок (the Declaration on the Elimination of Violence against Women). Визначає насильство щодо жінок як будь-який акт насильства в суспільному і особистому житті, здійснений на підставі ознаки статі і заподіюючий або здатний заподіяти фізичний або психологічний збиток (ст.1). Загроза здійснення таких дій, примушення або довільне позбавлення волі також вважаються за акти насильства. У Декларації визначаються різні типи насильства. Фізичне насильство (abuse) існує у формі побоїв, биття, тортур, вбивства). Сексуальне насильство (sexual violence), тобто сексуальний контакт всупереч бажанню жінки, має різні види — від нав'язаних сексуальних дотиків, званих сексуальними домаганнями (sexual harassment) до зґвалтувань (rape), у тому числі і у шлюбі. Психологічне (psychological violence), насильство виражається у насмішках, здатних підірвати віру жінок в себе, в образах, грубості, в погрозах фізичного насильства, в обмеженні або забороні спілкування з іншими людьми. Економічне (economic violence), насильство виявляється в матеріальній залежності жінок, позбавленні фінансової підтримки.

Дискримінація (discrimination). Практики і дії перешкоджають членам певної соціальної групи мати рівні права і діставати рівні можливості і доступ до ресурсів, тільки на підставі їх приналежності до іншої групи. Викликати негативне відношення можуть самі різні характеристики — расова, етнічна або релігійна приналежність, стать, вік, місце мешкання і багато що інше. На їх основі формуються расові, національні, ґендерні заборони і стереотипи.

Дискримінація за ознакою статі (sex discrimination)

Практика, за допомогою якої одній статі віддається перевага у порівнянню з іншою. Це положення отримує нормативне виправдання за допомогою відповідної ідеології і відтворюється через різні владні механізми і соціальні інститути, тому дискримінація за статевою ознакою оцінюється як інституційна і прирівнюється до расової дискримінації.

Домашнє насильство (domestic violence). Будь-яка форма фізичного, сексуального або психологічного насильства, яка загрожує безпеці або здоров'ю членів сім'ї з боку інших членів сім'ї. За форми домашнього насильства вважаються погрози застосування фізичної сили, побої і биття, психологічне і сексуальне насильство. Найчастіше жертвами виявляються жінки і діти, хоча можуть бути і чоловіки, особливо якщо мова йде про психологічне насильство; зґвалтування жінок у шлюбі в багатьох країнах також вважається за форму домашнього насильства.

Домашня праця (domestic labour, domestic work). Робота по обслуговуванню членів сім'ї, догляд за будинком, робота на присадибній ділянці або в особистому підсобному господарстві (де вирощуються продукти для сімейного споживання). Домашня робота виступає фундаментом економіки, оскільки обслуговує на безвідплатній основі величезну масу

упорядковуюють інформацію про зовнішній світ; протиставляють «своїх» — «чужим» і розмежують внутрішньогрупові і позагрупові соціальні і культурні норми. Власне ґендерні стереотипи — це культурно і соціально обумовлений набір уявлень (переконань, думок) про якості, ознаки, норми поведінки, що властиві «справжнім» чоловікам і жінкам. Ґендерні стереотипи будуються за принципом «бінарної опозиції»: те, що приписується чоловікам, заперечується жінками. Ґендерні стереотипи фіксуються в мові, а потім починають працювати в суспільній і індивідуальній свідомості по схемі «правильне / неправильне». Таким чином, стереотип нерідко програмує поведінку. Одним і тим же діям, якостям і ознакам даються різні оцінки залежно від статі.

Ґендерні стереотипи в змі (gender stereotypes in mass media). Саме ЗМІ часто і виступають основним транслятором ґендерних стереотипів. Це виявляється різними способами: у нав'язуванні застарілих уявлень про жіноче і чоловіче призначення; у трансляції спотвореного образу сучасних жінок і чоловіків; у замовчанні проблеми ґендерної дискримінації, навіть у прямих сексистських оцінках типу «політика — не жіноча справа». Але ґендерні стереотипи як соціально і культурно обумовлені думки і оцінки змінюються з часом. У багатьох країнах, де ідеї ґендерної рівності отримують суспільну і державну підтримку, ЗМІ розробляють нові норми несексистської мови і подачі інформації про чоловіків і жінок.

Ґендерні стосунки (gender relationships). Одні з типів владних стосунків, що в даний час характеризуються нерівним розподілом влади, ресурсів і прав між жінками і чоловіками як ґендерними групами.

Ґендерні стратегії (gender strategy). Визначення суспільно значущих кроків, ґендерної політики в діяльності соціальних утворень (організації, партії, держави, регіональних організацій тощо), спрямованих на ствердження принципів ґендерної рівності, демократії та культури в цілому.

Ґендерні технології (gender technologies). Способи, механізми, канали формування і закріплення ґендерної системи і ґендерних ідентифікацій. Ґендер як технологія, ґендер як дискурс, перш за все, конструює певні статеві ідентичності через політику репрезентації у всіх ідейно-значущих і ціннісно-контролюючих сферах: релігії, мові, освіті і вихованні, мистецтві, медіа, моді. Створення і репрезентація певних ґендерних образів мають на меті закодувати їх як ґендерні стереотипи (стандартизовані уявлення про моделі поведінки і риси вдачі, відповідні поняттям про «чоловічий» або «жіночий») і через показ, навчання, повторення, контроль добитися їх засвоєння в процесі соціалізації особи. Традиційно основними ґендерними технологіями були мова, релігія, освіта і виховання. У сучасному суспільстві до них додаються кіно, телебачення, мода, масова культурк, реклама.

Державний фемінізм (state feminism). Державна політика, при якій на урядові структури офіційно покладається обов'язок по просуванню статусу і прав жінок. Характерна для Скандинавських країн, де ця політика законодавчо підтверджена, створені спеціальні державні структури реалізації

Вираження критики (незгоди)	а) відмічати недоліки, докоряти (в недбалості, в неточності), викривати недоліки, критикувати, заперечувати, оспорювати, розходитися в поглядах (з ким?), спростовувати, зневажати, ігнорувати, випускати з уваги; б) автор не розкриває змісту (чого?), суперечить, упускає з думки (з уваги), необґрунтовано стверджує, критично ставиться, ставить нездійсненне завдання, не підтверджує фактами, неясно, що; дискусійно, що; сумнівно, що; висунути, навести, мати заперечення, відмовлятися від своїх переконань
Вираження припущень	Припустимо, висловити своє припущення, висунути гіпотезу (про що?), припустити, що; умовимося, що...

Конструкції для переказу тексту з аналізом його структури

Структура тексту, тема, проблема (ідея)	Лексичні засоби і конструкції
Для передачі теми	Стаття (оповідання, текст) має назву, названа, назва статті —... Стаття присвячена темі, проблемі, питанню... Тема статті —..., ця стаття на тему про... Автор статті (оповідання) розповідає про... Стаття є узагальненням, викладом, оглядом, аналізом тощо. У статті розглядається (що?), йдеться (про що?), подана оцінка, викладений погляд.
Для передачі композиції	Стаття поділяється на..., починається (чим?), складається з..., завершується (чим?).
Для з'ясування основної думки, проблеми	У статті автор ставить, торкається (таких проблем), висвітлює (такі проблеми), зокрема зупиняється на (чому?). Сутність проблеми зводиться до (чого?). У статті зроблено узагальнення, науково обґрунтований опис, порушено питання про (що?).
Ілюстрація автором своїх позицій	Автор наводить приклад того, як... Автор підтверджує цю думку фактами, цифрами, прикладами, цитатою з...
Закінчення	Автор приходить до висновку, що... .
Висновки	Автор робить висновок... . Автор підводить підсумок... . У результаті можна при йти до висновку...

<p>На закінчення є підстави стверджувати... . Сутність викладеного дає підстави твердити (зводиться до...) Отже, є підстави твердити про... . На основі цього ми переконуємось у тому, що... . Узагальнюючи сказане... Із сказаного виходить, що... Ці дані свідчать про те, що...</p>

Підготовка доповіді на наукову конференцію

Досить часто дослідникам доводиться готувати тези наукової доповіді (повідомлення).

Тези — чітко і послідовно сформульовані основні ідеї, думки та положення наукової доповіді, повідомлення, статті та іншої наукової праці. Вони містять матеріали, положення, категорії, які автор вперше уводить у науковий обіг.

Обсяг тез становить, як правило, 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5-2 інтервали. Можливий і інший обсяг, якщо його визначать організатори конференції або семінару, на яких автор збирається виступати з доповіддю чи повідомленням.

При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил: правильно (згідно вимог) розмістити прізвище автора та його ініціали; при необхідності вказати інші дані, які доповнюють відомості про автора (студент, аспірант, викладач, місце роботи або навчання);

чітко сформулювати назву тез доповіді, яка має відображати головну ідею, думку, положення (2-5 слів);

в тезах має бути забезпечена така послідовність: актуальність проблеми; стан розробки проблеми (перелічуються вчені, які зверталися до розробки цієї проблеми); наявність проблемної ситуації необхідність у її вивченні, вдосконаленні з огляду на сучасний стан її розробки, втілення; основна ідея, положення, висновки дослідження, якими методами це досягається; основні результати дослідження, їх значення для розвитку теорії та (або) практики.

Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді використовуються рідко, часто опускається цифровий, фактичний матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях.

Тези наукової доповіді чи повідомлення, публікуються, як правило, до початку роботи наукової конференції чи симпозіуму. По завершенню роботи того чи іншого наукового форуму можуть публікуватися кращі доповіді та повідомлення у повному обсязі.

Наукова доповідь — становить собою публічно викладену наукову проблему. Доповідь включає в себе: вступ, основну частину і висновки. У вступі обґрунтовується стан досліджуваної проблеми та необхідність її розгляду в сучасних умовах. В основній частині розкриваються основні ідеї,

Гендерні квоти (gender quotas). Законодавчо встановлений і гарантований рівень представництва жінок і чоловіків у різних органах влади або на різних щаблях влади. На відміну від квоти для жінок, гендерні квоти спрямовані коректувати і забезпечувати рівне представництво жінок і чоловіків. У такому разі система гендерних квот відстоює і інтереси чоловіків у тих галузях, де вони слабо представлені.

Гендерні ролі (gender roles). Гендерна роль — це поведінка відповідно до набору певних соціальних норм, що адресуються суспільством людям залежно від їх статі. Наочно виявляється у «відповідних» чоловічій або жіночій статі зовнішньому вигляді, поведінці, мові, манерах, жестах, сферах активності тощо. Фемінна гендерна роль наказує жінкам бути дбайливими, емоційними, чутливими до інтересів і проблем інших людей. Маскулінна гендерна роль вимагає активності, агресивності, домінування, амбітності. Ці відмінності традиційно вважалися за прояв внутрішніх сутнісних відмінностей в характерах і інтересах жінок і чоловіків. Хоча маскулінність / фемінність і риси, що відносяться до них, вважаються за протилежні, дослідження чітко показують, що люди, незалежно від їх біологічної статі, в різному ступені володіють обома наборами характеристик. Більш того, індивідуальні відмінності усередині однієї гендерної групи часом бувають набагато глибшими, ніж відмінності між гендерними групами. У більшості суспільств чоловічі і жіночі ролі розведені за ознакою статі, у всіх суспільствах чоловічі ролі цінуються вище, ніж жіночі. Гендерні ролі у значній мірі детермінуються розподілом праці на чоловічу і жіночу. Риси, які належать кожній гендерній ролі, в цілому виникають з традиційного розподілу праці. Гендерні ролі соціально сконструйовані, а не біологічно зумовлені. З того моменту, коли визначено стать новонародженого або новонародженої, дівчаток і хлопчиків починають виховувати по-різному. Батьки, родичі, вихователі, вчителі, однолітки починають прищеплювати «відповідно до статі» гендерні норми і стежити за виконання гендерної ролі, по-різному одягаючи дівчаток і хлопчиків, пропонуючи їм різні ігри і види активності (зокрема домашньої роботи) і караючи дітей (особливо хлопчиків) за те, що вони роблять щось невідповідне їх статі (наприклад, відрощують довге волосся або використовують косметику). Багато дослідників вважають, що чоловіча гендерна роль жорсткіша і вужчу визначена. Жорсткий конформізм в ухваленні традиційних гендерних ролей впливає на особистісному, міжособистісному і соціальному рівнях.

Гендерні стереотипи (gender stereotypes). Під стереотипом у соціології розуміють сукупність спрощених узагальнених уявлень, своєрідні «шаблони думки», які дозволяють швидко оцінювати і відносити людей до різних расових, соціальних, гендерних і інших груп. Важливими особливостями стереотипу є його емоційна забарвленість і поділ людей за принципом набуття або відсутності якоїсь ознаки. Ознаки, на яких будуються стереотипи, використовуються для приписування предметам або людям певних характеристик для подальшого віднесення цих людей або предметів до певних класів. Стереотипи виконують декілька функцій: узагальнюють і

роботах К. Міллет, Дж. Мітчелл, А. Джаггар, С. Бордо, С. Хардінг, М. Фрай акцент все більше почав зміщуватися від критики патріархату і аналізу специфічного жіночого досвіду до осмислення ґендерної системи у цілому. Жіночі дослідження (women's studies) переростають поступово в ґендерні, де на перший план висуваються підходи, згідно яким всі аспекти соціальності і культури можуть мати ґендерне вимірювання. Зміщуються не тільки акценти феміністських досліджень, але змінюється їх тональність: радикальний критичний запал, який був властивий деяким напрямам фемінізму, змінюється серйозним прагненням зрозуміти, як ґендер може бути присутнім, конструюється і відтворюється у всіх соціальних процесах. Нова концепція ґендера перевела проблематику дискримінації жінки в ширше проблемне поле статевої відмінності як такої. Формування ґендерного підходу в соціальному і гуманітарному знанні по суті є набагато більшим, ніж просто появою нової теорії. Це — принципово нова теорія, ухвалення якої означає зміну ціннісних орієнтацій людини, перегляд багатьох звичних уявлень та істин. Використання ґендерного підходу в соціальному і гуманітарному пізнанні представляє широкі можливості для переосмислення культури. Ґендерні дослідження засновані на принципі міждисциплінарності — вона реалізується і на рівні дослідження конкретних проблем, і на рівні обґрунтування ґендерної асиметрії суспільного розвитку в цілому. Зараз ґендерні дослідження проводяться у філософії, соціології, економіці, демографії, історії, антропології, психології, політології, філології і соціолінгвістиці, семіотиці, етнографії, культурології.

Ґендерні індикатори, ґендерні чутливі індикатори (gender indicators, gender-sensitive indicators). Це певні кількісні і якісні показники, використовувані для вимірювання ґендерної ситуації або ґендерних змін у суспільстві. Кількісні індикатори засновані на інформації, яка виходить у результаті переписів населення, масових соціологічних опитуваннях, збору статистичної інформації. Вони використовуються для дослідження економічних, соціальних і політичних змін. Якісні показники заміряють тонші соціальні процеси — наприклад, ступінь задоволеності життям, цінності, стереотипи. Це припускає проведення спеціальних аналітичних процедур для виявлення проблемних питань, можливостей використання кількісних індикаторів, інтерпретації кількісних і якісних даних. Наприклад, якісні індикатори застосовують для вивчення питання про взаємовплив чисельності жінок-парламентаріїв і їх роль у процесі ухвалення рішень; яке законодавство в області ґендерної рівності було прийняте або відхилене. Розвиток системи ґендерних індикаторів дуже важливий для моніторингу ґендерної рівності і оцінки дій для його досягнення. При цьому дуже важливий вибір критеріїв, що лежать в основі ухвалення тих або інших ґендерних індикаторів: наприклад, нормою при аналізі статусу жінок може стати «національна традиція» вторинного положення жінок, а може — міжнародно-правові стандарти. Розробка ґендерних індикаторів розвитку країни є важливим соціальним завданням.

які висуває автор у розвиток вже існуючих поглядів. У висновках формулюються рекомендації та пропозиції, реалізація яких, на думку автора, допоможе вирішити досліджувану проблему. Якщо наукова доповідь готується на основі опублікованих тез, то автор, виступаючи на науковому форумі з доповіддю чи повідомленням може посилатися на тези і спинятися лише на основних, дискусійних ідеях.

Щоправда, бувають випадки, коли спочатку готується повний текст доповіді, а на конференції у скороченому (тезовому) вигляді ознайомлюють з нею присутніх. Обсяг доповіді становить 6-10 сторінок машинописного тексту. Якщо доповідь вкладається у 4-5 сторінок, то вона називається повідомленням.

Виступ на науковій конференції переслідує кілька цілей. По-перше, це апробація основних ідей і результатів дослідження в науковому колі. По суті, така мета забезпечує попередню експертизу, перевірку цінності всього дослідження або його окремих частин. Дискусія дає змогу виявити слабкі й сильні сторони дослідження. По-друге, досить часто виступ забезпечує закріплення за автором пріоритету в отриманих результатах. По-третє, переслідується також і комунікаційна мета, що орієнтує вченого на перетворення теми його дослідження в предмет наукової дискусії, що дозволяє одержати не тільки оцінку результатів з боку колег, а й у ході дискусії виявити нові ідеї і підходи. У цьому випадку учасники конференції використовуються автором виступу як джерела інформації. Але головне, що виступ на конференції є найбільш оперативним засобом введення результатів наукового дослідження в інформаційне поле науки. Це потрібно враховувати при побудові виступу, у якому потрібно звертати увагу, насамперед, на основну ідею, найбільш важливі результати дослідження. Виступ неможна перевантажувати деталями. Основну увагу потрібно зосереджувати на головному і цікавому. Якщо після виступу його починають активно обговорювати, то можна вважати, що сформульовані вище цілі досягнуті.

Доповіді бувають кількох типів:

1. Звітна доповідь, у якій узагальнюються стан справ і хід роботи за якийсь час, виділяються досягнення і недоліки. Звітні доповіді на семінарах, симпозіумах і конференціях забезпечують презентацію науково-дослідних колективів, шкіл, суспільних наукових організацій.

2. Тематична доповідь, що присвячена розгорнутому викладові якої-небудь теми або проблеми. Значну роль у ній відіграють думки і позиція автора.

3. Інформаційна доповідь, що являє собою інформування присутніх про стан справ у якій-небудь галузі діяльності. Завдання цієї доповіді — максимально об'єктивно і всебічно подати інформацію без викладу позиції автора.

Доповідь, як і будь-яке закінчення повідомлення, складається із трьох частин: виступу, основної частини і висновків.

У вступі, де доповідач називає тему повідомлення, підкреслюється актуальність обраної теми, говориться про її значення, формуються основні питання, які будуть освітлені в доповіді, використовуються такі синтаксичні конструкції: *Тема моєї доповіді (повідомлення)... Проблема не була ще предметом спеціального розгляду (дослідження). Предметом (об'єктом) нашого дослідження є У процесі доповіді я (ми) хочу (хочемо) зупинитися на таких питаннях... Крім того, за одним заходом (водночас) я (ми) спробую (спробуємо) торкнутися і питання щодо...*

В основній частині, присвяченій викладанню й аргументації своєї точки зору на висунуту проблему чи описанню методики й ходу дослідження, викладанню результатів, використовуються конструкції: *Нами були досліджені (розглянуті) такі питання: Була проведена така робота: Дослідження велись на такому матеріалі: Я хочу звернути вашу увагу на таке: Робота має практичний вихід (суто теоретичне значення) у... . Практичне значення роботи полягає в тому, що ... (зводиться до того, що...).*

У висновках, що містять у собі узагальнення результатів і підсумків, уживаються такі конструкції: *дозвольте перейти до висновків; унаслідок проведеної роботи ми дійшли висновку; нам пощастило встановити (експериментальні докази, назвати які-небудь цифри); наприкінці мені хочеться підкреслити, що доповідь не претендує (не посягає) на вичерпне висвітлення питання; Дякую за увагу.*

У заключному слові, яке надається доповідачеві для відповідей на запитання, аналізу виступів за доповіддю, загального висновку вживаються конструкції: *спробую відповісти на ваше запитання; справа в тому, що мені важко вам відповісти на це питання (сказати що-небудь з цього питання); навести більш конкретні докази, назвати які-небудь цифри; я не в змозі відповісти на це питання; я вагаюся відповісти на це питання; питання потребує додаткового вивчення (дослідження); виходить за межі теми (залишається відкритим); проблема потребує подальшого вивчення, і ми продовжимо цю роботу; неможливо в кількох словах відповісти на всі запитання; важко у стислому повідомленні висвітлити всі аспекти цієї проблеми; мова йде не тільки про ..., а й ...; наскільки мені відомо, це спірна проблема (спірне питання); на мій погляд (з моєї точки зору), проблема зрозуміла (питання ясне); я не можу не погодитися із зауваженням щодо ...; я з великою увагою вислухав усі зауваження і врахую більшість із них..*

Головна частина дискусії — обговорення проблеми. Участь в обговоренні зводиться до виступів двох видів: виступ-питання і виступ-відгук. Виступ того, хто питає, має бути логічним, тобто складатися із чітко сформульованого (сформульованих) одного (кількох) питання (питань), або розгорнутим міркуванням полемічного характеру.

Під час формулювання питань доповідачеві використовуються такі синтаксичні конструкції: *як давно ви займаєтесь цим питанням (цією проблемою, вивченням, дослідженням, розробкою)...; чи є у вас статті з цього питання (досліджуваної проблеми); у мене до Вас (я дозволю собі запитати доповідача) таке запитання (запитання такого характеру, 2—3*

всіх етапах бюджетного процесу, а також переформовування прибуткової і витратної частин бюджету з метою забезпечення просування ґендерної рівності. Крім того, ґендерно орієнтоване формування бюджету полягає у розгляді передбачуваних результатів бюджетних асигнувань, іншими словами, у можливості побачити, як бюджетні асигнування позначаються на соціально-економічних можливостях чоловіків і жінок.

ґендерний дисплей (gender display). Термін уведений І. Гофманом для позначення різноманіття конвенціональних уявлень і проявів маскулітного і фемінного в процесі міжособистісного спілкування. ґендерний дисплей виявляється в міміці, жестикуляції, мові, зовнішності (костюм, зачіска, косметика), стилі спілкування і багатьох символічних нюансах спілкування. Це своєрідний «маскарад» статі, що показує співучасникові, що суб'єкт грає по правилах; в той же час, суб'єкт таким чином підтримує ці правила і свою власну ґендерну ідентичність.

ґендерний контракт (gender contract). Набор прихованих і відкритих правил управління ґендерними стосунками, які формують розподіл праці за статевою ознакою, різна відповідальність і обов'язки жінок і чоловіків на трьох рівнях: культурному (норми і цінності суспільства); інституційному (сім'я, добробут, освіта і зайнятість) і в процесі соціалізації.

ґендерний конфлікт (gender conflict). Дія або стан, обумовлений зіткненням ґендерних ролей, норм, цінностей стосунків. Наприклад, чоловіки з гарною зовнішністю часто бувають фрустрованими через це, оскільки володіють рисами, що більше відповідають жінкам. Традиційне зіставлення краси розуму приводить до того, що ті, хто оточують починають сприймати вродливих чоловіків як дурних і порожніх. Ще один приклад ґендерного конфлікту — жінок-керівників, що не проявляють м'якості і розуміння людських слабкостей підлеглих, засуджують жорсткіше, ніж суворі чоловіки-керівники.

ґендерний розрив (gender gap). Розрив у будь-якій галузі між жінками і чоловіками з погляду їх участі, можливостей, тобто доступу до ресурсів, прав, винагород або вигод.

ґендерні дані, що дезагрегують (gender disaggregated data). Збір і використання кількісних і якісних даних з урахуванням ґендерної типізації (тобто окремо за чоловіками і жінками) з тим, щоб проводити ґендерний аналіз політики і програм, досліджень, стратегічного планування, реалізації, моніторингу і оцінки проектів. При застосуванні даних з розподілом по ґендерній приналежності виявляються і вияснюються аспекти ґендерної проблематики в таких областях, як доступ до ресурсів і контроль над ними, розподіл праці, мобільність, ухвалення рішень.

ґендерні дослідження (gender studies). Науковий міждисциплінарний підхід до аналізу ґендерної системи і ґендерних стосунків, в ширшому сенсі — застосування ґендерного підходу для дослідження соціальних, культурних, політичних і економічних феноменів і процесів. ґендерні дослідження як науковий напрям стали результатом інтенсивного розвитку феміністської теорії в кінці ХХ ст. У концептуальних

Гендерне вимірювання (gender dimension). Ухаування інтересів жінок і чоловіків при вирішенні будь-якої соціальної, економічної або політичної проблеми. Основою такого підходу є усвідомлення того, що всі соціальні процеси і явища по-різному впливають на чоловіків і жінок. Для досягнення гендерної рівності при розробці загальної концепції політики, при її реалізації, моніторингу і оцінці діяльності і програм в політичній, соціальній, економічній, культурній сферах життя суспільства необхідно враховувати інтереси і досвід гендерних груп, щоб жінки і чоловіки мали рівні можливості і досягали рівних результатів. У Пекінській Платформі дій інтеграція гендерного вимірювання визначена як мета сучасної практичної політики.

Гендерне рівноправ'я, рівні права чоловіків і жінок (equal rights for men and women). Для того, щоб була досягнута гендерна рівність, необхідно забезпечити формально-юридичну рівність у всіх сферах життя. Далі необхідно прийняти заходи, спрямовані на усунення тих історичних і соціальних умов і чинників, що не дозволяють жінкам і чоловікам «грати» по одних правилах. Рівноправ'я — це засіб. Рівність — прикінцевий результат, і воно досягається тоді, коли законодавчо закріплені рівні права підкріплюються спеціальними соціальними програмами: наприклад, цілеспрямована підготовка жінок-підприємців у поєднанні з гендерними чутливими умовами кредитування є проявом гендерного рівноправ'я в цілях забезпечення рівності у доступі до ресурсів. Реалізація програм позитивних дій для виправлення гендерного балансу в державних органах або в приватному секторі сприяє зміцненню гендерного рівноправ'я і працює на досягнення кінцевої мети — гендерної рівності.

Гендерний аналіз (gender analysis). Вивчення відмінностей в умовах, потребах, ступені участі, доступі до ресурсів і розвитку, участі в ухваленні рішень між чоловіками і жінками; аналіз і оцінка політик, програм і інститутів з погляду того, як вони враховують принципи гендерної рівності. Суть гендерного аналізу полягає в тому, щоб зрозуміти наслідки схвалюваних політичних, економічних і соціальних рішень для чоловіків і жінок, і тому він має бути частиною загального соціально-економічного аналізу державної політики.

Гендерний аудит (gender audit). Проводиться з тим, щоб оцінити, в якому стані, наскільки регулярна основа і наскільки ефективно інтереси чоловіків і жінок враховуються в практичній діяльності організації, в документах, що розробляються і випускаються, в публікаціях, на рівні управління і ухвалення рішень, у кадровій політиці. Гендерний аудит відноситься до категорії так званих «аудитів якості», які не мають контролюючої або ревізійної функції і проводяться для з'ясування, наскільки внутрішня структура і використовувані організаційні механізми сприяють виконанню певних завдань і які можливості для вдосконалення існуючих практик.

Гендерний бюджет (gender budget). Це застосування Комплексного гендерного підходу до формування і виконання бюджету. Означає проведення гендерного аналізу бюджетів, облік гендерної перспективи на

запитання, одне загальне (окреме) запитання); мені цікаво було б почути (дізнатися) про те, як (коли, скільки, для чого, яке)...; яка думка доповідача про...; мене цікавить ось це...; ви торкнулись у відповіді такого питання...; чи можете ви сказати (чи можете пояснити)...; я не зовсім (не цілком) зрозумів (усвідомив, з'ясував), що ви маєте на увазі, коли говорите...; чим ви можете обґрунтувати вашу позицію щодо...; мене цікавить питання використання, застосування... в ...; чи має ваша праця (робота) практичний вихід; наведіть, будь ласка, приклади практичного застосування (використання) ...в ...; якою методикою (якими методами) ви користуєтесь при...; якими матеріалами ви користуєтесь при...; чи є яка-небудь література з (вказати з якого питання) питання, з (якої) проблеми; чи означає це, що...(чи виходить із цього, що...); чи можна сказати, що...; яке відношення мають викладені в... до теми нашої...; що уже зроблено в (такій) галузі; які основні труднощі... .

Як у підготовленому, так і в непередбаченому висловлюванні головну увагу слід приділити засобам вираження згоди (незгоди) з обговорюваною концепцією чи думкою співрозмовника.

Мовні засоби вираження згоди (незгоди)

<i>I. Підтвердження, згода</i>	<i>Заперечення, незгода</i>
Так. Звичайно	Ні. Звичайно, ні.
Згоден із Вами	Не згоден із Вами
Ви маєте рацію	Ви говорите неправильно
Це справедливо	Це несправедливо
Це так	Ні, це не так
Так, це правильно	Ні, це неправильно
Я не заперечую (проти того, щоб...)	Я заперечую (проти того, щоб...)
Я дотримуюся Вашої думки	Ви помиляєтеся щодо (відносно того,що...)
Я поділяю Вашу точку зору (Вашу думку)	Я не поділяю Вашу точки зору (Вашу думку)
Я дотримуюся такої ж думки (такої ж точки зору)	Я не дотримуюся такої думки(такої точки зору)
Ваша думка (точка зору) правильна	Ваша думка (точка зору) помилкова
Цього не можна заперечувати	Цього не можна не заперечувати
Із цим не можна не погодитися	З цим не можна погодитися

<i>II. Категоричне підтвердження</i>	<i>Категоричне заперечення</i>
Безумовно. Безсумнівно. Без сумніву	Зовсім неправильно
Цілком справедливо	Зовсім несправедливо
Цілковито згоден (з Вами)	Зовсім не згоден (з Вами)
Абсолютно згоден (з Вами)	Абсолютно не згоден (з Вами)
Переконаний, що це так	Переконаний, що це не так
Це так	Це не так.

<i>III. Часткова згода</i>	<i>Непряме заперечення</i>
Якоюсь мірою це справедливо	Це не зовсім так
Припустимо, що це так (правильно)	Мені здається, що це не так(неправильно)
Можливо, що Ви праві	Гадаю, що Ви не праві
Нехай буде по-Вашому	Я б цього не сказав
Я не заперечую	Це важко стверджувати
Якоюсь мірою можна з Вами погодитися	Не хотілося б Вам заперечувати, але в дійсності це не так

IV. Сумнів.

Вагаюся (сумнівно, напевно, це сумнівно, сумнівно, щоб...).

У цьому я дуже сумніваюся. Важко сказати. Може бути. Навряд.

Вибір того чи іншого засобу вираження має співвідноситися із прийнятими етикетними нормами спілкування і визначатися конкретними умовами.

Порівняймо звертання до співрозмовника:

- Шановний колего!
- Володимире Семеновичу!
- Порівняймо вираження незгоди:
- Я дозволю собі не погодитися із Вами.
- Ні. Ви зовсім не праві.

Поради науковому керівникові

Рівень ученого визначається не тільки рівнем власних наукових результатів, але й рівнем розуміння результатів інших. Тому важливу частину наукової діяльності становить процес рецензування. Важко написати гарну статтю, не намагаючись прочитати її очима рецензента. Але ще важче рецензувати. Стандартна схема рецензії така: 1) актуальність завдання — навіщо потрібне дослідження й чому воно ще не вирішено; 2) внесок роботи; 3) зауваження; 4) загальна оцінка роботи.

Для конференцій звичайно використовується 4 частина, (звичайно потрібно лише проставити в бланку бали) і, можливо, зауваження. Відзначимо, що на міжнародні конференції, як правило, потрібно посилати повні тексти доповідей. Це полегшує рецензування й робить його більш об'єктивним. Інша картина спостерігається на невеликих конференціях і семінарах, де потрібно представити тези доповіді обсягом не більше сторінки. Об'єктивна оцінка роботи в такому випадку звичайно неможлива і відбір доповідей для включення в програму ведеться в основному за критерієм популярності авторів і актуальності їхньої роботи.

Прийняти статтю до публікації — це важливе рішення. Прийняти Вашу статтю — це значить відхилити іншу, авторів якої кожна публікація важлива. Тому статтю приймають, як правило, якщо її не можна не прийняти, тобто ні до чого причепитися. Це треба враховувати, коли Ви стаєте рецензентом. Найкраще, якщо Вам з і Ви знайдете формальні помилки

Проте слід відмітити, що це розділення достатньо умовне, і нерідко в одному і тому ж дослідженні використовуються і комбінуються декілька підходів. Аналіз ґендерної системи суспільства відбувається декількома напрямками. По-перше, розглядається «виробництво ґендерних відмінностей» у соціальних інститутах. По-друге, вивчається конструювання спеціальної ідеології, символів і образів, які пояснюють, виправдовують і продукують ґендерну диференціацію. По-третє, розглядається взаємодія між індивідами — жінками і чоловіками, між чоловіками, між жінками, і виділяються всі форми і моделі, що виражають домінування і субординацію. По-четверте, вивчається свідомість індивіда, тобто та внутрішня ментальна робота, яку кожен з нас виконує, щоб зрозуміти ґендерну систему суспільства, ґендерні моделі поведінки і установки, та виробивши уміння думати, поводитися і презентувати себе (зокрема за допомогою зовнішності, одягу, стилю мови, міміки) у ґендерному кодексі. Необхідною ланкою є також ґендерний аналіз соціальних теорій. Той факт, що жіночі дослідження і феміністська наукова критика зобов'язані своїм виникненням соціальному руху, а не тільки теоретичному розвитку всередині самої науки, пояснює специфічну динаміку утворення цієї теорії. Введення ґендера як аналітичної категорії створює можливість деконструювати опозицію між жінками і чоловіками і одночасно відзначити, що така опозиція є механізмом створення соціальної, культурної і політичної ієрархій. За допомогою цієї аналітичної категорії зроблена спроба описати феномен співвідношення влади між статтями без звернення до постулату, що став проблематичним, загального «жіночого» досвіду або універсального пригноблення жінок.

ґендерна цензура (gender censorship). За визначенням Мередіт Текс, це цензура, що має на меті спотворити реальне положення жінок, завуалювати несправедливість патріархальних суспільних стосунків. Це будь-яка дія, за допомогою якої ідеї і твори мистецтва, що відображають погляди, які не збігаються з домінуючою ґендерною ідеологією, не допускаються до передбачуваної аудиторії. Наприклад, книги, статті, фільми, картини, фотографії, спектаклі тощо можуть бути конфісковані, заборонені, проігноровані критикою, обмовлені, висміяні або свідомо помилково тлумачаться. ґендерна цензура поширена значно ширше, хоча і діє набагато витонченіше, ніж звичайна цензура. Вона є частиною суспільних механізмів, які заглушають голоси жінок, заперечують цінність їх досвіду, виключають жінок із політичного і загальнокультурного дискурсу. Добровільними ґендерними цензорами можуть виступати видавці, що відмовляються друкувати книги по ґендерній проблематиці і фемінізму; працівники ЗМІ, що не рахують дискримінацію жінок соціальною проблемою; релігійні ієрархи, що оголошують права жінок загрозою національним цінностям і державні чиновники, що відмовляються розвивати законодавство про ґендерну рівність.

ґендерна чутливість (gender sensitivity). Враховує ґендерне вимірювання будь-яких політичних, соціальних і економічних явищ.

зовнішності, манері поведінки і так далі), а також на рівні міжособистісної взаємодії. Пафос цього підходу полягає у затвердженні можливості зміни ґендерних стосунків: якщо ґендер соціально сконструйований, то його можна деконструювати і побудувати інакше. Ця теорія активно використовує поняття ґендерної ідентичності, ґендерної ідеології, ґендерної диференціації і ґендерної ролі (ґендерного дисплею). Основними темами є ґендерні ролі і стереотипи, ґендерна ідентичність, проблеми ґендерної стратифікації і нерівності. Стаття людини має не тільки соціальну, але і культурно-символічну інтерпретацію. Іншими словами, біологічна статева диференціація представлена і закріплена в культурі через символіку чоловічого або жіночого початку. Це виражається в тому, що багато не пов'язаних зі статтю понять і явищ (природа, культура, стихії, кольори, божественний або потойбічний світ, добро, зло тощо) асоціюються з «чоловічим / маскуліним» або «жіночим / фемінним» початком. Таким чином виникає символічний сенс «жіночого» і «чоловічого», причому «чоловіче» зазвичай ототожнюється з поняттями божественного, творчого, світлого, сильного, активного, раціонального і так далі — і, відповідно, бог, творчість, сила і інше символізують маскуліність, чоловічий початок. «Жіноче» асоціюється з протилежними поняттями — з природою, тьмою, порожнечою, підпорядкуванням, слабкістю, безпорадністю, хаосом, пасивністю і так далі, які, у свою чергу, символізують фемінність, жіноче начало. Класифікація світу за ознакою чоловіче / жіноче і статевий символізм культури відображають і підтримують існуючу ґендерну ієрархію суспільства в широкому сенсі слова. Отже, поняття ґендера означає і складний соціокультурний процес формування (конструювання) суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках, і сам результат — соціальний конструкт ґендера. Важливими елементами створення ґендерних відмінностей в патріархальному суспільстві є зіставлення і ієрархія маскулінного і фемінного. ґендерна теорія не намагається скасувати існування тих або інших біологічних, соціальних, психологічних відмінностей між конкретними жінками і чоловіками. Вона стверджує, що сам по собі факт відмінностей не такий важливий, як їх соціокультурна оцінка та інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей. ґендерний підхід заснований на ідеї про те, що важливі не біологічні або фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а то культурне і соціальне значення, яке суспільство додає цим відмінностям. Основою ґендерних досліджень є не просто опис різниці у статусах, ролях і інших аспектах життя чоловіків і жінок, а аналіз влади і домінування, що затверджуються у суспільстві через ґендерні ролі і стосунки. Теорія соціального конструювання ґендера і розуміння ґендера як стратифікаційної категорії, взаємопов'язаної з категоріями раси, класу і віку використовуються в соціальних науках — соціології, психології, економіці і демографії. ґендер як культурна метафора, теорія деконструкції ґендера — знаходять застосування в основному в гуманітарних науках: філософії, історії, літературознавстві, культурології.

у міркуваннях, які роблять результат невірним. Некоректність не допускається ні на яких наукових конференціях, і стаття буде негайно відкинута (мова не йде про дрібні помилки або описки, що не впливають на основні результати роботи).

Відмова в публікації це не кінець, а початок розмови. Автор має право не погодитися з рецензентами й редакторами й послати аргументовану відповідь. Правильна форма відповіді — це перероблений варіант статті із двома листами: список відповідей на зауваження рецензентів і супровідний лист редактору.

У статтю внесіть виправлення, що враховують по можливості більше зауважень рецензентів, навіть якщо Ви з ними не зовсім згодні. Підправте стиль викладу й погодитися із зауваженням — стаття від цього тільки виграє! У листі рецензентам повинен бути відповідь на кожне зауваження.

Додатки

Додаток А. Зразок оформлення наукової статті

**О. В. Дудолодова,
(м. Харків)**

ГЕНДЕР І ВЛАДА

Наприкінці минулого тисячоліття феміністський рух привернув увагу представників багатьох гуманітарних наук до питання чоловічого домінування у різних галузях життя. Зокрема, в лінгвістиці обговорюється проблема соціокультурної асиметрії при репрезентації статей. Сьогодні як на пострадянському просторі, так і за кордоном існує велика кількість праць, присвячених вивченню ґендерних особливостей вербальної та невербальної поведінки людини, зокрема досліджень, виконаних в межах перспективного зараз антропоцентричного підходу [1; 2; 3; 4; 5].

Актуальними є дослідження, що стосуються взаємодії влади, ідеології та мови [6; 7; 8; 9], яке реалізується у публіцистичному дискурсі, тощо. Прояви владних відносин вивчаються у багатьох лінгвістичних працях [6, 7]. Детально досліджено вплив чинника влади у термінах теорії мовленнєвих актів та комунікативних стратегій [10].

Метою цієї роботи є аналіз конструювання різновидів владних відносин за допомогою ґендерно-маркованих номінацій, які функціонують в англійському публіцистичному дискурсі.

Вибір публіцистичного дискурсу обумовлений його двостороннім зв'язком з такою галуззю суспільної свідомості, як ідеологія: з одного боку, ідеологія впливає на формування публіцистичного дискурсу, на підбір та аранжировку його мовних засобів, з іншого боку, публіцистичний дискурс є ефективним знаряддям впливу на суспільні процеси, в тому числі на

формування певної ідеології. Ідеологічна спрямованість публіцистичного дискурсу як підвиду політичного дискурсу [7] дозволяє вважати його відповідним контекстом для дослідження таких суспільних понять, як влада, гендер і т.п.

Основним підходом при вивченні проблеми взаємовідносин мови та статі є з'ясування тих семантичних розбіжностей, які можна пояснити особливостями перерозподілу соціальної влади.

Теза про те, що мова та мовлення є одними з основних механізмів прояву та застосування влади, коріниться у концепціях влади М. Фуко та реконструкції Ж. Дерріди. <...>

Результати дослідження, таким чином, ставлять під сумнів традиційну точку зору щодо стереотипних уявлень про розподіл влади між представниками двох статей. Якщо взяти до уваги той факт, що розподіл владних стосунків, по-перше, не є чітко фіксованим; по-друге, пов'язаний з різновидами влади, залежно від якого будуються відносини влади між чоловіками та жінками, то треба зауважити, що розподіл влади у сучасний період зазнає змін.

Перспективним бачиться *подальше дослідження* владних відносин на матеріалі гендерно маркованих номінацій інших рівнів мови.

Література

1. **Горошко Е.** Пол, гендер, язык // Женщина. Гендер. Культура / Е. Горошко. — М. : МЦГИ. — 1999. — С. 98—110.
2. **Горошко Е.** Гендерные исследования в лингвистике сегодня // Гендерные исследования / Е. Горошко, А. Кирилина — Х. : ХЦГИ. — 1999. — № 1. — С. 45—65.
3. **Крейдлин Г.** Женское и мужское невербальное интерактивное поведение (межкультурный аспект) // Wiener Slawistischer Almanach / Г. Крейдлин. — 2002. — Sbd 55. — P. 55—68.

Додаток Б. Вимоги ВАКУ до оформлення наукової літератури

Запроваджені наказом ВАК України
від 29 травня 2007 р. № 342
від 3 грудня 2007 року № 845
від 26 січня 2008 року № 63
від 03 березня 2008 року № 147

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ

література, групи однолітків, колеги тощо. Суть гендерної соціалізації в патріархальному суспільстві полягає у формуванні мужності і жіночності, заснованих на принципі бінарної опозиції чоловіків і жінок. З моменту свого народження людина стає об'єктом дії гендерної системи — в традиційних суспільствах здійснюються різні символічні пологові обряди залежно від того, якої статі народилася дитина; колір одягу, візочок, набір іграшок новонародженого також в багатьох культурах залежить від статі. Проведені дослідження показують, що новонароджених хлопчиків більше годують, проте з дівчатками більше розмовляють. У процесі виховання сім'я (в особі батьків і родичів), система освіти (в особі вихователки дитячих установ і учителів), культура в цілому (через книги і ЗМІ) упроваджують у свідомість дітей гендерні норми, формують певні правила поведінки і створюють уявлення про те, що є «справжній чоловік» і якою має бути «справжня жінка». Ці ідеї підкріплюються і дитячою літературою. Дослідження показують, що в процесі навчання у школі і навіть у вузах викладачі усвідомлено або несвідомо відтворюють сексистські стереотипи про те, якими рисами вдачі повинні володіти дівчатка / дівчата / жінки або хлопці / юнаки / чоловіки; які професії більше відповідають тим і іншим. Широко відоме дослідження Марти Хорнер, яка виявила, що у старших класах школи дівчата починають випробовувати «боязнь успіху» в навчанні, що не відповідає уявленням про «справжню жіночність» і тому несвідомо починають стримувати свої пізнавальні прагнення. Таким чином, у патріархальному суспільстві гендерна соціалізація виступає одним із засобів формування гендерної диференціації і — пізніше — гендерної стратифікації.

Гендерна справедливість (gender equity). Справедливе відношення на основі гендера, що може бути рівним або диференційованим, але є еквівалентним з погляду прав, вигод, обов'язків і можливостей різних груп чоловіків і жінок.

Гендерна стратифікація (gender stratification). Процес, за допомогою якого гендер стає основою соціальної стратифікації (тобто ранжирування) індивідів і соціальних груп за ознакою статі. Особливість цього типу стратифікації полягає в тому, що незалежно від того, які гендерні ролі і норми нав'язують жінками і чоловікам у певній культурі, жінки і «жіноче» як правило оцінюються і винагороджуються нижче, ніж чоловіки і «чоловіче». Гендерна стратифікація нерідко підпорядковувалася соціально-класовій або етнічній стратифікації. Феміністські соціологи, наприклад, упровадили поняття патріархату для осмислення і аналізу сучасного і історичного пригноблення жінок.

Гендерна теорія, гендерний підхід (gender theory, gender approach). Існує декілька напрямів розробки гендерного підходу (гендерної теорії). Теорія соціального конструювання гендера заснована на двох постулатах: 1) гендер конструюється соціалізацією, розподілом праці, системою гендерних ролей, сім'єю, засобами масової інформації; 2) гендер конструюється і самими індивідами — на рівні їх свідомості (тобто гендерній ідентифікації), ухвалення заданих суспільством норм і ролей (в одязі,

вводять поняття «ґендерного контракту» або ґендерної угоди, що відображає набутої в суспільстві форми стосунків чоловіків і жінок. Наприклад, ще недавно, аж до середини ХХ ст. актуальною була думка, що, виходячи заміж, жінка «погоджується» бути домогосподаркою, а її чоловік бере на себе роль годувальника. Таким чином, вони ніби укладають «ґендерний контракт» (і далеко не завжди це було оформлено юридично, але регулювалося звичаєм). ґендерна система як така відображає асиметричні культурні оцінки і очікування, що адресуються людям залежно від їх статі. Соціальні норми міняються з часом, проте ґендерна асиметрія зберігається. Фактично ґендерна система є соціально сконструйованою системою нерівності за статтю. ґендер є одним із способів соціальної стратифікації суспільства, який у поєднанні з такими соціально-демографічними чинниками, як раса, національність, клас, вік, організовує систему соціальної ієрархії. Важливу роль у розвитку і підтримці ґендерної системи відіграють колективні уявлення. Конструювання ґендерної свідомості індивідів відбувається через розповсюдження і підтримку соціальних і культурних стереотипів, норм і розпоряджень. Суспільство заохочує відповідність нормативній поведінці і карає за порушення або відхилення від нього. З моменту свого народження людина стає об'єктом дії ґендерної системи, що існує у суспільстві. Утілюючи в своїх діях очікування, пов'язані з їх ґендерним статусом, індивіди на мікрорівні підтримують (конструюють) ґендерні відмінності і, одночасно, побудовані на їх основі системи панування і владарювання. Р. Коннелл виділяє в ґендерній системі «структурні моделі» стосунків: перша організовує ґендерний розподіл праці на публічну економіку і домашню працю; друга модель регулює владні стосунки між чоловіками і жінками і третя діє у сфері емоційних і сексуальних стосунків, яку Коннелл позначає терміном катексис. У кожній з цих моделей (або сфер) проводяться і відтворюються уявлення про нормативну і девіантну мужність і жіночність, специфічну ґендерну ідеологію і колективні дії. Пізніше Коннелл замінив термін ґендерна система поняттям ґендерна композиція.

ґендерна сліпота (gender blind). Метафора, що позначає ігнорування ґендерних проблем при розробці політичних і соціальних програм, наукових досліджень, інформаційно-просвітницьких матеріалів.

ґендерна соціалізація (gender socialization). ґендерна соціалізація позначає процес засвоєння норм і зразків «мужності» і «жіночності». Процес соціалізації містить, по-перше, освоєння прийнятих моделей чоловічої і жіночої поведінки, стосунків, норм, цінностей і ґендерних стереотипів; і, по-друге, дія самого суспільства і соціального середовища на процес засвоєння норм, що включає контроль і санкції відносно індивіда. Засвоюються, перш за все, загальнозначущі, колективні норми і правила, які стають частиною свідомості особистості. Засвоєння норм у процесі соціалізації відбувається двома напрямками — адаптація і наслідування (зовнішнє пристосування) і інтеріорізація (глибоке внутрішнє ухвалення норм). Основними агентами соціалізації є сім'я, дитячі виховні і освітні установи (дитячий сад, школа, вnz), ЗМІ, релігійні установи. Свою роль в процесі соціалізації відіграють

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Василій Великий. Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. — Львів : Свічадо, 2006. — 307 с. — (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV—V ст. ; № 14). 2. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. — К. : Ін-т математики, 2006. — 111 с. — (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59). 3. Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с. — (Ювеліри України ; т. 1). 4. Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. — Львів : Кальварія, 2005. — 196, [1] с. — (Першотвір).
Два автори	1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. — К. : Києво-Могилян. акад., 2005. — 397, [1] с. — (Бібліотека наукового щорічника «Україна дипломатична» ; вип. 1). 2. Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З. В. Ромовська, Ю. В. Черняк. — К. : Прецедент, 2006. — 93 с. — (Юридична бібліотека. Бібліотека адвоката) (Матеріали до складання кваліфікаційних іспитів для отримання Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ; вип. 11).
	3. Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. — Львів : Растр-7, 2007. — 375 с.
Три автори	1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л., Магидсон Д., Эддисон Г. Д. ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. — XLIII, 265 с.
Чотири автори	1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]. — К. : НДІ «Укргропромпродуктивність», 2006. — 106 с. — (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи). 2. Механізація переробної галузі агропромислового комплексу : [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О. В. Гвоздев, Ф. Ю. Ялпачик, Ю. П. Рогач, М. М. Сердюк. — К. : Вища освіта, 2006. — 478, [1] с. — (ПТО : Професійно-технічна освіта).

П'ять і більше авторів	<p>1. Психология менеджмента / [Власов П. К., Липницкий А. В., Луцихина И. М. и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. — [3-е изд.]. — Х. : Гуманитар. центр, 2007. — 510 с.</p> <p>2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. — К. : Укр. Ін.-т соц. дослідж., 2005. — 115 с. — (Серія «Формування здорового способу життя молоді» : у 14 кн., кн. 13).</p>
Без автора	<p>1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. — К. : Грані-Т, 2007. — 119 с. — (Грані світу).</p> <p>2. Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антологія / [упорядкув., ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. — К. : Грамота, 2007. — 638, [1] с.</p> <p>3. Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX — початку XX століття : [антологія / упоряд.: Л. Таран, О. Лагутенко]. — К. : Грані-Т, 2007. — 190, [1] с.</p> <p>4. Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб.наук.праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. — Чернівці : Рута, 2007. — 310 с.</p>
Багатотомний документ	<p>1. Історія Національної академії наук України, 1941—1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. — К. : Нац. Б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007— .— (Джерела з історії науки в Україні).</p> <p>Ч. 2 : Додатки — 2007. — 573, [1] с.</p> <p>2. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ «Леонорм-Стандарт», 2005— .— (Серія «Нормативная база предприятия»).</p> <p>Т. 1. — 2005. — 277 с.</p> <p>3. Дарова А. Т. Неисповедимы пути Господни... : (Дочь врага народа) : трилогия / А. Дарова. — Одесса : Астропринт, 2006— .— (Сочинения : в 8 кн. / А. Дарова ; кн. 4).</p> <p>4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. — Х. Право, 2002— .—</p> <p>Т. 4: Косвенные налоги. — 2007. — 534 с.</p> <p>5. Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. — Житомир : Полісся, 2006— .— (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією» : у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]). Кн. 1 / [обл. редкол.: Синявська І. М. (голова) та ін.]. — 2006. — 721, [2] с.</p> <p>6. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична</p>

нерівність — це соціально і культурно сконструйована нерівність за ознакою статі.

Гендерна перспектива (gender perspective). Увага, що пов'язана із гендерним статусом у будь-якій сфері життєдіяльності суспільства.

Гендерна рівність (gender equality). Гендерна рівність — рівність чоловіків і жінок, рівний розподіл обов'язків, трудового навантаження, доходу, доступу до економічних і інтелектуальних ресурсів і до ухвалення рішень. Поняття гендерної рівності означає, що всі людські істоти володіють свободою вибору і свободою для розвитку своїх особистих здібностей без тих обмежень, які пов'язані з гендерними ролями і стереотипами; що різна поведінка, погляди і потреби жінок і чоловіків приймаються, оцінюються і підтримуються рівним чином. Способи досягнення гендерної рівності розрізняються залежно від багатьох соціальних, економічних, політичних і культурних чинників, характерних для суспільства.

Гендерна сегрегація (gender segregation). Термін позначає концентрацію чоловіків і жінок у різних секторах життєдіяльності суспільства, у різних професіях. Характерною межею гендерної сегрегації виступає концентрація жінок у мало престижних, мало оплачуваних і мало прибуткових сферах. Основою такої сегрегації виступає традиційне ділення патріархального суспільства на дві протилежні сфери — публічну (або виробничу), в якій домінують чоловіки, і приватну (сімейну, відтворювальну), яка є долею жінок. Ідеологія жіночого призначення і пов'язані з нею сексистські стереотипи відтворюються у пом'якшеному вигляді і в сучасному суспільстві, де жінки дістали доступ у сфери політики, бізнесу і виробництва, але залишаються на менш престижних рівнях. Професійна сегрегація за ознакою статі виявляється у співвідношенні чоловіків і жінок, зайнятих у певних галузях і обіймаючих певні посади. Дослідники використовують також термін «статева типізація зайнятості», що позначає прийняте у культурі картографування занять як чоловічих так і жіночих. Горизонтальна сегрегація виражається в нерівномірному розподілі чоловіків і жінок за професіями і галузями економіки (галузєва сегрегація). Таким чином, зайнятість може бути охарактеризована як «чоловіча» (у виробничому секторі) або «жіноча» (сфера послуг, освіта, охорона здоров'я, торгівля). Вертикальна сегрегація виражається у нерівномірному розподілі чоловіків і жінок по позиціях посадової ієрархії (жінки обіймають посади, що характеризуються нижчим статусом і що вимагають нижчої кваліфікації).

Гендерна система, гендерний порядок, система гендерних стосунків (gender system). Цей термін по-різному визначається в літературі. У найзагальнішому сенсі гендерна система є сукупністю соціальних інститутів, культурних норм і ідеології, що визначають поведінку, ролі, взаємодію і свідомість людей залежно від їх статі. Гендерна система - це соціальне конструювання гендера і пов'язаних з ним категорій, розподіл праці за ознакою статі і соціальну регуляцію сексуальних стосунків (І. Хирдман). Гендерний порядок відтворюється нормативними системами суспільства, механізмами первинної і вторинної соціалізації. Іноді дослідники

категоризація себе як представника чоловічого або як представниці жіночої групи (Я хлопчик / чоловік, Я дівчина / жінка), засвоєння і відтворення ґендерних обумовлених ролей, позицій, репрезентацій. Первинне ухвалення своєї ґендерної ідентичності не залежить від індивідуального вибору, воно носить соціально примусовий характер. Важливу роль у становленні ґендерної ідентичності відіграє прийнята у суспільстві ґендерна ідеологія. Конструювання своєї ґендерної ідентичності людиною протікає через ухвалення і засвоєння пропонованих суспільством, сім'єю, однолітками, школою, ЗМІ і іншими агентами соціалізації ґендерних норм і правил поведінки (хлопчик не повинен плакати, дівчинка має бути слухняною), зовнішнього вигляду і одягу (наприклад, чоловік не фарбує волосся, жінки не носять брюки), манер (наприклад, жінки не курять, чоловіки повинні поступатися місцем жінкам у транспорті), міміки, жестів, цінностей тощо. Причому процес побудови ґендерної ідентичності не закінчується в юності, фактично він продовжується усе життя людини. В той же час дослідження показують, що у сучасному суспільстві індивіди можуть вибирати різні типи ідентичностей (у тому числі і ґендерних) і змінювати засвоєні раніше моделі.

ґендерна ідеологія (gender ideology). Система ідей, за допомогою яких ґендерні відмінності і ґендерна стратифікація отримують соціальне виправдання, зокрема з погляду їх «богоданної» або «природної» наділенності. Часто представлена у вигляді двох взаємозв'язаних ідеологій «мужності» (захисник) і «жіночності» (материнство).

ґендерний консенсус (gender consensus). Ситуація із розподілом соціально-статевих ролей у суспільстві, при якій існує видимість добровільності такого розподілу і погодження кожного із статей з ним. ґендерний консенсус є своєрідною домовленістю, учасники якої можуть бути нерівноправними партнерами. Саме тому ґендерний консенсус не може бути політичною метою для прихильників ідей ґендерної рівноправності.

ґендерна нейтральність (gender neutral). Спочатку термін ґендерна нейтральність позначав відсутність дискримінаційних положень або установок у законодавстві, нормативних актах, політичних програмах, наукових проектах, інформаційних або учбових матеріалах. При цьому ґендерна нейтральність фактично розумілася як відсутність дискримінації за статтю. Згодом феміністки показали, що використання абстрактних або загальних понять і категорій не завжди гарантує формальну ґендерну рівність, тому що так звані абстрактні і універсальні поняття (дух, пізнання, людина тощо) відрізняються андроцентризмом. У цьому другому сенсі ґендерна нейтральність виявляється тотожною з ґендерною нечутливістю.

ґендерна нерівність (gender inequality). Принцип устрою суспільства, заснований на визнанні того, що між чоловіками і жінками як соціальними групами існують стійкі відмінності (нібито витікаючі з їх біологічних відмінностей або відмінностей, що мають божественне походження), що з неминучістю повинно обумовлювати соціальне і економічне домінування чоловіків і підлеглий статус жінок. ґендерна

	статистика. Ч.1 / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. — К. : НТУУ «КПІ», 2006. — 125 с.
Матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників [«Молодь України і аграрна реформа»], (Харків, 11—13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. — 167 с.</p> <p>2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. — К. : ІСОА, 2002. — 147 с.</p> <p>3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. бюл. — К. : Асоц. укр. банків, 2000. — 117 с. — (Спецвип.: 10 років АУБ).</p> <p>4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6—9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. Ред. В. Т. Трощенко. — К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. — С. 559—956, XIII, [2] с. — (Ресурс 2000).</p> <p>5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій : зб. наук. праць / наук. ред. В. І. Моссаковський. — Дніпропетровськ : Навч. кн., 1999. — 215 с.</p> <p>6. Ризикологія в економіці та підприємстві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27—28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ. податк. адмін. України [та ін.]. — К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. — 452 с.</p>
Препринти	<p>1. Шилієв Б. А. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ/ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов / Шилієв Б. А., Воеводин В. Н. — Х. ННЦ ХФТИ, 2006. — 19 с. — (Препринт / НАН України, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т» ; ХФТИ 2006—4).</p> <p>2. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. — Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. — 7, [1] с. — (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06—1).</p>
Депоновані наукові праці	<p>1. Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. — М., 2002. — 110 с. — Деп. в ВИНИТИ 13.06.02, № 145432.</p> <p>2. Разумовский, В. А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В. А. Разумовский, Д. А.</p>

	Андреев. — М., 2002. — 210 с. — Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.02, № 139876.
Словники	1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. — Х. : Халімон, 2006. — 175, [1] с. 2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. — К. : Європ. ун-т, 2007. — 57 с. 3. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. — К. : Карпенко, 2007. — 219 с. 4. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. — 2—ге вид., оновл. — К. : К.І.С., 2006. — 138 с.
Атласи	1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.]; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. — К. : Варта, 2006. — 217, [1] с. 2. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. — 2—ге вид., розшир. та доповн. — Дніпропетровськ : Пороги, 2005. — 218 с. 3. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. — Х. : Ранок, 2005. — 96 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2006. — 207 с. — (Бібліотека офіційних видань). 2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. — К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. — 459 с. — (Нормативні директивні правові документи). 3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ—Н ЕЕ 39.501:2007. — Офіц. вид. — К. : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. — VI, 74 с. — (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).

жорсткі уявлення про те, що є «чоловічим», а що «жіночим» у культурі. Іноді говорять, що ґендер — це «культурна маска» статі, що визначається нашими соціокультурними уявленнями.

ґендерна асиметрія (gender asymmetry). Нерівна представленість жінок і чоловіків у тих або інших сферах життя: так, у сфері державного управління, політики, ухвалення рішень, крупного і середнього бізнесу превалюють чоловіки; чоловіки в основному володіють власністю (у тому числі і сімейною). Жінки в державному управлінні, політиці і бізнесі, навпаки, складають більшість на виконавських посадах; жінки превалюють також і в низькооплачуваних і малодоходних секторах економіки. Причини ґендерної асиметрії кореняться в явній або прихованій дискримінації жінок, в сексистських стереотипах. ґендерна асиметрія в мові (звана також андроцентризмом або фалологоцентризмом мови) виражається в багатьох феноменах. Фемінність і маскуліність диференційовані і протиставлені один одному: сказати жінці, що у неї «чоловічий розум» — це зробити «комплімент», а приписати чоловікові «жіночу логіку» — це образа. Іменники, що позначають професії жіночого роду нерідко творяться від чоловічих за допомогою суфіксів, що додають зменшувально-пестливий (медичка, доктор, філософія) або зневажливий сенс (адвокатша, інженерша), або позначають шлюбний статус, а не професійну приналежність (професорша, доктор). Андроцентризм мови відображає чоловіче домінування в суспільстві, і саме тому багато феміністок приділяли велику увагу аналізу ролі мови у створенні патріархату (Симона де Бовуар, Кейт Міллетт, Юлія Крістева, Елен Сиксу).

ґендерна диференціація (gender differentiation). Біологічні відмінності між чоловіками і жінками наділяються соціальним значенням і використовуються як засоби соціальної класифікації. Наприклад, велика фізична сила чоловіків реінтерпретується і в інших сферах — інтелектуальній, духовній, творчій; в той же час дітородна здатність жінок інтерпретується як її приналежність світу природи, але не культури. Найбільш яскравий приклад такого роду теорій є психоаналізом З. Фрейда, за яку вважав, що «анатомія — це доля».

ґендерна диференціація оплати праці (gender earning differentiation, gender earning gap). Різниця в оплаті праці жінок і чоловіків, яка практично завжди виражається у вищих заробітках чоловіків у порівнянні з жінками. Відмінності в середніх розмірах оплати праці чоловіків і жінок коливаються від 75 % у розвинених країнах до 30 % у країнах, що розвиваються. Дослідження показують, що причинами такої диференціації оплати праці є професійна сегрегація жінок, сексистські стереотипи про меншу цінність жіночої робочої сили, материнські обов'язки жінок, що часом вимушують їх йти на менш вигідні умови праці або відмовлятися від професійної кар'єри.

ґендерна ідентичність (gender identity). Процес усвідомлення і ухвалення визначень мужності і жіночності, які існують у рамках тієї культури, в якій народжується і зростає людина. Іншими словами, це

Горизонтальна десеґреґаційна політика (gender desegregation policy). Політика, що спрямована на залучення жінок до традиційно чоловічих видів трудової діяльності і скорочення їх зайнятості у традиційно фемінізованих секторах економіки.

ґендер (gender). Сучасна соціальна наука розрізняє поняття стать (sex) і ґендер (gender). Традиційно перше з них використовувалося для позначення тих анатомо-фізіологічних особливостей людей, на основі яких істоти визначаються як чоловіки або жінки. Довгий час стать (тобто біологічні особливості) людини вважалася за фундамент і першопричину психологічних і соціальних відмінностей між жінками і чоловіками. У міру розвитку наукових досліджень стало зрозуміло, що з біологічної точки зору між чоловіками і жінками значно більше схожості, чим відмінностей. Що стосується розділення соціальних ролей, форм діяльності, відмінностей у поведінці і емоційних характеристиках між чоловіками і жінками, то антропологи, етнографи і історики давно встановили історичне і культурне співвідношення уявлень про «типово чоловіче» або «типово жіноче». Різноманітність соціальних характеристик жінок і чоловіків, що існує у світі, і принципова тотожність біологічних характеристик людей дозволяють зробити висновок про те, що біологічна стать не може бути поясненням відмінностей їх соціальних ролей, що існують у різних суспільствах. Термін ґендер було уведено у науковий обіг американським психологом Робертом Столлером наприкінці 60—х років ХХ століття. На основі практики вивчення ідентичності транссексуалів він дійшов до висновку, що легше хірургічним шляхом змінити стать пацієнта або пацієнтки, чим за допомогою психологічного втручання — їх особисту ідентичність як чоловіка або жінки. Столлер запропонував використовувати для позначення соціальних і культурних аспектів статі поняття ґендер (англ. gender — рід), яке до цього використовувалося тільки для позначення граматичного роду і тому не викликало ніяких конотацій з біологією. Далі ідею розмежування понять стать і ґендер підтримали феміністські теоретики і антропологі-структуралісти, які постійно виявляли значні відмінності у розумінні того, чим є чоловік і жінка в тому або іншому суспільстві і феміністки, яких вже давно описували. У найзагальнішому значенні поняття ґендер позначає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство наказує виконувати людям залежно від їх біологічної статі. Не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають, кінець кінцем, психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності, професії жінок і чоловіків. Бути чоловіком або жінкою у суспільстві означає не просто володіти тими або іншими анатомічними особливостями — це означає виконувати ті або інші притаманні нам ґендерні ролі. Поняття ґендер відображає ідею соціального конструювання відмінностей між жінками і чоловіками. ґендер створюється (конструюється) суспільством як соціальні моделі жіночності і мужності, що визначають положення і ролі жінок і чоловіків у суспільстві та у його інститутах (сім'ї, політичній структурі, економіці, культурі і освіті тощо). Система норм поведінки, що приписує виконання певних статевих ролей, спирається на

Стандарти	<p>1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. — [Чинний від 2006—01—01]. — К. : Держспоживстандарт України 2006. — IV, 231 с. — (Національний стандарт України).</p> <p>2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107—1:2004 — ДСТУ ISO 6107—9:2004. — [Чинний від 2005—04—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — 181 с. — (Національні стандарти України).</p> <p>3. Вимоги щодо безпечності контрольно-вимірювального та лабораторного електричного устаткування. Частина 2—020. Додаткові вимоги до лабораторних центрифуг (EN 61010—2—020:1994, IDT) : ДР Σ EN 61010—2—020:2005. — [Чинний від 2007—01—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — IV, 18 с. — (Національний стандарт України).</p>
Каталоги	<p>1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Павлюкова В. А. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ «Леонорм-стандарт, 2006— . — (Серия «Нормативная база предприятия»).</p> <p>Т. 5. — 2007. — 264 с.</p> <p>Т. 6. — 2007. — 277 с.</p> <p>2. Памятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. — Львів : Новий час, 2003. — 160 с.</p> <p>3. Університетська книга : осінь, 2003 : [каталог]. — [Суми : Унів. кн., 2003]. — 11 с.</p> <p>4. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Горницкая И. П., Ткачук Л. П. — Донецк : Лебедь, 2005. — 228 с.</p>
Бібліографічні показники	<p>1. Куц О. С. Бібліографічний показчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. — Львів : Укр. технології, 2007. — 74 с.</p> <p>2. Систематизований показчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997—2005 роки / [уклад. Кириць Б. О., Потлань О. С.]. — Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. — 11 с. — (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).</p>
Дисертації	<p>1. Петров П.П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. — К., 2005. — 276 с.</p>

Автореферати дисертацій	1.Новосад І.Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 „Технологія машинобудування» / І. Я. Новосад. — Тернопіль, 2007. — 20, [1] с. 2.Нгуен Ші Данг. Моделювання і прогнозування макроекономічних показників в системі підтримки прийняття рішень управління державними фінансами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.06 „Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. технології» / Нгуен Ші Данг. — К., 2007. — 20 с.
Авторські свідоцтва	1. А. с. 1007970 СССР, МКИ ³ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайкин (СССР). — № 3360585/25—08 ; заявл. 23.11.81 ; опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.
Патенти	1. Пат. 2187888 Российская Федерация, МПК ⁷ Н 04 В 1/38, Н 04 J 13/00. Приемопередаточное устройство / Чугаева В.И.; заявитель и патентообладатель Воронеж. науч.-исслед. ин-т связи. — № 2000131736/09 ; заявл. 18.12.00 ; опубл. 20.08.02, Бюл. № 23 (II ч.).
Частина книги, періодичного, продовжувано го видання	1.Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 6. — С. 15—18, 35—38. 2.Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. — 2006. — № 6. — С. 14—17. 3.Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов — основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2007. — № 1. — С. 39—61. 4.Ма Шуін Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуін // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 5. — С. 12—14. 5.Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсеєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. — 2007. — № 1. — С. 25—29. 6.Валова І. Нові принципи угоди Базель II / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. — 2007. — Т. 2, № 2. — С. 13—20. 7.Зеров М. Поетична діяльність Куліша // Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка : (нарис з

механістично об'єднувати в одній людині такі протилежні якості, як «чоловіча агресивність» і «жіноча самовідданість».

Андроцентризм (androcentrism). Світогляд, що стверджує первинність чоловіків і вторинність жінок. Вперше термін з'явився в роботі Лестера Уарда (Pure Sociology, 1903), де чоловік визначається як центр, навколо якого обертається усе у суспільстві, а жінка, не зважаючи на свою необхідну репродуктивну роль, «є тільки засобом продовження людського роду». Феміністки почали активно використовувати ідею і термін після виходу книги Шарлоти Перкінс Гілман «Мир, созданный мужчинами: наша андроцентричная культура» (The Man-made World: our Androcentric Culture, 1911).

Біологічний детермінізм, біодетермінізм (biodeterminism). Біодетермінізм — у найзагальнішому сенсі — уявлення про те, що все в людині у значній мірі або повністю детермінується, тобто визначається, біологією і фізіологією. Провідною гіпотезою цієї позиції є переконання, що існують незмінні сутнісні відмінності між чоловічим / маскуліним і жіночим / фемінним. Зазвичай цей аргумент використовується для обмеження прав жінок. Проте прояви біологічного детермінізму можна виявити і в деяких напрямках фемінізму. Так, радикальний фемінізм будує концепцію відмінностей між жінками і чоловіками, у значній мірі на підставі принципової протилежності чоловічої і жіночої «природи».

Гетеросексуальність (heterosexuality). Орієнтація на сексуальні стосунки з людьми протилежної статі. У соціологічному сенсі — привілейоване і домінуюче вираження сексуальності, що часто оцінюється як «природна» форма сексуального бажання у людини. На цій підставі гетеросексуальність вважається за соціальну норму, яка підтримується різними соціальними інститутами, насамперед правом, шлюбом і сім'єю, а також церквою і соціальною політикою. Останнім часом деякі соціологи звернули увагу на необхідність вивчення того, наскільки гетеросексуальність нормалізована і які специфічні форми вона приймає у різних культурах. Ряд феміністських теоретиків стверджує, що гетеросексуальність є владним, тобто політичним інститутом, метою якого є підпорядкування жінок чоловікам. Поняття примусової гетеросексуальності (compulsory heterosexuality), уведені Адрієнної Річ і Ендрю Дворкін, визначається як один із головних засобів легітимізації і зміцнення сексуального і соціального панування чоловіків над жінками. Ця позиція не підтримується тими феміністками, які схильні до гетеросексуальності і не вважають, що такі стосунки неминуче укріплюють дисбаланс влади між чоловіками і жінками.

Гінопія (gynopy). Жіноча невидимість. Ця соціально-культурна характеристика притаманна патріархальній культурі. Гінопія відкрито проявляється, наприклад, у традиційній історії, що є історією війн та політичних переворотів, в яких постать жінок практично відсутня.

Гіноцид — (за аналогією з геноцидом) — (ginocide). Символічне знищення жінок в патріархальній культурі.

Глосарій

На сьогодні гендерна теорія знаходиться у стадії становлення і розвитку, що призводить до значної термінологічної плутанини, тавтологічного визначення понять, паралельного вживання термінів гендерної і статевої теорії (наприклад, іноді «гендер» і «статева роль» оцінюються як синоніми). Містить глосарій сталі у науковій літературі визначення і описи: базових термінів гендерної теорії (слів і словосполучень) і пов'язаних з ними понять; основних напрямів розвитку гендерної теорії і методології; основних ідей, понять і напрямів феміністської теорії як передвісника гендерної теорії; найважливіших міжнародних інституцій з прав жінок і гендерної рівності (відділи ООН), заходів (наприклад, конференції ООН з положення жінок), міжнародно-правових документів (Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок); деяких інших явищ або процесів, знання про яких необхідне для роботи в даному інтелектуальному полі (наприклад, поняття феміністської соціальної роботи тощо). Вважаємо за необхідне супроводжувати терміни, що описуються в заголовку словарних статей, їх англійським відповідником (по-перше, в переважній більшості випадків ці поняття вперше з'явилися саме в англійській мові, і такий крок — тільки необхідне звернення до першоджерела; по-друге, глосарій розраховано не тільки на дослідників, що вже знайомі з гендерними дослідженнями, але і для дослідників-початківців, для яких самостійний адекватний і правильний україномовний переклад нерідко є утрудненою). При підготовці глосарію використані власні напрацювання авторів, глосарій О. А. Вороніної, такі джерела, як: Словник гендерних термінів / Під ред. А. Денісової. — М. : Інформація XXI вік, 2002; Andermahr S., Lovell T., Wolkowitz C. A Concise Glossary of Feminist Theory. — London etc. : Arnold, 1997; Tuttle L. Encyclopedia of Feminism. — New York : Facts on File Publication, 1986; The Routledge International Encyclopedia of Women's Studies / Ed. By Dale Spender. — Vol. 1—4. New York : Routledge, 2001; Women's Studies Encyclopedia / Ed. By H. Tierney. Vol. 1—3. — Westport (Conn.) : Greenwood Press. 1999.

Андрогинія, андрогинність (androgyny). Термін походить від грецьких слів andro (чоловік) і gynai (жінка) і позначає комбінацію маскулітних і фемінних характеристик людини. Ідея андрогинії відноситься до епохи античності і корениться у класичній міфології і літературі. На початку 1970-х років набула широкого поширення як нова порожнистостерольова альтернатива дихотомії психологічних характеристик і ролей, що традиційно навіязують статтям. У своєму найбільш загальному сенсі андрогинія означає не гермафродитизм, а відсутність будь-яких заснованих на статі диференціації якостей і статевої ролей. Багато феміністок, від Вірджинії Вульф до Сандри Бем мріяли про те, щоб кожна людина була вповні людиною, що б поєднувала і чоловічі, і жіночі якості. Останнім часом ця ідея почала піддаватися критиці з боку тих феміністських теоретиків, які вважають цю ідею за утопічну, оскільки неможливо, та і не потрібно

	<p>новітнього укр., письменства) : статті / Микола Зеров. — Дрогобич, 2007. — С. 245—291.</p> <p>8.Третьяк В. В. Возможности использования баз знаний для проектирования технологии взрывной штамповки / В. В. Третьяк, С. А. Стадник, Н. В. Калайтан // Современное состояние использования импульсных источников энергии в промышленности : междунар. науч.-техн. конф., 3—5 окт. 2007 г. : тезисы докл. — Х., 2007. — С. 33.</p> <p>9.Чорний Д. Міське самоврядування: тягарі проблем, принади цивілізації / Д. М. Чорний // По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України : (кінець XIX-початок XX ст. / Д. М. Чорний. — Х., 2007. — Розд. 3. — С. 137—202.</p>
Електронні ресурси	<p>1.Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III—IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуев. — 80 Min / 700 MB. — Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003. — (Бібліотека студента-медика) — 1 електрон. опт. диск (CD—ROM) ; 12 см. — Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97—2000.— Назва з контейнера.</p> <p>2.Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. — К. : CD-вид-во «Інфодиск», 2004. — 1 електрон. опт. диск (CD—ROM) : кольор. ; 12 см. — (Всеукр. перепис населення, 2001). — Систем. вимоги: Pentium—266 ; 32 Mb RAM ; CD—ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з титул. екрану.</p> <p>3.Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10—ї Міжнар. конф. „Крим—2003») [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm</p>

Примітки: Проміжки між знаками та елементами опису є обов'язковими і використовуються для розрізнення знаків граматичної і приписаної пунктуації.

Додаток В. Зразок оформлення основних результатів наукового дослідження

Розберемо для прикладу статтю Н. Бербер «Лінгвостилістичні особливості жіночого письма Світлани Пиркало: гендерний аспект»

ПЛАН	ТЕЗИ	СТАТТЯ
Теоретико-методологічна база дослідження художнього дискурсу з власне гендерних досліджень, актуальність та мета дослідження	Характерною ознакою сучасної творчості є протиставлення чоловічого і жіночого, де головним здобутком гендерного підходу є врахування багатоваріантного впливу фактора статі на будь-які об'єкти досліджень в межах соціальних та гуманітарних дисциплін.	На нашу думку, характерною ознакою сучасної творчості є протиставлення чоловічого і жіночого. Все більше з'являється творів, в яких присутня рефлексія на теми гендерної ідентичності і виявляється авторська позиція по відношенню до накопиченого масиву текстів. Зазначимо, що комплексні дослідження художнього дискурсу з власне гендерних позицій проводилися досить поверхнево, що визначає новизну даної розвідки. Проте у ній ми теж не претендуємо на всеохопленість розгляду проблеми української мовної особистості у ракурсі статево-рольових характеристик та лінгвостилістичних особливостей «жіночого письма». Головним здобутком гендерного підходу є врахування багатоваріантного впливу фактора статі на будь-які об'єкти досліджень в межах соціальних та гуманітарних дисциплін. В західному дискурсі «гендер» з'явився вперше, щоб відійти від традиційної статевої дихотомії «чоловіка / жінки», зняти напруження, яке утворилось завдяки радикальним феміністичним теоріям [Осн. теор. генд. 2004: 508]. Тут фактично «гендер» ототожнювався не з двома статями, а з однією — жінка, а синонімом до гендерних студій

Ліпінська Олена Францівна, викладач кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

м.т. 8-050-39917093

Буднік Анжела Олександрівна, старший лаборант кафедри української філології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

м.т. 8-067-4821496

Запрошуємо взяти участь у проведенні інтернет-конференції всіх, хто займається дослідженням гендерного аспекту в українській культурі XX—XXI століття, зокрема літературі, мовознавстві, історії, філософії, соціології.

Ви можете ознайомитись з матеріалами інтернет-конференції на сайті www.gender-pdpu.at.ua.

Додаток Г. Інформаційний лист Інтернет-конференції

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНЬСЬКОГО
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ: ҐЕНДЕРНИЙ
АСПЕКТ**

21 травня 2010 року

21 травня 2010 року з 15:00 до 17:00 на сайті «Ґендер і культура» www.gender-pdpu.at.ua відбудеться II Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція на тему «Українська культура ХХ – ХХІ століття: ґендерний аспект». Ви матимете можливість поставити будь-яке питання в режимі онлайн та взяти участь в обговоренні статей, розміщених на сайті. Окрім цього, всі охочі можуть попередньо надсилати свої запитання на адресу gender_pdpu@ukr.net чи genderpdpu@gmail.com з поміткою в темі листа «Інтернет-конференція».

Для участі в інтернет-конференції потрібно зареєструватись на веб-сайті www.gender-pdpu.at.ua

Статті надсилати до 20 квітня 2010 року на адресу www.gender_pdpu@ukr.net чи genderpdpu@gmail.com. Статті, які не відповідають вимогам не приймаються.

Організаторами інтернет-конференцій виступають: історико-філологічний факультет Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського та Рада молодих учених.

Організатори конференції:

Хижняк Ірина Анатоліївна, к.ф.н., приват-доцент кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
м.т. 8-067-2930667

		неодмінно були жіночі розвідки. Сучасний дослідник М. Моклиця, говорячи про цей підхід у літературознавстві, зазначає, що він «передбачає врахування статевої приналежності автора і пошук тих якостей, які зумовлюються статевою приналежністю — це ґендерний аналіз або феміністична критика» [Моклиця 2000: 11]. Зокрема, Соломія Павличко у статті «Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури» так визначає предмет феміністичного прочитання: «ним можуть бути всі художні тексти, а саме: 1) література, з акцентом на те, як вона написана авторами — чоловіками (чоловічі фантазії про жіночі ролі, в яких втілені глибинні психологічні структури); 2) література, написана письменницями, котрі, за влучним визначенням Вірджинії Вульф, показують «відмінність погляду, відмінність стандарту»; 3) спосіб читання художньої літератури жінками» [Павличко 2002: 31].
Жіноча проза як соціокультурний феномен (проза Світлани Пиркало)	Особливою умовою для формування феномену жіночої прози в межах національної літератури є факт виходу жінки-письменниці у публічну сферу	Жіноча проза — насамперед соціокультурний феномен (а не жанрове визначення), що полягає в створенні жінками письменницями текстів, які мають на меті передати специфічне жіноче світосприйняття і жіночі практики. Отже, об'єктом жіночої прози є, за влучним визначенням Оксани Забужко, «жінка сама по собі». Треба окремо зазначити, що особливою умовою для формування феномену жіночої прози в межах національної літератури є факт виходу жінки-письменниці у публічну сферу, а

отже говорити про жіночу прозу на
ранніх етапах становлення жіночої
літератури (чим часто грішать
вітчизняні фемінологи) не
доводиться. Про свій роман **«Не
думай про червоне»**
письменниця Світлана Пиркало
зазначає, що «ця книжка не має
чітких рамок. Вона подобається
жінкам, але не є жіночим романом.
Подобається молоді, але не є надто
молодіжною. Подобається Ірванцю,
але є простою і зрозумілою при
цьому. Подобається мені, але... ну,
це не дивно» [Шара 2004: 9].
Світлана Пиркало виражає потребу
нового формування особистості
жінки в літературі — виразника
авторських інтенцій: «Не хочеться
образити колег, але, мабуть,
говоримо про кількість [творів] , а
не прорив у свідомості. Народ
пише багато цікавих творів, деякі
речі приємно читати, проте вони
не є чимось радикально свіжим у
світовому масштабі. Але в мене є
теорія: ми маємо створити
плацдарм для прориву, чітко
відвоювавши українське книжкове
місце під сонцем. Мусить бути
якась критична маса літератури, з
якої вирине людина, якій уже не
треба буде доводити собі й
читачам, що за Союзу було погано
й не було колгот, зараз погано й
немає духовності, що існують
марихуана й оральний секс, що
жінка — теж людина, що як
людина вона має право відкрити
рот і щось там сказати. Так чи
інакше з'явиться автор, який
переступить через ці всі рудименти
совка і попрямує назустріч
умовному артистичному світланку»
[Пиркало 2002: 19]. Продовження

Буднік Анжела Олександрівна, старший лаборант кафедри
української філології Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
м.т. 8-067-4821496

Матеріали та копії квитанції про оплату, а також поштовий переказ
надсилайте за адресою: **65045, Ірині Анатоліївні Хижняк,
пл. В. Холодної 1, кв. 35, м. Одеса або на e-mail:
gender_pdpu@ukr.net чи genderpdpu@gmail.com** (копія квитанції в
цьому випадку сканується).

Заявка учасника конференції

Прізвище _____
Ім'я, по-батькові _____
Місце навчання, факультет, курс _____

Поштова адреса _____

e-mail _____

Контактні телефони _____
Прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника, науковий ступінь та звання _____

Назва доповіді _____

Тематичний напрямок, за яким плануєте взяти участь _____

Планую (потрібне підкреслити):

- приїхати і виступити з доповіддю (до 15 хв.);
- не приїжджати, але надрукувати статтю у збірнику матеріалів конференції.

Бажаю отримати збірник (потрібне підкреслити):

- поштою, надрукований збірник (звичайна бандероль);
- поштою на електронних носіях (диск);
- на електронну пошту (e-mail).

Дата та підпис учасника конференції.

менеджмента / [Власов П. К., Липницький А. В., Луцихина И. М. и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. — Х. : Гуманитар. центр, 2007. — 510 с.
2. **Шкляр В.** Елементал : [роман] / Василь Шкляр. — Львів : Кальварія, 2005. — 196 с.

11. Рукопис має бути підписаний автором і мати рецензію наукового керівника.
12. Зміни у тексті та скорочення, що не впливають на зміст матеріалів, вносяться редколегією без узгодження з автором.

Наукова стаття має бути оформлена відповідно до вимог ВАК України від 15.01.2003 р. №7—05/1 «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» (Бюлетень ВАК України — 2003. — №1) і має містити такі обов'язкові елементи: «постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку».

Статті, які не відповідають вимогам, до друку не приймаються.

Матеріали, дискети 3,5 А та диски, надіслані на конференцію, не повертаються. Скановані тексти не приймаються!!! Оргкомітет залишає за собою право відмовити в публікації, яка не відповідає редакційним вимогам.

У **травні 2010** року планується проведення II Інтернет-конференції «Українська культура ХХ — ХХІ століття: ґендерний аспект», де Ви матимете можливість — поставити будь-яке питання в режимі он-лайн. Матеріали буде надруковано в електронному збірнику.

Організатори конференції:

Хижняк Ірина Анатоліївна, к.ф.н., приват-доцент кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
м.т. 8-067-2930667

Ліпінська Олена Францівна, викладач кафедри української та зарубіжної літератур Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
м.т. 8-050-39917093

		цієї думки зустрічаємо в « Зеленій Маргариті »: «Щоб писати статті треба бути елітним скакуном, а не ломовою конякою. Я ж зобов'язана штучно сповільнювати швидкість своїх розумових реакцій [Пиркало 2002: 19].
Проблема статі у літературі	Стать у літературі імпліцитно завжди присутня, ґендерний код епохи залишає відбиток на особистості, розбіжності у мовленні чоловіків та жінок (мова репрезентує чоловіка і жінку як суб'єктів соціуму)	Зазначимо, що стаття у літературі імпліцитно завжди присутня, ґендерний код епохи залишає відбиток на особистості. Постають певні стереотипи, які приходять в конфлікт. «Стереотипи статі» вже є системою обумовлених приписів того, що повинна робити і якою бути у суспільстві жінка, а якою — чоловік: у поведінці, навичках, помислах, прагненнях, характері, зовнішньому вигляді тощо. Відхилення ж від нормативних зразків поведінки (у тому числі й мовленнєвої) для жінки у набагато більшій мірі погрожують небезпекою суспільного відторгнення, ніж для чоловіка: «Герой останнього роману Андруховича вважає, що його (героя) відродження як митця знаходиться десь між горілкою й поезією. А мої герої пиячать переважно тому, що мені хочеться бути схожою на Хемінґуея, і найлегший спосіб цього досягти — це дати їм у руки по келиху. Хоча, оскільки героїня — жінка, то ефект іноді виникає не трагічний, а на кшталт «п'яніца мати — горе семье,» — обурюється С. Пиркало [Шара 2004: 9]. Така кризова розщепленість національного чоловічо—жіночого еросу привертає увагу Г. Грабовича: «Прокляття цього світу полягає в непримиренній суперечності чоловічої та жіночої сторін, в

		<p>неможливості їх об'єднання для дальшого продовження роду й розвитку» [Грабович 1991: 69]. «Жіноче маргінальне письмо вкорінюється у масову свідомість і прагне скласти найновішу українську літературу (О. Забужко, С. Пиркало, І. Карпа, та інші),» — зазначає дослідниця Ніла Зборовська [Зборовська 2006: 427].</p> <p>Розбіжності в мовленні чоловіка та жінки помічені лінгвістами доволі давно. Ще в XIX столітті вони звернули увагу, що в багатьох випадках жінки і чоловіки говорять по-різному, а в окремих ситуаціях їх мовлення може різнитися суттєво. Зауважимо, що мова репрезентує чоловіка і жінку як суб'єктів соціуму, тому вкрай актуальним вважаємо дослідження різних аспектів комунікації, що можна узагальнено назвати дослідженням відмінностей у використанні мови чоловіками і жінками. Причому такі відмінності простежуються на всіх рівнях мовної системи — фонетичному (з вимовою, інтонацією тощо), морфологічному (зокрема, переважне використання однієї із статей певних мовних засобів — демінутивів, відмінності у лексиконі), на синтаксичному рівні (побудова висловлювань, порядок слів у реченні, використання різних типів запитань [Пузиренко 2001: 36].</p> <p>Дослідники зазначають, що зазвичай чоловіки легше сприймають нове у мові. В їх мовленні більше неологізмів та термінів. Простежимо це явище у мовленні персонажа Він з комедії</p>
--	--	---

Організаційний внесок учасника конференції — 50 грн. — для витрат, пов'язаних із підготовкою і проведенням конференції, протокольних заходів згідно з розкладом роботи конференції, виданням програми конференції та пакету роздаткових інформаційних матеріалів, і додатково по 15 гривень за кожну повну сторінку матеріалів, оформлених відповідно до вимог.

Витрати на відрядження оплачують організації та установи, що направляють учасників на конференцію. Квитки на проїзд просимо придбати самостійно.

Вимоги до технічного оформлення статей та матеріалів доповіді:

1. Мова публікацій — державна (українська);
 2. Загальний обсяг публікації — 4—6 повних сторінок;
 3. Аркуш формату — А—4;
 4. Текст рукопису повинен бути побудований за такою схемою:
 - ім'я та прізвище автора (у правому верхньому кутку), під прізвищем у дужках зазначається місто навчання напівжирним курсивом, розмір 14 pt
- (напр. ***Іван Іванов***
(м. Одеса));
- через рядок — назва статті (відцентрована, шрифт напівжирний курсив, розміром 14 pt);
5. Далі, через рядок, без переносів — подається основний текст статті: шрифт Times New Roman розмір 14 pt; міжрядковий інтервал — 1,5, відступ абзацу — 1,25, який виставляється за допомогою меню; максимальна кількість знаків у рядку — 70; поля: зверху — 2 см, знизу — 2 см, зліва — 3 см, справа — 1 см.
 6. Не припустимо використання пробілів та символів табуляції для форматування тексту. Усі ініціали в тексті набирати перед прізвищем через нерозривний пробіл Shift+Ctrl+пробіл).
 7. Ілюстративний матеріал друкується курсивом без підкреслень, одиниця, що досліджується напівжирним курсивом, посилання на ілюстративне джерело — у круглих дужках (Т. Шевченко).
 8. У тексті використовуються лапки «...».
 9. Посилання подавати у квадратних дужках із зазначенням порядкового номера джерела та сторінки, напр., [15, 35]; посилання на декілька наукових видань одночасно подаються таким чином: [3, 156; 4; 8, 22—24].
 10. Через рядок після основного тексту після слова **Література** в алфавітному порядку подається бібліографія відповідно до загальноприйнятих вимог щодо бібліографічного опису наукової літератури. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацом; ім'я автора праці (або перше слово назви) виділяється напівжирним шрифтом, між елементами бібліографічного запису використовується коротке тире (—). Напр., 1. **Психологія**

Додаток Г. Інформаційний лист III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
III ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ХХ — ХХІ СТОЛІТТЯ: ҐЕНДЕРНИЙ
АСПЕКТ**

11—12 листопада 2010 року

Запрошуємо Вас узяти участь у роботі III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Українська культура ХХ — ХХІ століття: ґендерний аспект», яка відбудеться 11—12 листопада 2010 року.

Тематичні напрямки конференції:

1. Феміністична критика та ґендерний підхід у літературознавстві
2. Ґендерний аспект української літератури ХХІ століття
3. Прескриптивний напрямок ґендерної лінгвістики у контексті української літератури
4. Ґендерний підхід в історії
5. Ґендерна теорія в філософській та соціологічній перспективах

Матеріали та заявку на участь у конференції просимо надсилати в електронному вигляді (на дискеті 3,5 дюйма або на диску) в редакторі Microsoft Word, збереженому у двох форматах *.doc і *.rtf разом із роздрукованим примірником у **відредагованому** вигляді до 27 вересня 2010 року (за поштовим штемпелем). Назва файлу — прізвище автора, записане латинськими літерами (напр., Soroca.doc). Сторінки рукопису нумеруються олівцем на звороті.

Тексти виступів, отримані **після 27 вересня 2010 року, розглядатися не будуть.**

До початку роботи конференції матеріали будуть опубліковані у збірнику «Українська культура ХХ — ХХІ століття: ґендерний аспект» і реалізовані перед початком пленарного засідання. На одну статтю — один авторський екземпляр збірника.

		<p>«Про двох придурків: <i>«Мені стає погано, коли я уявляю частинки чужого поту й епідермісу на своїй долоні. Звичайно, не тримаюсь за поручні в громадському транспорті», «У людського буття — триєдиний сенс: їсти, смердіти, розмножуватися», «Я звик говорити з уявним співрозмовником, бо, розумієш, друзів у мене нема, а я, як будь—яка людина, істота соціальна і повинен з кимось спілкуватися»</i> Мовлення жінки більш нейтральне, статичне, в її лексиконі частіше можна знайти застарілі слова і звороти, архаїзми, діалектні слова: <i>«Причастя приймала — трохи не вмирала. Потім пройшло, як білих яблунь дим», «Зараз витягну Камю, відсърбну кави і постраждаю над тим, що буття не має сенсу», «А я, між іншим, чесна, як телеграфний стовп»</i> [Пиркало 2004: 33].</p>
<p>Стереотипність, тенденційність, схематичність у зображенні жіночих образів</p>	<p>Світлана Пиркало, не кидаючись в крайнощі осягнення і презентації жіночої сутності, створює образ сексуально емансипованої жінки, творчої людини.</p>	<p>Національна літературна традиція, почасти та, що представлена чоловіками, надто довго оминала жінку, щоб, врешті решт, зіткнувшись з нею обличчям в обличчя, з першого погляду впізнати її. Жінка як певний універсум, практично не виступала об'єктом художнього дослідження. Звідси й певна стереотипність, тенденційність, схематичність, нерозуміння її логіки думки чи вчинків. Майже постійно стикаємося або з жалем до неї, як до істоти нижчої й «нерозумної», або з певним обоженням, до істоти вищої і до кінця не пізнаваної. Сприйняття на рівні людини практично відсутнє. У</p>

		<p>романі «Зелена Маргарита» Світлана Пиркало, не кидаючись в крайнощі осягнення і презентації жіночої сутності, створює образ сексуально емансипованої жінки, творчої людини. Її Марина (Маша, Маруся, Маргарита) прагне виїхати у Штати, щоб хоч «трохи не думати про гроші...», «не бігти після пар на роботу як скажена, а піти в бібліотеку, почитати спеціальну літературу, походити на зустрічі з видатними людьми...» [Пиркало, 2002: 9].</p> <p>Чоловікам в жіночих текстах робиться закид саме в нерозумінні жінок та не сприйнятті їх як рівних людей не лише із проблемами, пов'язаними з їхньою статтю, але й проблемами загальнолюдського плану. За нашими спостереженнями, чоловічі образи в жіночих текстах того часу умовно можна умовно поділити на дві основні групи, — чоловіки «здрібнілі» у своїх думках та вчинках щодо жінок, залежні від соціальних обставин і тому варті осуду; і чоловіки, що піднялися над цими обставинами, що розуміють і цінують жінку. Проте як і в чоловічих текстах, так і в жіночих — не має рівного сприйняття протилежної статі. І ті й ті залишаються суб'єктивними у своїх відмінно гендерних світоглядах:</p> <p>— <i>Ти билася за мою чоловічу честь і захищала моє достоїнство від посягань. Ти перша людина, якій я потрібен настільки, що вона вступила за мене в бій. Зі мною такого раніше ніколи не було.</i></p> <p>— <i>Зі мною теж, — буркнула я.</i></p> <p>— <i>Я хотів би, щоб ти такого більше не робила, але це було дуже</i></p>
--	--	--

		<p><i>смішно і страшенно круто. Ти за мене билася. Це круто і не піддається жодному опису. Він підвівся із-за столу, став на коліна і поцілував мені руку.</i></p> <p>— <i>Ти справді боролася за мене з цим навіженням?</i></p> <p>— <i>Так, — відповіла я, все одно захищаючись, — але воно само собою якось сталося.</i></p> <p>— <i>Це неймовірно, — повторив він.</i></p> <p>— <i>Ти полізла битися за мене. Я такої жінки ніколи не зустрічав. Ти правда хочеш завжди бути зі мною? Я вважав би це за велику честь (оповідання «Потворна бійка у країні басків»).</i></p> <p>У «Зеленій Маргариті» Світлани Пиркало знаходимо також підсміювання над обома статтями: «Завбачивши сексапільного чоловіка з волосатими грудьми в рекламі одеколону, дружина кидається купляти своєму благовірному такий самий, і ось він у її очах — хоча б частково — перетворюється з ігуани на ягуара» [Пиркало, 2002: 31].</p>
Висновки дослідження	Світлана Пиркало адекватно описує сценарії мовної поведінки своєї спільноти зсередини, створивши своє друге «Я» в художніх текстах, де виявляються основні аспекти жіночого авторського письма, розгортанню яких сприяє феміністична гіноцентрична критика	Отже, жінка — лінгвіст Світлана Пиркало здатна адекватно описати сценарії мовної поведінки своєї спільноти зсередини, створивши своє друге «Я» в художніх текстах. Її романи виявляють основні аспекти жіночого авторського письма, розгортанню яких сприяє феміністична гіноцентрична критика.